

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická

Češi v Plovdivu

Bc. Emil Minčev

Diplomová práce
2013

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Akademický rok: 2010/2011

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Emil Minčev**
Osobní číslo: **H11014**
Studijní program: **N7105 Historické vědy**
Studijní obor: **Kulturní dějiny: Kulturně historická slavistika**
Název tématu: **Češi v Plovdivu**
Zadávací katedra: **Ústav historických věd**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Student se ve své práci zaměří na chronologický přehled působení české komunity v Plovdivu v období od druhé poloviny 19. století do roku 1939. Přitom bude sledovat nejen činnost jednotlivých osobností, jež v Plovdivu působily, ale zaměří se na činnost plovdivských Čechů ve smyslu jejich společného (kolektivního) působení. Student se také zaměří na otázku vlivu velkých společenských změn, jakými byla například první světová válka či mnichovská dohoda, na život české komunity v Plovdivu. Vycházet bude především z bulharských archivních pramenů, zejména pak pramenů ve státním archívu v Plovdivu, který disponuje pro uvedený soubor témat největším počtem podstatných materiálů. Práce se bude rovněž opírat o jednotlivé publikace, které se týkají dějin Plovdivu a současně dějin české komunity v Bulharsku.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

STOJANOV, Manjo. Kogato Plovdiv beše stolica. Plovdiv, 2008. URBÁN, Zdeněk. Čechi i Bulgari. Kulturni vzaimootnošenja. Sofija, 1981. MILUŠEV, Javor. Češki profili v obšttestvenoto razvitie na sledosvoboždenska Balgarija. Sofija, 2009. PENEV, Angel, PETROV, Petar a kol. Čuždenci - prosvetni dejci v Balgaria. Sofija, 1988. LAZAROV, I., TJUTJUNDŽIEV, I., PAVLOV, P., PALANGURSKI, M. Kratka istorija na balgarskija narod. Veliko Tarnovo, 2004. SAZDOV, D., POPOV, R., SPASOV, L. Istorija na Balgaria 681 - 1944. Tom vtori. Sofija, 2003. ČERNÝ, Marcel; GRIGOROV, Dobromir (eds.): Úloha české inteligence ve společenském životě Bulharska po jeho osvobození. Praha 2008. GLENNY, Misha. Balkán 1804 - 1999: Nacionalismus, válka a velmoci. Brno, 2003. KUPKA, Jiří S. Balkánský sud prachu. Český Těšín, 2003. RYCHLÍK, Jan. Dějiny Bulharska. Praha, 2002. SKRUŽNÝ, Ludvík. Profesoři Hermenegild a Karel Škorpilové působící v Bulharsku (1. část). In Theatrum Historiae 3, Pardubice, 2008. WEITHMANN, Michael W. Balkán: 2000 let mezi Východem a Západem. Praha, 1996. VOLKOV, V., K. Mnichov a balkánské státy. Praha, 1989. Archivní prameny - Státní archiv v Plovdivu, Státní archiv v Sofii.

Vedoucí diplomové práce:

PhDr. Miroslav Kouba, Ph.D.

Katedra literární kultury a slavistiky

Datum zadání diplomové práce:

30. dubna 2011

Termín odevzdání diplomové práce:

31. března 2013

prof. PhDr. Petr Vorel, CSc.
děkan

L.S.

doc. PhDr. Tomáš Jiránek, Ph.D.
vedoucí katedry

V Pardubicích dne 30. listopadu 2012

Prohlašuji:

Tuto práci jsem vypracoval samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využil, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byl jsem seznámen s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně Univerzity Pardubice.

V Pardubicích dne 26. 03. 2013

Bc. Emil Minčev

Anotace

This dissertation is dedicated to the Czechs in Plovdiv, and its mainly oriented to the part of their live they spent in this Bulgarian city from the ending of 19. century until 1944. The first chapter is about the history of Plovdiv, the second is about the Czech teachers in Plovdiv. The third chapter is about the Czech musicians. The fourth chapter is about Czech architects, painters and photographs, the fifth chapter is about Czech lawyers and prosecutors, the sixth is about Czech industrialists and entrepreneurs. This dissertation gives an insight into the lives of many Czechs like the teachers brothers Škorpil, the musician Anton Tajner, the artist Jan Mrkvička, the architect Josef Schnitter, the prosecutor Duke Rudolf Thurn-Taxis, the industrialist Ladislav Vaněk and many more.

Keywords: Czechs in Plovdiv, Plovdiv, Bulgaria, 19. century, Lukáš Ludvík, Václav Dobruský, Škorpil, František Splittek, Antonín Šourek, Franciska Söhnlerová, Bohdana Chyteva, Josef Dušek, Anton Tajner, Jan Mrkvička, Josef Schnitter, Václav Velebný, Rudolf Thurn-Taxis, Antonín Bernkopf, František Chytil, Ladislav Vaněk, Josef Putík.

Tato diplomová práce se zaměřuje na Čechy v Plovdivu, a to hlavně na část jejich života, který strávili v tomto bulharském městě od konce 19. století až do roku 1944. První kapitola se věnuje dějinám města Plovdivu, druhá kapitola je o českých učitelích, třetí kapitola je o českých hudebnících, čtvrtá kapitola je o českých architektech, umělcích a fotografech, pátá kapitola se věnuje českým prokurátorům, šestá – českým podnikatelům. Cílem této diplomové práce je podat informaci o životě každého z Čechů, kteří v Plovdivu žili a pracovali jako například učitelé bratři Škorpilové, hudebník Anton Tajner, malíř Jan Mrkvička, architekt Josef Schnitter, prokurátor kníže Rudolf Thurn-Taxis, podnikatel Ladislav Vaněk a mnoho dalších.

Klíčová slova: Češi v Plovdivu, Bulharsko, Plovdiv, 19. století, Lukáš Ludvík, Václav Dobruský, Škorpil, František Splittek, Antonín Šourek, Franciska Söhnlerová, Bohdana Chyteva, Josef Dušek, Anton Tajner, Jan Mrkvička, Josef Schnitter, Václav Velebný, Rudolf Thurn-Taxis, Antonín Bernkopf, František Chytil, Ladislav Vaněk, Josef Putík.

OBSAH

Úvod.....	1
1. Dějiny Plovdivu	6
1.1. Plovdiv za Osmanské nadvlády	6
1.2. Plovdiv v období Východní Rumélie.....	11
1.2.1. Plovdiv očima Konstantina Jirečka.....	14
1.3. Sjednocení Východní Rumélie s Knížectvím Bulharsko.....	16
1.5. Plovdiv mezi lety 1885 - 1912.....	18
1.5.1. První zemědělsko-průmyslová výstava v Plovdivu	22
1.6. Důsledky balkánských válek a první světové války (1912 - 1918)	24
1.7. Plovdiv v meziválečném období.....	26
1.8. Plovdiv za druhé světové války	29
2. Čeští učitelé v Plovdivu	32
2.1. Reálné gymnázium sv. Cyrila a Metoděje	32
2.1.1 Učitelé přírodních věd.....	35
2.1.2 Učitelé humanitních věd	44
2.1.3. Učitelé exaktních věd.....	50
2.2. Dívčí gymnázium.....	57
2.2.1 České učitelky na dívčím gymnáziu	59
3. Čeští hudebníci v Plovdivu	64
3.1. Formování bulharské vojenské hudby	64
3.2. Hudební život v Plovdivu	65
3.2.1 František Švestka	68
3.2.2 Josef Vincenc Dušek.....	70
3.2.3 Anton Tajner	71
4. Čeští umělci a architekti v Plovdivu	75
4.1. Architektonický obraz Plovdivu	75
4.1.1. Josef Schnitter.....	76
4.2. Vývoj výtvarného umění v Plovdivu	80
4.2.1 Jan (Ivan) Mrkvička.....	81
4.3. Česká stopa v plovdivské fotografii.....	88
5. Čeští právníci v Plovdivu.....	90
5.1. Vývoj právního systému v Plovdivu.....	90
5.1.1. Kníže Rudolf Thurn – Taxis	91

5.1.2. Hrabě Antonín Bernkopf.....	93
5.1.3. František Chytil.....	96
6. Česká stopa ve vývoji plovdivského průmyslu.....	98
6.1. Ladislav Vaněk	100
6.2. Josef Putík.....	101
Závěr	103
Obrazová příloha.....	110
Zdroje obrazových příloh.....	126
Seznam použité literatury a pramenů.....	129
Resumé.....	140

Úvod

Inspiraci k sepsání této práce jsem našel před několika lety, kdy jsem se poprvé dozvěděl o velikosti české menšiny v Plovdivu a jejího významu pro dějiny tohoto města po jeho osvobození z osmanské nadvlády. Před třemi lety, během hledání materiálu pro svou bakalářskou práci, jsem našel informaci o rozsahu této menšiny. Češi v Plovdivu však byli a jsou značně opomíjeni vědeckou společností jak v Bulharsku, tak i v České republice. Samozřejmě naleznete množství článků a třeba i odborných publikací, věnujících se česko-bulharským vztahům, ale nenaleznete žádnou jinou práci, která by se zabývala těmito vztahy do hloubky a pojímala by každého Čecha v Bulharsku zvlášť a zároveň přirovnávala a pojímala jeho činy v komplexnosti s ohledem na historický obraz Plovdivu na konci 19. a na začátku 20. století.

Zaměření práce na Čechy, kteří v Bulharsku působili, vzniklo z důvodu jejich velké a nepřehlédnutelné početnosti. Množství Čechů v Bulharsku dokládají údaje z roku 1910, ve kterých se hlásilo k české národnosti 1 723 bulharských občanů, český jazyk jako svůj mateřský jazyk uvádělo však pouze 1 555 lidí. Většina z nich žila ve městech - 1 203 obyvatel. Přesto však česká kolonie v Bulharsku představovala jednu z menších českých etnických skupin v zahraničí a proto je často opomíjená v pracích, které se věnují českým menšinám v zahraničí. Z tohoto ohledu je cílem práce také do jisté míry popularizovat dějiny Čechů v Bulharsku pro českou veřejnost.¹

Do druhé poloviny 30. let 19. století bylo Bulharsko neznámou zemí pro českou společnost. Práce předních českých slavistů jako Václava Dobruského a Pavla Josefa Šafaříka dokonce podávaly bulharský jazyk jako nářečí jazyka srbského. Jisté znalosti o existenci bulharského etnika však nabádala k dalšímu prozkoumání těchto tajemných krajů na Balkáně. O bulharské země se začaly zajímat časopisy *Časopis českého národního muzea*, *Česká včela*, *Jindy a nyní*, *Květy*, *Vlastimil*, *Světozor* a další. Neznámý Balkán se postupně začal odkrývat české veřejnosti prostřednictvím publikovaných článků o těchto krajinách, které čerpaly z cestopisných poznámek různých cestovatelů. Od 40. let se téma bulharských zemí stalo populární mezi českou veřejností. Češi, kteří podnikli cestu na Balkán, psali

---

¹ VACULÍK, J. *České menšiny v Evropě a ve světě*. Praha, 2009. s. 36.

o Bulharech se soucitem a láskou. V druhé polovině 19. století se začaly objevovat dokonce články, které se snažily předložit českému čtenáři překlady některých bulharských národních básní a seznámit ho s motivy a typickými prvky života Bulharů. Postupně se zvyšoval počet českých uměleckých děl, které tyto motivy využívaly.²

Jedním z důvodů, které daly podnět k velkému přílivu Čechů do Bulharska, byl nadbytek inteligence v Českých zemích - mnoho z Čechů, kteří do Bulharska přijeli, obtížně hledalo ve vlasti vhodné uplatnění. Velký vliv mělo také soudobé slovanské soucítění, které se projevovalo v českém tisku množstvím článků, vydaných za rusko-turecké války v letech 1877-1878. Další z příčin mohla být neshoda s místní vládou a snaha vymanit se z tuhého absolutismu, který se v té době snažil udusit veškeré národnostní projevy v slovanských zemích Rakouska-Uherska nebo také snaha vydávat volně články, které nebudou podrobené tvrdé cenzuře vídeňského dvora. O vytvoření možnosti působit v Bulharsku se však nejvíce zasloužili zejména lidé, kteří propagovali možnost uplatnění se v tomto balkánském státě u svých kolegů a přátel. Byli to jak bulharští studenti, studující na českých vysokých školách, tak i příslušníci české inteligence, kteří poměry v Bulharsku důvěrně znali, jako například Konstantin Jireček. Díky těmto okolnostem bylo možné sledovat v dalších letech velký příliv Čechů do Bulharska, někdy také nazývaný „invazí“. Mezi českou inteligencí, která působila v Bulharsku, byli příslušníci téměř všech oborů.³

Práce se zaměřuje na dějiny Čechů, kteří působili v Plovdivu. Celkově si tak staví za cíl podat historie jednotlivců a porovnat je v chronologickém pořadí. Zároveň se bude snažit zachytit dějiny osobností, které v Plovdivu dosti výrazně působily, ale jsou pro českou a bulharskou veřejnost spíše neznámé. Tato práce bude pozvolna navazovat také na mojí bakalářskou práci, obhájenou v roce 2011 na Univerzitě Pardubice, zejména v částech, týkajících se první zemědělsko-průmyslové výstavy v Plovdivu a vývoji zemědělství v okolí města. Zároveň však v práci vynechám zemědělskou školu v Sadovu, přestože v tehdejší době se jednalo o komunitu českých zemědělců, která byla ve velice blízkém vztahu s českou kolonií v Plovdivu. Práce se tedy bude zaměřovat na jednotlivé osobnosti z hlediska jejich působení v Plovdivu a informace o jejich životě mimo město bude podána stručným způsobem. Pokusím se tak vystihnout celkové dějiny české komunity v Plovdivu od konce 19. století až

---

² ГЕОРГИЕВ, Е. *Българи и чехи в епохата на тяхното възраждане*. I. София, 1946. с. 19 – 24.

³ AMORT, Č. *Dějiny československo-bulharských vztahů*. Praha, 1980. s. 136 – 138.

do roku 1944. Celá práce se bude věnovat zejména tomuto období, protože to bylo nejméně aktivnější období v dějinách česko-bulharských vztahů.

Metodologii, kterou zvolím, bude používání historických metod, zejména pak metodu srovnávací, s cílem vystihnout stejné prvky v životě jednotlivých Čechů v Plovdivu a vystihnout tak jejich vzájemné vztahy. Budu postupovat chronologicky od nejstarších událostí až po události krátce před nástupem komunismu v Bulharsku v roce 1944.

Cílem této práce bude podat komplexní informace o Čechách, působících v Plovdivu na pomezí 19 a 20. století s ohledem na to, přinést nové poznatky o jejich působení v tomto městě. Zároveň práce podá také stručné informace o významných historických událostech, které se podepsaly na rozvoji města a kterých se zúčastnili aktivně příslušníci české menšiny působící v Plovdivu.

Zároveň chci podotknout, že Češi se různým způsobem zúčastnili také druhé světové války, kdy měli v bulharské armádě významné postavení, zejména Konstantin Lukáš, syn Ludvíka Lukáše, významného českého učitele chemie a podnikatele z Plovdivu. Příchod komunismu tak pro mnohé mohl znamenat konec jejich dosavadního života, a to buď definitivní, jako v případě Konstantina Lukáše, který byl odsouzen komunistickým soudem, či v případě některých podnikatelů znárodněním jejich podniků.

Práce se bude nejvíce zaměřovat na období od osvobození Bulharska v roce 1878 do roku 1918, kdy v Plovdivu působil největší počet Čechů. Po roce 1918 totiž velká část z nich odcestovala zpátky do nově vzniklého československého státu. Menší část z těchto Čechů, kteří zde zůstali, se pak znovu o něco ztenčila v roce 1938, kdy je zaznamenána nová reemigrace, která měla za cíl pomoci Československé republice v ohrožení. Nakonec největší odliv Čechů z celého Bulharska nastal po druhé světové válce v souvislosti se zavedením komunistického režimu v Bulharsku. Právě rok 1944 a nástup komunismu bude konečným bodem práce.

Zároveň se vyvaruji postupu, který autor Javor Milušev vybral pro sepsání své knihy *Чешки профили в общественото развитие на следосвобожденска България*. Jako každá velká práce, která má za cíl popsat celé dějiny česko-bulharských vztahů, nakonec ustrnula na velikosti objemu dat a kvůli osobnímu vztahu autora ke svým předkům, bylo věnováno dalším Čechům v Bulharsku velmi málo místa a jejich historie byla shrnuta do nejvýznamnějších událostí jejich života, na místo jednoho odstavce. Autor zato věnoval svým předkům dalších 200 stránek

z této knihy, která se snaží vypadat jako odborná publikace. V mnoha ohledech však spoléhá na omezené množství pramenů, což je pochopitelné vzhledem k tomu, že autor není historikem.

Další kniha, která se velmi seriózně zabývá touto tematikou je *Чужденци - просветни дейци в България*, kterou zpracoval kolektiv autorů. Tato knížka byla zpracována velmi dobře, ale pojednávala pouze o dějinách Čechů, kteří se účastnili „osvětové“ činnosti v Bulharsku, o těch, kteří pracovali jako učitelé. Knížka pojednává nejen o Česích, ale i o dalších cizincích. Zároveň sleduje jejich působení chronologicky, nikoli podle místa a věnuje se zejména jejich osvětové činnosti, dávající příliš jednostranný pohled na jejich životy. Proto se budu v této práci snažit podat komplexnější pohled na činnost českých učitelů v Plovdivu.

Při psaní o dějinách Bulharska a Plovdivu budu používat vědecké publikace jako *Dějiny Bulharska* od profesora Jana Rychlíka, která je nejvýznamnější prací zabývající se dějinami Bulharska napsanou v českém prostředí, pak také některé publikace, které se zabývají dílčí tematikou jako kniha Michaela Weithmanna *Balkán: 2000 let mezi Východem a Západem*, která vyšla v Praze v roce 1996 a popisuje stručné dějiny balkánských států v širokém historickém pásmu. Další knihy, líčící bulharské dějiny jsou v bulharském jazyce, a to zejména velké práce o dějinách jako *Dějiny nového Bulharska* od E. Statelové a C. Grančarova (*История на нова България 1878-1944. Том III.*), *Krátké dějiny bulharského národa* od I. Lazarova, I. Tjutjundžieva, P. Pavlova a M. Palangurského (*Кратка история на българския народ*) a *Dějiny Bulharska* ve dvou dílech od P. Angelova, D. Sazdova a I. Stojanova. (*История на България 681-1944*) O dějinách bulharského obrození to pak budou práce bulharské provenience, jako jedna z nejvýznamnějších prací o dějinách Plovdivu v době obrození Nikolaje Genčeva (*Възрожденският Пловдив (принос в българското духовно възраждане)*), která vyšla v roce 1981 v Plovdivu. V dalších obdobích pak bude důležitá práce Eleny Statelové o Východní Rumélii (*Източна Румелия 1879-1885. Икономика, политика, култура*), jež vyšla v roce 1983 v Plovdivu, významnou prací o dějinách Plovdivu v období Východní Rumélie je zejména práce Manjo Stojanova - *Když Plovdiv byl hlavním městem* (*Когато Пловдив беше столица*), která již byla několikrát vydaná. Dalším důležitým dílem o dějinách Plovdivu, z níž budu čerpat ve své práci, bude kniha Georgiho Rajčevského - Plovdivská encyklopedie (*Пловдивска енциклопедия*), o období 1918-1944 pak nejdůležitější bude práce

Dinko Dočeva o Plovdivu v meziválečném období (*Покушение срещу демокрацията. Пловдив между двете войни*), která vyšla ve dvou částech v roce 1995 v Plovdivu a informacemi, které podává o každodenním životě v tomto městě, se povznesla nad ostatní práce, dosud napsané. Využívat budu také zprostředkované vzpomínky na cestu do Bulharska od Jana (Ivana) Mrkvičky a práce Konstantina Jirečka, které se vztahují k Plovdivu.

Do svého díla zakomponuji poznatky, které ještě nebyly zpracované a prameny z Plovdivského archivu. Při psaní práce využívám nejen archivní materiály, ale také články z dobových novin a periodik, informace z knih či odborných článků. Při kompletaci práce budu vždy dávat přednost informacím z archivních pramenů před informacemi z neodborných článků, kterých na tuto tematiku vyšlo více, ale nebyly psané historiky.

Zdrojem informací pro tuto práci bude Národní knihovna Ivana Vazova v Plovdivu a Národní archiv v Plovdivu, pro prameny české provenience pak knihovny v České republice a archiv muzea ve Vysokém Mýtě.

Tato práce získala jistou popularitu díky výstavě Češi a Slováci v Plovdivu, kterou jsem organizoval jako člen Plovdivské pobočky Československého klubu T. G. Masaryka v Bulharsku a zároveň jako student Univerzity Pardubice. Výstava vznikla díky spolupráci čtyř institucí - Plovdivské pobočky Československého klubu T. G. Masaryka v Bulharsku, Fakulty filozofické Univerzity Pardubice, Národní knihovny „Ivana Vazova“ v Plovdivu a Státního archivu v Plovdivu. K výstavě také vyšlo tematické číslo časopisu Studentského historického klubu Univerzity Pardubice, které pojednává o Čechách a Slovácích v Plovdivu a v němž jsem publikoval článek, který popisuje krátce nejdůležitější osobnosti z české menšiny, jež působily v Plovdivu.

V přílohách k této práci dodávám bohatý obrazový materiál, zejména dobové fotografie, které jsem získal z různých zdrojů, také statistický materiál, který jsem vypracoval na základě poznatků, získaných z knih a archivních pramenů.

1. Dějiny Plovdivu

Pro nejlepší pochopení této tematiky je potřeba podat přehled dějin dnes již druhého největšího města v Bulharsku. Město Plovdiv se nachází v Jižním Bulharsku, v Hornothrácké nížině, 130 kilometrů východně od hlavního města Bulharska - Sofie. Dominantou města je 6 pahorků. Na jednom z nich se dosud zachovaly domy, vybudované v architektonickém stylu bulharského obrození. Samotné město se dnes rozkládá nedaleko od nich, ale jeho centrum se stále nachází mezi nimi. Na místě dnešního centra se v době Osmanské nadvlády nacházelo celé město. Plovdiv prošel několika důležitými historickými epochami, které měly velký vliv na jeho vývoj.

1.1. Plovdiv za Osmanské nadvlády

Plovdiv se stal součástí Osmanské říše v roce 1364. Strategická pozice města z něj udělala dobrou základnu pro další dobývání Thrákie. Turci ho přejmenovali na Filibe a než dobyli trojúhelník Sofie-Skopje-Niš, ve městě sídlil bejlerbej - správce provincie Rumélie.⁴

Město a jeho okolí spadalo postupně pod Drinopolský a potom pod Sofijský sandžak a to až do roku 1748, kdy se Plovdiv stal centrem vlastního sandžaku. Při jeho dobytí Turci zbourali hradby a většinu budov, místní obyvatelstvo bylo povražděno, odvedeno do otroctví nebo vyhnáno. Místo něj se v Plovdivu usazovaly různé nomádské kmeny jako Juruci a Tataři. Do 16. století ve městě již převládalo turecké etnikum, ale okolní vsi byly etnický bulharské. V 17. století byly nové zemědělské reformy příčinou zvýšení počtu Bulharů a založení desítek nových bulharských vesnic v okolí Plovdivu. Sedláci z nich obdělávali rozsáhlé turecké čifliky v této oblasti. Pěstovala se zde zejména rýže, která byla pro Turky základní potravina. V okolí města se také chovaly ovce (na maso a vlnu) a koně (pro sultánský dvůr) a pěstovala se vinná réva. Díky své strategické pozici a blízkosti s Istanbulem se Plovdiv stal centrem domácího a zahraničního obchodu. Nejbohatší kupci byli řeckého a židovského původu.⁵

S příchodem kapitálu do města se v jeho okolí začaly rozmnožovat zbojnické tlupy, které okrádaly místní obyvatelstvo, napadaly město a okolní vesnice,

---

⁴ ГЕНЧЕВ, Николай. *Възрожденският Пловдив (принос в българското духовно възраждане)*. Пловдив, 1981. с. 17.

⁵ Tamtéž, s. 17 – 31.

a postupně se jim podařilo rozvrátit celou oblast. Bulharští uprchlíci z okolních vesnic a měst rychle našli útočiště v Plovdivu a bulharské etnikum zde začalo převládat. Na začátku 19. století se podařilo vyhnat z plovdivské oblasti zbojnické tlupy, které sužovaly město. Začalo nové období prosperity, které bylo spojeno s vyššími požadavky na dodávky rýže, vlny a dřeva z Cařihradu, spojené s prvním ustanovením pravidelné turecké armády v roce 1826 a její poptávkou po těchto surovinách. Plovdiv se stal centrem obchodu s Francií, Velkou Británií, Rakouskem, Malou Asií, Cařihradem a Blízkým Východem. Vedle Drinopolu, Soluně a Cařihradu, se Plovdiv stal jedním z hlavních hospodářských center Osmanské říše.⁶ Kapitál se zde soustředil především do rukou tureckých kupců, kteří žili ve čtvrti bohatých, nacházející se na Džendem tepe. Bulhaři přežívali ve čtvrti chudých Karšiaka, nacházející se za řekou Maricí, žili také ve čtvrti Novata machala, Maraša a v dalších čtvrtích. Cestovatelé popisovali Plovdiv jako město, kde se mluvilo především turecky a řecky, a jen na jeho okrajích a na tržištích byla slyšet bulharština.⁷

Postupné zvýšení počtu Bulharů, žijících v Plovdivu se stalo příčinou otevření první bulharské školy ve městě. Přes obstrukce řeckého duchovenstva,⁸ v roce 1848 se podařilo otevřít první bulharskou základní školu ve městě. Nacházela se ve dvoru chrámu sv. Georgi v bulharské čtvrti Maraša.⁹ Spolu s touto školou byla otevřena další, která se nacházela ve dvoře chrámu sv. Ivana Rílského ve čtvrti Karšiaka. V roce 1850 byla otevřena diecézní škola sv. Cyrila a Metoděje, která se stala centrem bulharského vzdělání ve městě. Prvním učitelem v této škole byl známý bulharský obrozenec Najden Gerov, který studoval v Oděse. V roce 1848 se vrátil do Bulharska, kde se nejprve stal učitelem v Koprivšticí a od roku 1850 působil v diecézní škole sv. Cyrila a Metoděje v Plovdivu. Byl to první bulharský učitel s vysokoškolským vzděláním.¹⁰

---

⁶ Tamtéž, s. 36 – 58.

⁷ ДАП, Ф 1666, оп. 1, а. е. 4, с. 6 – 8, 89.

⁸ Řecké duchovenstvo si již delší dobu ponechávalo hlavní postavení jak v církevních tak i v otázkách týkajících se vzdělání. První školy, které vznikaly v Bulharsku byly řecké a vyučovala se zde řečtina. Řecká církevní správa totiž usilovala o počtení Bulharů. Viz RYCHLÍK, Jan. *Dějiny Bulharska*. Praha, 2002. s. 169 – 173 a АНГЕЛОВ, П., САЗДОВ, Д., СТОЯНОВ, И. *История на България 681 – 1944*. Том първи. София, 2003. с. 495 – 501, 523 – 533.

⁹ Д-ръ Хр. Кесяковъ. Първото българско училище въ град Пловдивъ. In. *Пловдивски общински вестникъ*, брой 107 от 9 април 1932. с. 3.

¹⁰ ДАП, Ф 1666, оп. 1, а. е. 4, с. 24.

Od roku 1853 ve škole sv. Cyrila a Metoděje působil také významný obrozenec Christo G. Danov,¹¹ který v letech 1860-1862 vydal první bulharské zeměpisné mapy spolu s prvním Čechem, který působil v Plovdivu, Josefem Meissnerem.

Josef Meissner se narodil 21. srpna 1828 ve městě Sušice, nacházejícím se v Jižních Čechách. Studoval gymnázium v Praze, kde se seznámil s Josefem Jungmannem a Josefem Václavem Fryčem. Spolu s Fryčem se zúčastnil boje na pražských barikádách v roce 1848 a posléze byl odsouzen na 20 let vězení. Proto opustil České země a ukryl se v Bělehradu. Odtud se pak dostal do Rumunska a na začátku krymské války byl donucen vstoupit do kozáckého pluku v turecké armádě, brzy se však nechal zajmout. Potom působil nějakou dobu v Rusku jako učitel v rodině obchodníka z Kazaně. Na konci války byl výměnou zajatců vrácen do Cařihradu a musel znovu vstoupit do stejného pluku. S ním se pak dostal do Šumenu, kde ho z vojenské služby vykoupil místní boháč čorbadžija Anastasius. Ten mu zajistil také pozici učitele na zdejším gymnáziu. Meissner zde učil mezi lety 1856-1860. V roce 1857 se oženil se Srbkou Alexandrou Petrovič Indžič, s kterou od roku 1860 do roku 1862 žil v Plovdivu.¹²

V Plovdivu Meissner vedl výuku v diecézní škole sv. Cyrila a Metoděje a v Americké třídní škole. Vyučoval dějepis, zeměpis, přírodní vědy, francouzštinu, němčinu a latinu. Zúčastnil se bulharského boje o církevní autonomii, a proto v roce 1863 musel Bulharsko opustit. Usadil se v Bělehradu, kde žil až do své smrti v roce 1893.¹³

Výrazná osvětová činnost plovdivského kraje byla zřejmá na konci šedesátých let, kdy kraj měl nejvíce škol v evropské části Osmanské říše. Mezi lety 1870-1871 zde bylo 16 středních škol, což bylo více než třetina všech středních škol na území Bulharska.¹⁴

---

¹¹ Д-ръ Василь К. Пеевъ. *Градъ Пловдивъ минало и настояще*. Част I. Пловдивъ въ миналото. Пловдив, 1941. с. 252 - 254.

¹² Viz obrázek č. 40. ПЕНЕВ, Ангел, Петров, Петър. Йозеф Майзнер /Миланович/. In. *Чужденци – просветни дейци в България*. София, 1988. с. 17 - 22.; УРБАН, Зденек. *Из Историята на чешко-българските връзки*. София, 1961. с. 18.; МИЛУШЕВ, Явор. *Чешки профили в развитието на следосвобожденска България*. София, 2009. с. 37.; AMORT, Č. *Dějiny československo-bulharských vztahů*. Praha, 1980. s. 60 – 61.

¹³ РАЙЧЕВСКИ, Георги. *Пловдивска енциклопедия*. Пловдив, 2004. с. 201.

¹⁴ Тамtéž, s. 25.

V roce 1862 v Plovdivu byla otevřena také první dívčí škola, která se v roce 1865 přemístila do dvora diecézní školy sv. Cyrila a Metoděje.¹⁵ Budovu pro tuto školu poskytla Elena Čaláková, manželka Stojana Čaláкова.¹⁶

Po skončení krymské války v roce 1856 se Osmanská říše ocitla v naprosté závislosti na evropských mocnostech. Začal do ní pronikat evropský kapitál, který využíval nevýhodné smlouvy o importu a exportu zboží, a začal ovládat Otomanskou banku. Na území Bulharska byly postaveny první železniční tratě a moderní přístavy, které však sloužily evropským mocnostem k ekonomickému vydrancování Osmanské říše. Říše se snažila těžkou ekonomickou situací řešit tím, že uvalila nové daně na své podmaněné národy. Tento krok však nestačil finančně stabilizovat říši a Cařihrad byl donucen shánět půjčky u evropských bankovních domů. Tyto půjčky ale nestačily stabilizovat stát, ani ho vymanit z naprosté závislosti na evropských mocnostech. V roce 1875 Osmanská říše dlužila už 5 miliard franků. Zemědělský vývoj zaostával a nebyl schopen připravit pole pro nástup agrární revoluce, tak, jako v jiných státech. Přesto, že existovala určitá snaha modernizovat zemědělství, v této sféře byla přijata příliš okrajová a nedostačující opatření. Místní řemeslnickou a manufakturní výrobu rozdrtila konkurence levného zboží ze západních industriálních mocností.¹⁷

Po roce 1856 se v okolí Plovdivu pěstovaly už různé typy obilovin - pšenice, ječmen, kukuřice, oves a další. Různorodost rostlinné výroby v Plovdivské oblasti doplňovala výroba tabáku, hroznového vína a různých druhů ovoce a zeleniny. Chovala se i nejrůznější domácí zvířata, stále ale převládal chov ovcí. Celá tato výroba nalézala dobré odbytiště jak v samotné říši, tak i v Evropě. Vývoj města šel k jeho rozšíření. Před osvobozením byl Plovdiv již městem čítajícím 30 až 50 tisíc obyvatel.

V 60. a 70. letech byly postaveny první dálkové zpevněné cesty, které vedly do Drinopolu, Ruse, Cařihradu a k přístavům na Bílém moři. V 70. letech byla

---

¹⁵ Юбилеен сборник по случай 50-годишнината на пловдивската девическа гимназия и 70-годишнината от откриването на първото българско девическо училище в Пловдив. Пловдив, 1934. с. 60 – 64.

¹⁶ ДАП, Ф92К, оп. 1, а. е. 114, с. 1.

¹⁷ АНГЕЛОВ, П., САЗДОВ, Д., СТОЯНОВ, И. *История на България 681 – 1944*. Том първи. София, 2003, с. 546 – 561.

postavena železnice, zavedena pošta a telegraf. V této době město procházelo konjunkturou, která byla narušena neúrodou v letech 1874 - 1876.¹⁸

V roce 1876 vypuklo Dubnové povstání, největší snaha bulharského národa osvobodit se z osmanské nadvlády. Toto povstání však nebylo dostatečně dobře připraveno a bylo krutě potlačeno tureckým vojskem. Krutosti, kterých se Turci při potlačení tohoto povstání dopustili, nenechaly evropskou veřejnost chladnou.¹⁹

Rusko, jako první z velmocí, se rozhodlo Bulharsko osvobodit. Spíše než ideál slovanské vzájemnosti, ho k tomu tlačila imperiální snaha dosáhnout Středozemního moře, uvolnit průlivy pro plavbu ruských lodí a vypořádat se přitom s nenáviděným nepřítelem - Osmanskou říší. Následující rusko-turecká válka z let 1877 - 1878 skončila ruským úspěchem. Mír, podepsaný ve vesničce San Stefano, blízko Istanbulu dne 3. března 1878, určoval po osvobození Bulharskému státu poměrně velké teritorium, nový Bulharský stát tak zahrnoval i část dnešního Srbska, Makedonie a Řecka.²⁰

Proti vytvoření tak velkého státu protestovaly evropské mocnosti v čele s Velkou Británií, která viděla v osvobozeném slovanském státu loutku, sledující příkazy z Peterburku. Teritoriem Bulharska by se ruské imperiální zájmy naplnily a dosáhly by Středozemního moře, a tak by ohrozily britský trh s Malou Asií. Velká Británie nechtěla ztratit odbytiště v Osmanské říši také proto, že britský kapitál již ovládl Otomanskou banku a tím i finanční kontrolu nad Cařihradem. Další mocnost, která byla proti vytvoření velkého bulharského státu, bylo Německo, které chtělo svůj plán na železnici Berlín-Bagdád uskutečnit za každou cenu, přitom části železnice měly připadnout pod Bulharskou kontrolu. Nakonec byl do Berlína svolán kongres, který vynesl rozhodnutí, že Bulharsko sice bude formálně osvobozeno, ale bude rozděleno na dva státy - autonomní severní část - Knížectví Bulharsko a Východní Rumélii, která měla mít vnitřní samostatnost, ale vnější politikou by byla závislá na rozhodnutí Sultána. Kongres zasedal od 13. června do 13. července 1878 a evropské mocnosti prosadily toto řešení.²¹

---

¹⁸ ГЕНЧЕВ, Николай. *Възрожденският Пловдив (принос в българското духовно възраждане)*. Пловдив, 1981. с. 85 – 110.

¹⁹ АНГЕЛОВ, П., САЗДОВ, Д., СТОЯНОВ, И. *История на България 681 – 1944*. Том първи. София, 2003, с. 679 – 693.

²⁰ ЛАЗАРОВ, И., ТЮТЮНДЖИЕВ, И., ПАВЛОВ, П., ПАЛАНГУРСКИ, М. *Кратка история на българския народ*. Велико Търново, 2004, с. 221.

²¹ RYCHLÍK, J. a kol. *Mezi Vídní a Cařihradem 1. Utváření balkánských národů*. Praha, 2009. s. 211 – 212.

Dubnové povstání nezasáhlo Plovdiv, protože v něm se v té době nacházela početná turecká posádka. Během následující Rusko-Turecké války byl Plovdiv osvobozen 15. ledna 1878 bez větších bojů. Během těchto dvou konfliktů město zůstalo nedotčeno.²²

Již během rusko-turecké války byla ustanovena dočasná ruská vláda nad osvobozeným územím. Ta měla za cíl stabilizovat Bulharsko a vytvořit státoprávní organizaci nově osvobozenému státu. Podle Sanstefanské mírové smlouvy, měla ruská vláda vládnout novému státu 2 roky, po podepsání Berlínského kongresu bylo toto období zkráceno na 9 měsíců od data usnesení kongresu. Nejvyšším úředníkem této vlády byl od 8. května 1878 císařský komisař kníže Alexandr Dondukov-Korsakov. Ten vybral Plovdiv jako hlavní město Sanstefanského Bulharska a sídlila zde dočasná ruská vláda. Dne 20. října 1878 se dočasná ruská vláda přemístila do Sofie.²³

1.2. Plovdiv v období Východní Rumélie

Po skončení Berlínského kongresu vznikla Východní Rumélie jako stát, který byl závislý na Cařihradě. Body 13 až 22 Berlínské smlouvy rozhodovaly o jeho vzniku a upravovaly jeho podstatu. Východní Rumélie měla být autonomní provincie, která by byla politicky a vojensky závislá na Osmanské říši. Její hlavní správce byl jmenován Cařihradem na dobu 5 let. Přitom do doby 3 měsíců speciální evropská komise musela vypracovat organický statut této nové provincie, který by měl nastínit vnitřně-politické zákony Východní Rumélie. V takto odděleném Jižním Bulharsku na území necelých 36 tisíc km² se nacházelo 815 tisíc lidí, z kterých 573 tisíc byli Bulhaři. Hlavním městem Východní Rumélie byl Plovdiv, město s 24 tisícovým obyvatelstvem, z toho 10 tisíc byli Bulhaři, 5 tisíc Turci, skoro 5 tisíc čítala řecká menšina ve městě. Žili zde také Francouzi, Rusové, Češi, Němci, Italové a lidé dalších národností.²⁴

Školství zde bylo vyvinutější než v Bulharském knížectví, rychle se rozšiřovala síť základních škol, školy se budovaly skoro v každé vesnici. Velký byl

---

²² ГЕНОВ, Цонко. *Освободителната война 1877 – 1878*. София, 1978. с. 230 – 231.

²³ ОВСЯНЫЙ, Н. Р. *Русское управление в Болгарии в 1877 – 78 – 79 г. II*. Російській Імператорській Комисарь в болгаріи, генераль-адъютантъ князь А. М. Дондуков – Корсаковъ. С. Петербургъ, 1906. с. 11 – 38.

²⁴ Viz obrázek č. 2.; СТАТЕЛОВА, Елена. *Източна Румелия 1879 – 1885. Икономика, политика, култура*. София, 1983. с. 13 - 15.

počet škol, ve kterých chyběli učitelé a tak bylo rozhodnuto tato místa zaplnit. Východorumelijská vláda to dělala několika způsoby - organizováním speciálních kurzů pro přípravu na učitelskou profesi, vypsáním stipendia pro 50 vzdělavců, které by krylo jejich výdaje na studium v zahraničí, a pozváním zahraničních vzdělavců, kteří byli lépe připraveni než domácí učitelé.²⁵

Oficiálními jazyky Východní Rumélie se podle rozhodnutí evropské komise staly bulharština, turečtina a řečtina.²⁶ Tyto jazyky byly také vyučovány na středních školách.²⁷

Na rozdíl od Tarnovské ústavy Bulharského knížectví, organický statut Východní Rumélie nabízel větší svobodu tisku, zahrnoval úplnou náboženskou svobodu obyvatel, ale kromě toho také stanovoval volební census a soustřeďoval mnohem víc pravomocí do rukou vládce - generálního gubernátora. Byl zřízen také úřad šesti direktorů, kteří měli funkce ministrů. Zákonodárná moc byla v rukou 36 poslanců.²⁸

Vyvlastňování tureckých pozemků, které začalo za Osvobozené války, bylo omezeno nátlakem mocností a tisíci muslimskými přistěhovalci, kteří se do Východní Rumélie dostali během roku 1879. Místo vyvlastňování přišla doba výkupu pozemků. Výkup pozemků byl značně pomalejší než v sousedním knížectví. Velké turecké čifliky stály ladem a nemohly být daňově zatíženy. Došlo k vystěhovávání drobných sedláků do knížectví, protože tam byly pozemky levnější. Velká byla i daňová zátěž drobných sedláků, půda se koncentrovala do rukou větších sedláků, kteří však nedisponovali takovými prostředky, aby uvedli do pohybu moderní kapitalistické zemědělství. Proto tato část hospodářství Východní Rumélie zůstala slabě rozvinutá. Snaha vlády zavést evropské technologie do zemědělství byla příčinou založení zemědělské školy v Sadovu, kde v dalších letech působili také Češi a jejíž existence vedla k postupnému začátku modernizace zemědělství ve Východní Rumélii.²⁹

V oblasti průmyslu řemeslná výroba postupně mizela a velká řemeslnická centra již přestávala existovat. Příčinou byly dražší suroviny, které se teď musely dovážet přes hranice, kde se platilo mýtné, a také omezený odběr řemeslných

²⁵ ДАП, Ф1666, оп. 1, а. е. 4, с. 102 – 105.

²⁶ СТОЯНОВ, Маньо. *Когато Пловдив беше столица*. Пловдив, 2008. с. 20 – 21.

²⁷ ДАП, Ф61К, оп. 1, а. е. 10, с. 1.

²⁸ СТАТЕЛОВА, Елена. *Източна Румелия 1879 – 1885. Икономика, политика, култура*. София, 1983. с. 17 – 42.

²⁹ СТОЯНОВ, Маньо. *Когато Пловдив беше столица*. Пловдив, 2008. с. 69 – 74.

výrobků, který před Osvobozením byl zaručen u bohatých tureckých rodin, jež většinou již uprchly z území Jižního Bulharska. Vystavené byly také velké konkurenci zahraničních výrobků, které byly levnější a preferovány zejména městským obyvatelstvem. Další konkurencí tradičního řemesla byly začínající manufaktury. Již od roku 1878 začínaly vznikat nové továrny. V Plovdivu bylo vybudováno 5 tabákových továren, 8 tiskáren, 1 pivovar, 1 lihovar, 1 přádelna a 1 továrna na mýdlo. Přes veškeré snahy vlády, industrializace Východní Rumélie probíhala pomalu, zejména z důvodu chybějících prostředků a neexistující banky, která by na vybudování továren poskytla půjčky a také kvůli omezeného trhu.³⁰

Největší vliv na život Východní Rumélie měli Řekové a Turci, ale z méně početných národnostních skupin zde velký vliv měli také Rusové, zejména pak po Osvobozené válce, v době 14ti měsíčního působení dočasné ruské vlády v Plovdivu. Ještě za Sanstefanského Bulharska Rusové zaujímali nejvyšší administrativní pozice a Bulhaři, kteří je potom vyměnili, z části vystudovali ruské univerzity, anebo se zúčastnili kurzu administrativních pracovníků, který dočasná vláda organizovala. Ve svých počátcích bulharské školství používalo ruské učebnice, četly se ruské knihy, byly dodávány ruské noviny. Druhý nejdůležitější zahraniční vliv přicházel od Čechů, kteří působili v širokém spektru.³¹

V oblasti vzdělání Východní Rumélie sice rozšířila svou síť škol, ale přes povinnou školní docházku do základních škol, mnoho dětí stále ještě zůstávalo doma. Mnohé z existujících 866 bulharských škol byly prázdné. V roce 1883 jenom 64% bulharských dětí chodilo do školy. Kromě bulharských, existovaly ještě turecké, řecké, židovské a arménské školy. Základní školy byly bezplatné, pro jejich vydržování byla zřízená školní daň.³²

Po osvobození přišla nová vlna hledání učitelů, protože bulharská inteligence našla své uplatnění v státní administrativě a opustila učitelskou práci. V roce 1879 se Plovdivské mužské gymnázium stalo oblastním reálným gymnáziem. Zde se uplatnili také Češi.³³

---

³⁰ СТАТЕЛОВА, Елена. *Източна Румелия 1879 – 1885. Икономика, политика, култура*. София, 1983. с. 137 - 141.

³¹ СТОЯНОВ, Маньо. *Когато Пловдив беше столица*. Пловдив, 2008. с. 83 - 88.

³² СТАТЕЛОВА, Елена. *Източна Румелия 1879 – 1885. Икономика, политика, култура*. София, 1983. с. 251 - 257.

³³ ДИМОВ, Димчо. *Историческият подвиг на Пловдивската гимназия св. Кирил и Методий*. Пловдив, 2000. с. 256 – 260.

Vyvíjelo se i plovdivské dívčí gymnázium - v roce 1881 se změnilo z diecézního dívčího gymnázia na Oblastní dívčí gymnázium v Plovdivu, které se od roku 1880 nacházelo v nové budově. První ředitelkou tohoto gymnázia byla Češka Franciska Söhnlerová-Šourková.³⁴

Otevřena byla také škola, kde se studovalo právo, německý a český jazyk. Ředitelem této školy byl Čech Petr Žilka.³⁵

Dne 15. září 1882 byla otevřená Národní knihovna v Plovdivu. V tomtéž roce zde vzniklo i oblastní muzeum, které bylo rozděleno na tři oddíly - archeologický, numizmatický a paleografický. Při vytváření jeho kolekcí pomáhali také čeští učitelé jako Václav Dobruský a Hermenegild Škorpil. Vzniklo také plovdivské divadlo.³⁶

1.2.1. Plovdiv očima Konstantina Jirečka

Konstantin Jireček se narodil v roce 1854 ve Vídni. Jeho otec byl literárním historikem, jeho matka byla dcerou P. J. Šafaříka. Zájem o Bulharsko zřejmě byl v jeho rodině zakomponován ještě předešlým výzkumem tohoto českého obrozence. Jireček studoval ve Vídni a v Praze, kde se rozhodl pro slavistiku. V této době dějiny Bulharska nebyly vědecky zpracované a tak se mladý student začal zabývat touto problematikou. V roce 1875 se stal doktorem filozofie.³⁷ V následujícím roce napsal *Dějiny bulharského národa*, což byla první kniha věnovaná dějinám Bulharska, která kdy vyšla v českém prostředí.³⁸

V roce 1879 byl Konstantin Jireček pozván Emanuelem Bogoridim, aby se stal ředitelem vznikajících institucí - plovdivské národní knihovny a muzea. Předtím však už přijal pozvání Konstantina Stoilova a přijel do Sofie.³⁹ Zde působil jako hlavní sekretář Ministerstva národní osvěty (1879-1881), jako ministr národní osvěty (1881-1883) a v roce 1884 jako ředitel Národní knihovny. Ve stejném roce opustil Bulharsko.⁴⁰

---

³⁴ ДАП, Ф92К, оп. 1, а. е. 114, с. 1 – 3.

³⁵ ДАП, Ф1666, оп. 1, а. е. 4, с. 111.

³⁶ СТАТЕЛОВА, Елена. *Източна Румелия 1879 – 1885. Икономика, политика, култура*. София, 1983. с. 308 - 315.

³⁷ Viz obrázek č. 41.; ПЕНЕВ, Ангел. Константин Иречек. In. *Чужденци – просветни дейци в България*. София, 1988. с. 50 – 51.

³⁸ РИХЛИК, Я., ПЕНЧЕВ, В. *История на Чехия*. София, 2010. с. 853.

³⁹ ЕМАНУИЛОВА, Евдокия. Константин Иречек и пловдивската област. In. *Чехословакия*, бр. 6 от 1988. с. 22.

⁴⁰ МИЛУШЕВ, Явор. *Чешки профили в общественото развитие на следоосвободженска България*. София, 2009. с. 48 – 49.

Jireček navštívil Plovdiv třikrát - 16. - 19. září 1880, 20. - 22. července 1883 a 15. - 16. června 1884. Z vlastního poznání během těchto cest, čtením rumelijského tisku, rozhovory s významnými osobnostmi z Plovdivu jako Christo G. Danov, Ivan E. Gešov, I. Gruev, Anton Bezenšek a další, K. Jireček popsal ve svém díle *Cesty po Bulharsku* jak dějiny, tak i tehdejší vzhled Plovdivu.⁴¹

Konstantin Jireček začíná popis Plovdivu od pahorků - tzv. tepeta, jež jsou dodnes dominantou města. Uprostřed města se nacházelo Džambaz tepe, které bylo na své severní části celé zastavěné vysokými bílými dvoupatrovými domy. Na jižní části byl jenom strmý skalní svah. Vedle něj se nacházel další pahorek, rovněž celý pokrytý domy a nazýval se Taxim tepe. Na východě, blíž k řece Marici, se nacházel další zastavěný pahorek, tzv. Nebet tepe. Samotné město se rozkládalo hlavně mezi těmito pahorky a řekou. Další pahorek, který se nacházel na západ, byl Sachattepe - skála s věží a hodinami ze 17. století. Zde se nacházel turecký sklad střelného prachu. Pak následoval pahorek Bunardžik, nazvaný podle pramenu, který zde byl. Na tomto pahorku se nacházel také pomník osvobození - vysoký bílý obelisk. Další dva pahorky byly Markovo tepe - předpokládalo se, že se zde nacházel hrob Krali Marka, jihoslovanského národního hrdiny, a Džendem tepe, nejvzdálenější a nejvyšší pahorek.⁴²

Krásné bílé či žluté barvy plovdivských domků skrývaly dřevo a vepřovice, z kterých byly vybudovány. Ulice byly těsné a křivé, dlážděné velkými kameny různých velikostí. Chození po ulicích bylo obtížné, kameny se klouzaly i za dobrých klimatických podmínek. Čtvrť bohatých se nacházela na Džambaz tepe. Zde Jireček srovnává velké domy s italskými vilami.⁴³ Východní pahorek Nebet tepe nebyl tak moc zastavěný, mezi těmito čtvrtěmi se nacházela čtvrť Arménů. Centrem obchodního života města byla posunutá trošku na sever hlavní třída, na ní se nacházel tzv. karavansaraj, budova s obchody. Budova hlavního trhu se nacházela mezi Sachattepe a Taximtepe. Byla tu také nová městská zahrada, která byla založena na místě bývalého tureckého hřbitova.⁴⁴

---

⁴¹ ЕМАНУИЛОВА, Евдокия. Константин Иречек и пловдивската област. In. *Чехословакия*, бр. 6 от 1988. с. 22.

⁴² Viz obrázky č. 5, 6, 8.; JIREČEK, K. J. *Cesty po Bulharsku*. Praha, 1888. s. 88 – 89.

⁴³ Viz obrázek č. 8.

⁴⁴ Viz obrázky č. 3 a 9.; Tamtéž, s. 89 - 90.

Ve městě se nacházely dvě velké mešity a velké množství menších mešit, křesťanské kostely byly malé a nebyly vidět z dálky. Některé byly řecké, jiné - bulharské. V Plovdivu se nacházela řecká a bulharská diecéze.⁴⁵

Přes řeku Marici byl postaven dřevěný most, na druhé straně se nacházela čtvrť chudých Karšiaka. Léto bylo v Plovdivu horké, ale ulice byly vždycky plné lidí, v davu se pohybovali také prodavači vody, kterou město bralo z řeky Marice. Jireček nezapomíná také popsat slavné dějiny města, počínající od thrácké doby.⁴⁶

Plovdivská inteligence se oblékala podle moderních módních trendů, mladší vzdělanci většinou uměli francouzsky či anglicky, byli dobře vychováni a dbali na společenské chování. Jireček ještě připomíná, že po sjednocení byl Plovdiv největším městem v Bulharsku.⁴⁷

1.3. Sjednocení Východní Rumélie s Knížectvím Bulharsko

Již od roku 1880 se v Plovdivu připravovalo sjednocení Východní Rumélie s Bulharským knížectvím, vznikl zde tajný revoluční výbor, který sjednocoval síť menších revolučních jader z dalších měst Východní Rumélie. Síť těchto výborů byla završena v roce 1885. Jejich hlavním organizátorem byl významný bulharský politik, revolucionář a spisovatel Zachari Stojanov. Plán na sjednocení počítal se sjednocením Východní Rumélie a Makedonie s bulharským knížectvím.⁴⁸

Plán povstání v Makedonii a následující začlenění této provincie do Bulharska však měl jeden závažný problém - mezinárodní situace mu nepřála, protože by to znamenalo narušení celistvosti Osmanské říše, něco, co evropské velmoci nemohly připustit. Samotné sjednocení Východní Rumélie s Knížectvím Bulharsko bylo dostatečným porušením berlínské smlouvy a tak se vlády obou bulharských států rozhodly opustit plán na osvobození Makedonie.⁴⁹

Spolu s přípravou ve Východní Rumélii, tajný revoluční výbor kontaktoval Petko Karavelova - předsedu vlády knížectví, aby spolu domluvili společný průběh sjednocení. Předseda vlády však tuto akci odmítl z důvodu chybějící zahraniční podpory, omezených státních prostředků a zostřené mezinárodní situace. Idea

---

⁴⁵ Tamtéž, s. 90.

⁴⁶ Viz obrázek č. 7.; Tamtéž, s. 90 - 110.

⁴⁷ Tamtéž, s. 111.

⁴⁸ RYCHLÍK, J. a kol. *Mezi Vídní a Cařihradem 1. Utváření balkánských národů*. Praha, 2009. s. 237 – 238.

⁴⁹ RYCHLÍK, Jan. *Dějiny Bulharska*. Praha, 2000. s. 240 - 241.

sjednocení se dostala i na stůl knížete Alexandra I. Batemberga, který začal sondovat mezinárodní situaci. Dostal sice tichý souhlas Velké Británie a Rakousko-Uherské monarchie, ale žádná z těchto mocností se nerozhodla podpořit sjednocení oficiálně.⁵⁰

V létě 1885 se napětí ve Východní Rumélii zvyšovalo. V řadě oblastí začaly protiosmanské demonstrace, které organizoval tajný revoluční výbor. Podařilo se také získat východorumelijskou milici. Postupně se vnitřně-politická situace ve Východní Rumélii začala zhoršovat, napětí se stupňovalo. Cařihrad byl těmito akcemi znepokojen a začal tlačit na generálního guvernéra a na vládu. Ti sice přijali protirevoluční opatření, ta byla ale velmi okrajová a nemohla zastavit revoluční náladu v jižním Bulharsku. Dne 2. září 1885 několik mladých studentů vedlo demonstraci za sjednocení v ulicích města Panagjurište. Všichni byli ihned zadrženi policií, a odvedeni do vazby. Na jejich podporu se postupně shromáždil dav 2000 lidí, který je osvobodil. Vláda poslala žandarmerii z Pazardžiku, aby uspokojila rozvášněnou veřejnost. Toto donutilo tajný výbor, aby urychlil své plány a zrychlil začátek akce.⁵¹

V noci mezi 5. a 6. zářím 1885 připravené revoluční oddíly ve vsích v okolí Plovdivu spolu s posádkou pod vedením majora D. Nikolaeva ovládly město, sesadily vládu a generálního guvernéra G. Krăsteviče. Dne 8. září kníže Alexandr I. vydal manifest, ve kterém vyhlásil svou podporu sjednocení. Další den byl kníže slavnostně uvítán v Plovdivu. Evropské mocnosti zaujaly odmítavý postoj, ale připouštěly diplomatické řešení problému, a to jen v případě, kdyby se Bulharsko vynasnažilo uchovat klid v Makedonii a Thrákii. Jedině Srbsko a Řecko se postavili tvrdě proti sjednocení, protože viděli v sjednoceném Bulharsku velkou hrozbu.⁵²

Po sjednocení Bulharska evropské mocnosti začaly plánovat konferenci, na které se mělo rozhodnout o jeho budoucnosti. Tato konference byla zahájena 24. října 1885 v Cařihradě. Proti sjednocení a pro obnovení statutu podle berlínské smlouvy byly Rusko, Německo, Rakousko-Uhersko, Itálie a Osmanská říše. Velká Británie začala dělat obstrukce, Francie byla nerozhodná. Konference nakonec uvízla

---

⁵⁰ АНГЕЛОВ, П., САЗДОВ, Д., СТОЯНОВ, И. *История на България 681 – 1944*. Том втори. София, 2003, s. 106 – 107.

⁵¹ СТАТЕЛОВА, Е., ГРЪНЧАРОВ, С. *История на нова България 1878 – 1944*. Том III. София, 1999. с. 57 – 60.

⁵² ЛАЗАРОВ, И., ТЮТЮНДЖИЕВ, И., ПАВЛОВ, П., ПАЛАНГУРСКИ, М. *Кратка история на българския народ*. Велико Търново, 2004, с. 243 - 244.

na mrtvém bodě, Srbsko se rozhodlo zahájit válečné akce a dne 2. listopadu 1885 vyhlásilo Bulharsku válku.⁵³

V srbsko-bulharské válce se hrála velkou úlohu plovdivská armáda, která udržela srbské oddíly a dovolila tak přeskupení celé bulharské armády a zahájení protiofenzívy. Dne 16. listopadu byly vojenské akce zastaveny pod hrozbou ultimáta ze strany Rakousko-Uherska. Dne 9. prosince 1885 bylo podepsáno příměří mezi Bulharskem a Srbskem. Tímto vítězstvím byl zachráněn akt sjednocení a zároveň bylo velmocím ukázáno, že budou muset počítat s novým uspořádáním na Balkáně.⁵⁴

1.5. Plovdiv mezi lety 1885 - 1912

Po srbsko-bulharské válce následovalo několik let nestability, dne 25. srpna 1886 kníže Alexandr I. abdikoval a do 25. června 1887 Bulharsko spravovala regentská rada. Tehdy byl velkým národním shromážděním zvolen nový panovník - kníže Ferdinand Koburský. Ještě z předchozích let postupně získával svou politickou prestiž liberál Stefan Stambolov, který se stal ministerským předsedou a byl jím až do roku 1894. Období jeho vlády upevnilo Bulharsko a stát se postupně dostal z politické krize a začal ekonomicky prosperovat.⁵⁵

Postupně se zlepšil stav bulharského zemědělství, z čehož čerpal nejvíce Plovdiv, jako již ustanovený zemědělský centrum jižního Bulharska. Prosperita města se vázala k postupně zvyšující se populaci, a přestože se zde již nenacházely orgány centrální státní správy, Plovdiv si zachoval určitou politickou, ekonomickou a kulturní pozici v Bulharsku, kterou vybudovali také částečně Češi, kteří zde působili. Jejich působení podrobněji probírám v dalších kapitolách. Důkazem velké ekonomické síly Plovdivu byla volba tohoto města výstavním místem pro první zemědělsko-průmyslovou výstavu, která se konala v roce 1892.⁵⁶

Jak již bylo řečeno, během předešlého období se Plovdiv stal vzdělaneckým centrem Bulharska a v mnohém předčil Sofii. Sjednocení však znamenalo pro město

---

⁵³ СТАТЕЛОВА, Е., ГРЪНЧАРОВ, С. *История на нова България 1878 – 1944*. Том III. София, 1999. с. 65 - 77.

⁵⁴ АНГЕЛОВ, П., САЗДОВ, Д., СТОЯНОВ, И. *История на България 681 – 1944*. Том втори. София, 2003, с. 117 - 119.

⁵⁵ ЛАЗАРОВ, И., ТЮТЮНДЖИЕВ, И., ПАВЛОВ, П., ПАЛАНГУРСКИ, М. *Кратка история на българския народ*. Велико Търново, 2004, с. 249 - 257.

⁵⁶ МИЧЕВ, Добрин. *Първото българско земеделско-промишлено изложение и събор в Пловдив 1892*. In. *100 години от първото българско земеделско-промишлено изложение*. Пловдив, 1992. с. 6.

jisté odsunutí na druhou pozici a tak první univerzita, která vznikla na území Bulharska v roce 1888, byla otevřena v Sofii.⁵⁷

Zahraniční konsuláty, které ve městě fungovaly již před osvobozením, po sjednocení Bulharska získaly čestný ráz, nebo zanikly či byly zaměněné vicekonsulátem. První zahraniční konsulát zde měla Velká Británie (od 40. let 19. století), který zde fungoval až do vypuknutí první světové války a potom nebyl obnoven. Druhý nejstarší konsulát ve městě patřil Rakousku a byl otevřen v roce 1856. Po Rakousko-Uherském vyrovnání se stal vicekonsulátem Rakousko-Uherska a pokračoval ve své činnosti až do konce první světové války a rozpadu Habsburské monarchie v roce 1918. Od roku 1924 v Plovdivu byl otevřen čestný konsulát rakouský, který existoval do roku 1938 a zanikl v důsledku anšlusu Rakouska. V roce 1857 vznikl také konsulát Ruska a Francie. Pátý byl konsulát Řecka. Založen v roce 1859, po osvobození se stal hlavním konsulátem a svou pozici si udržel až do roku 1910. Během balkánských a světových válek byl uzavírán, od roku 1973 však znovu získal pozici hlavního konsulátu Řecka v Bulharsku. Další konsulát byl italský. Nejdřív založen v roce 1884 jako čestný vicekonsulát, v roce 1886 změněn na čestný konsulát a konečně uzavřen v roce 1939. V roce 1909 byl zřízen hlavní konsulát Osmanské říše. V letech 1912 - 1913 a 1918 - 1927 byl tento konsulát uzavřen, v letech 1930 - 1946 byl ponížěn na konsulát a pak na vicekonsulát. Dnes však existuje znovu jako hlavní konsulát Turecka. V Plovdivu v této době existoval ještě konsulát Španělska a Belgie.⁵⁸

Tato čísla odpovídají také na otázku, jak důležité bylo diplomaticky udržovat misi v Plovdivu i po sjednocení Bulharska. Nejdůležitější bylo tento konsulát udržet či vybudovat pro Řecko a Turecko. Počet konsulátů však vykazuje také, že Plovdiv zůstal důležitým diplomatickým centrem v Bulharsku i po roce 1885.

Vojenské kasárny, které zde byly zřízeny po roce 1885, byly rozmístěny ve třech bodech - v jižní, západní a severní části města. Byly to tři vojenské pluky - 9. pěchotní, 3. dělostřelecký a 3. jízdní. V roce 1889 byl zformován ještě 21. středohorský pěší pluk. V roce 1891 zde vznikla Druhá Thrácká pěchotní divize.⁵⁹

---

⁵⁷ Основаване. Софийски университет „Св. Климент Охридски“. [cit. 2.11.2012] URL: <http://www.uni-sofia.bg/index.php/bul/universitet_t/istoriya/osnovavane>.

⁵⁸ РАЙЧЕВСКИ, Георги. *Пловдивска енциклопедия*. Пловдив, 2004. с. 6, 14, 36, 87, 139, 284, 333, 344.

⁵⁹ Тамtéž, s. 65.

V letech 1906 - 1908 byl ve městě postaven tzv. *Vojenský klub*. Budova se nacházela blízko centra a sloužila vojenským účelům, ale také se zde pořádaly různé plesy, divadelní hry a koncerty. Původně budova byla dvoupatrová a měla na přední straně dvě věže. Po velkém zemětřesení v roce 1924 však byla značně poškozena a posléze přestavěna do dnešní podoby.⁶⁰

Katolická nemocnice, která v Plovdivu vznikla již v roce 1879, získala v roce 1896 novou, masivnější budovu. Rychle se rozšířila sláva této nemocnice jako jednoho z nejlepších nemocničních zařízení v Bulharsku. V roce 1927 byla přemístěná do větší budovy v jižní části města a dnes je známá jako vojenská nemocnice města Plovdivu.⁶¹

V letech 1911 - 1912 byla vybudována budova krajského úřadu (tzv. *окръжна палата*). V této budově zasedala stálá krajská komise, dnes v ní zasedá starosta a magistrát města. Svou monumentální podobu si zachovala dodnes.⁶²

Po sjednocení Bulharska vývoj plovdivského průmyslu pokračoval zřizováním nových továren a budováním různých kartelů a trustů z již existujících továren. Období po sjednocení se vyznačovalo růstem ročního budování průmyslových závodů v průměru z 1,7 na 2 nové továrny. Většinou se však jednalo o menší továrny, které disponovaly zastaralou technikou a nemohly tak uspokojit potřeby rychle se vyvíjejícího města. Tak v roce 1885 v okolí Plovdivu vznikla továrna na kartónové krabice, které se vyráběly zejména pro rostoucí tabákovou výrobu ve městě. V dalším roce byla otevřena továrna na mýdlo, jejíž výrobky byly oceněny na výstavách v Praze a Bukurešti. V dalších letech vznikly další dvě továrny na tabák, rozšiřovala se textilní výroba. Zřízené byly také továrny na mouku a makaróny. Především se v okolí Plovdivu rozvíjel lehký průmysl, což souviselo s agrárním charakterem oblasti.⁶³

Vznikla zde řada nových továren, jako například továrna na kosmetické doplňky *Alen Mak*, postavená v roce 1895, která existuje dodnes. Další nově zřízená továrna byla keramická výrobní Pavla Kalpakčieva, založená v roce 1898, zaměřující

---

⁶⁰ Тамтѣж, с. 66.

⁶¹ Тамтѣж, с. 154.

⁶² Тамтѣж, с. 236 – 237.

⁶³ АНЕВ, Петър. Началото на капиталистическата индустриализация на Пловдивски окръг (1879 – 1900). In. *Пловдив 1878 – 1968. 90 години от освобождението на града и пловдивския край*. Пловдив, 1968. с. 126 – 129.

se na výrobu cihel. V roce 1909 zde byla založena první továrna na konzervy v Bulharsku. Byla to továrna *Bratrů A. Genovů*.⁶⁴

V roce 1909 dal jeden z největších plovdivských podnikatelů, Ital Karel Vakaro, podnět ke vzniku kartelu „Sjednocené tabákové továrny“, který sjednotil většinu tabákového průmyslu ve státě. Tento trust přinesl modernizaci továren a zahraniční investice do bulharského tabákového průmyslu.⁶⁵

Celkový počet průmyslových závodů v Plovdivu do roku 1900 byl 27, 42% z nich se zaměřovalo na potravinářský průmysl, dalších 18% pak na výrobu tabáku. Továrny na tabák dávaly větší uplatnění dělníkům, do roku 1900 v nich pracovalo kolem 1400 lidí.⁶⁶

Vývoj plovdivského průmyslu byl značně ovlivněn větším množstvím bank, které po sjednocení Bulharska začaly vznikat ve městě. Byly to především pobočky bank, založené již předtím v Sofii. První z nich byla založena v roce 1886, byla to pobočka Bulharské národní banky. Po ní následovalo založení první soukromé banky v Plovdivu - Obchodní banky, v roce 1895. Potom byla založena pobočka Bulharské zemědělské a kooperativní banky v roce 1904. Ta sdružovala kreditní kooperace, pozvolna vznikající na venkově. Tyto nové banky vznikaly na místě pobočky Bank Otoman, což byla v době do osvobození jediná instituce, poskytující úvěry v Plovdivu a zanikla v roce 1899. V roce 1914 vznikla Populární banka, byla ryze Plovdivská a podpořila především vybudování městské infrastruktury, škol a jiných městských staveb.⁶⁷

S urychleným vývojem a zakládáním továren v okolí Plovdivu souvisela také výstavba železničního spojení mezi Sofii a Plovdivem v roce 1888. Byla vykoupena i železnice hraběte Hirsche, která vedla z Plovdivu směrem na Istanbul, však kvůli vysokým cenám za dopravu zatěžovala obchod se zbožím velkými provozními náklady. Znárodněním hlavních železničních tahů v Bulharsku tak bylo dosaženo plného využití těchto železnic za podstatně menší poplatky. O postupném vzkvétání železniční dopravy svědčí také stavba nové budovy hlavního nádraží v Plovdivu, vybudována mezi lety 1905 - 1908 v barokním stylu.⁶⁸

---

⁶⁴ РАЙЧЕВСКИ, Георги. *Пловдивска енциклопедия*. Пловдив, 2004. с. 11, 156, 171.

⁶⁵ Тамtéž, с. 152 - 153.

⁶⁶ АНЕВ, Петър. Началото на капиталистическата индустриализация на Пловдивски окръг (1879 – 1900). In. Пловдив 1878 – 1968. *90 години от освобождението на града и пловдивския край*. Пловдив, 1968. с. 136.

⁶⁷ РАЙЧЕВСКИ, Георги. *Пловдивска енциклопедия*. Пловдив, 2004. с. 31, 56, 128, 272, 333.

⁶⁸ Тамtéž, с. 300 – 301.

Vzestup průmyslového vývoje se urychlil zejména po První zemědělsko-průmyslové výstavě v Plovdivu, zřízená v roce 1892 pod patronaci Stefana Stambolova, který se snažil tímto krokem dát nový popud k urychlení vývoje bulharského zemědělství a průmyslu.⁶⁹

1.5.1. První zemědělsko-průmyslová výstava v Plovdivu

První zemědělsko-průmyslová výstava v Plovdivu se konala v roce 1892 na místě dnešního parku cara Simeona v centru města. Bylo zde postaveno mnoho pavilónů, kde bylo možné se podívat do map a schématů, ukazujících průmyslový a zemědělský vývoj v Bulharsku od jeho osvobození až do roku 1892. V každém pavilónu byly umístěny vzorky produktů, vyrobené v Bulharsku, každý okres měl zvláštní pavilón. Mimo to zde byl pavilón průmyslu - který ukazoval vzorky průmyslových výrobků, vyráběných v Bulharsku a pavilón zemědělství se vzorky zemědělských výrobků. Kromě toho se na výstavě prezentovaly také bulharské školy a umělci. Uspořádání výstavy vzbudilo pozornost i v zahraničí, a tak byly vymezené určité pavilóny pro prezentaci zahraničních výrobků, a to zejména z Rakouska-Uherska, Německa a Osmanské říše.⁷⁰

Výběr Plovdivu jako místa konání první výstavy v Bulharsku nebyl lehký. Od samého počátku totiž bylo navrženo udělat zemědělskou výstavu v Ruse, které se svou první ovocnářskou zkušební bází v Bulharsku, tzv. Vzorovým čiflíkem (*Образцов чифлик*) mohlo konkurovat zemědělskému centru na řece Marici. K výběru Plovdivu však nakonec vládu přiměl fakt, že toto město bylo v té době největším městem v Bulharsku, postupně se stalo centrem bulharského průmyslu a zemědělství, kromě toho bylo ještě za turecké nadvlády duchovním centrem a také centrem vzdělání. V úvahu byla brána i jeho strategická pozice, a tak, přestože žádný z politiků ve vládě odsud nepocházel, se nakonec rozhodli výstavu zrealizovat přímo v Plovdivu.⁷¹

Příprava výstavy začala již v roce 1891 a přispěla k vylepšení celkového vzhledu města. Bylo vybudováno nové pouliční osvětlení, nové ulice, turecký hřbitov

---

⁶⁹ МИЧЕВ, Д. Първото българско земеделско-промишлено изложение и събор в Пловдив 1892. In. 100 години от първото българско земеделско-промишлено изложение. Пловдив, 1992. с. 6.

⁷⁰ Viz obrázky č. 9 a 12.; Tamtéž, s. 6 – 7.; РАЙЧЕВСКИ, Георги. Пловдивска енциклопедия. Пловдив, 2004. с. 354.

⁷¹ ШИВАЧЕВ, С. Пловдив и първото българско земеделско-промишлено изложение. In. 100 години от първото българско земеделско-промишлено изложение. Пловдив, 1992. с. 18 – 19.

v centru města byl přemístěn a na jeho místě vznikla zahrada s umělým jezerem, kde byly postaveny pavilóny. Na přípravě výstavy se podílel český architekt Josef Schnitter, plakát k výstavě namaloval český malíř Ivan Mrkvička. Samotná výstava se konala od 15. srpna do 1. listopadu 1892.⁷²

Vystavovalo zde kolem 6000 vystavovatelů z Bulharska, přitom 715 z nich bylo z Plovdivu. Výstavy se zúčastnili také Češi, kteří působili v Bulharsku. Mezi nimi byl zemědělec Václav Stříbrný, který řídil pavilón zemědělské školy v Sadovu a dostal za to zlatou medaili. Kapelník Václav Kaucký, jež vedl orchestry v Sofii a v roce 1904 tam založil hudební školu, získal stříbrnou medaili, učitel matematiky Antonín Šourek za své učebnice matematiky obdržel zlatou medaili. Učitel chemie Ludvík Lukáš na výstavě ukázal různé druhy sladkovodních ryb, které v Bulharsku žily, propagoval tak jejich chov. Za svou účast dostal zlatou medaili a diplom. Výstavy se také účastnili Češi z českých zemí, kteří vystavovali na levé straně společného českého a rakouského pavilónu, postaveného architektem Hynkem Majerem. Pravá strana pavilónu patřila rakouským zemím. Čeští vystavovatelé v průběhu výstavy získali 13 zlatých a 74 stříbrných medailí. Po skončení veletrhu darovali vystavované exponáty bulharskému státu.⁷³

Výstava z roku 1892 je důležitým přelomovým momentem v dějinách Plovdivu. Město, které od dob sjednocení již nebylo centrem státu, bylo znovu centrem mezinárodního zájmu. Plovdiv se začal měnit z orientálního města na město evropské. Plovdivský průmysl vyšel z výstavy posílen, samotný Plovdiv se na ní dokázal jako průmyslové centrum Bulharska. V době výstavy bylo zavedeno první veřejné elektrické osvětlení a první telefonní linka v Bulharsku. Výstava navrátila Plovdivu místo hlavního střediska obchodu v Bulharsku. Důsledkem výstavy bylo

---

⁷² Viz obrázky č. 13 - 15. Tamtéž, s. 19 – 22.; История на панаира. Плакаты на Иван Мърквичка. In. *Индустриален дизайн декоративно изкуство*. Бр. 2/3 от 1992 г. с. 5 – 6.

⁷³ БАЧУРОВ, Георги. Садовското земеделско училище на първото пловдивско изложение. In. *75 години Садовско земеделско училище – юбилеен сборник*, 1959, с. 144.; ПЕТРОВ, П., ПЕНЕВ, А. Вацлав Кауцки. In. *Чужденци-просветни дейци в България*. София, 1988. с. 41 – 43.; ПЕТРОВ, П. Антон Шоурек. In. *Чужденци-просветни дейци в България*. София, 1988. с. 76.; ПЕНЕВ, А. Лудвиг Лукаш. In. *Чужденци-просветни дейци в България*. София, 1988. с. 84. МАКЕДОНОВ, Д. Чешкото участие на първото българско изложение в Пловдив. In. *Чехословакия*. Бр. 4 от 1987 г. с. 18 – 19.; НИКОЛОВА, Е. Българското изложение в Пловдив и утвърждаването на традиционните българо-чешки връзки. In. *100 години от първото българско земеделско-промишлено изложение*. Пловдив, 1992. с. 77.

otevření veřejné zahrady *cara Simeona*, která byla vybudována pro výstavu. Pavilóny byly zrušeny a zahrada byla otevřená veřejnosti již v roce 1892.⁷⁴

1.6. Důsledky balkánských válek a první světové války (1912 - 1918)

První balkánská válka byla válkou spojených balkánských států proti Osmanské říši. Využívala přitom angažovanost osmanské armády ve válce s Itálií, která vypukla v Tripolisu v roce 1911. Válka trvala od roku 1912 do roku 1913 a byla pro balkánské státy úspěšná. Větší potíže však nastaly po válce, kdy Řecko a Srbsko odmítly dodržet spojenecké smlouvy a požadovaly nové rozdělení právě osvobozené Makedonie. Tento spor, spojený s provokacemi ze stran Srbska a Řecka vyústil v druhou balkánskou válku, známou také jako válka mezispojenecká. Byla to válka, v níž Bulharsko bylo přinuceno bojovat proti Řecku, Srbsku, Rumunsku a Turecku. Druhá balkánská válka skončila v roce 1913 a znamenala pro Bulharsko porážku. Přes ztrátu rozsáhlých oblastí v Makedonii si Bulharsko udrželo Drinopolskou Thrákií, jež dostalo za první balkánskou válkou. Další těžkou ztrátou bylo území Dobružde, které bylo postoupeno Rumunsku. Tyto války způsobily Bulharsku hospodářský rozvrat.⁷⁵

Po skončení válek bylo Bulharsko finančně a materiálně vyčerpané. Vláda se obrátila k francouzským bankám, ty si však kladly příliš vysoké požadavky pro poskytnutí úvěru. Lepší podmínky nabízel německý bankovní konsorcium Disconto-Gesellschaft. Nakonec s ním Bulharsko podepsalo dohodu o půjčce. Snahy Francie a Ruska tuto dohodu narušit byly opožděné a marné. Bulharsko se tak ocitlo přímo pod vlivem Německa a Rakouska-Uherska.⁷⁶

Následoval velký příliv uprchlíků z východní Thrákie a Makedonie, díky získané půjčce se však podařilo situaci v Bulharsku rychle stabilizovat. V roce 1914 stát již prožíval konjunkturu, když dne 28. června téhož roku byla znovu otřesena stabilita Balkánu. Toho dne byl srbskou teroristickou organizací zastřelen korunní princ Rakousko-Uherska František Ferdinand d'Este na své návštěvě v Sarajevu.

---

⁷⁴ Viz obrázek č. 1.; ШИВАЧЕВ, С. Пловдив и първото българско земеделско-промишлено изложение. In. *100 години от първото българско земеделско-промишлено изложение*. Пловдив, 1992. с. 22.; РАЙЧЕВСКИ, Георги. *Пловдивска енциклопедия*. Пловдив, 2004. с. 354.

⁷⁵ GLENNY, M. *Balkán 1804 – 1999. Nacionalismus, válka a velmocí*. Praha, 1999. s. 186 – 202.

⁷⁶ СТАТЕЛОВА, Е., ГРЪНЧАРОВ, С. *История на нова България 1878 – 1944*. Том III. София, 1999. с. 292 – 293.

Habsburská monarchie poslala ultimátum Srbsku a 28. července 1914 mu vyhlásila válku. Začala první světová válka.⁷⁷

Válka se odvíjela na dvou frontách. Trojspolek - Německo, Rakousko-Uhersko a Itálie bojovali proti tzv. Dohodě - Francie, Velká Británie, Rusko a Srbsko. Obě strany se snažily si získat další spojence pro válku v Evropě, která nakonec vyústila ve válku na třech kontinentech - v Evropě, v Asii a v Africe. Bulharsko zpočátku vyhlásilo neutralitu. Rakousko-uherským vojskům se nedařilo Srby porazit, a tak se stalo hledání nových spojenců na Balkáně životně důležitým jak pro Trojspolek, tak i pro Dohodu, která se zde snažila upevnit pozice Srbska. Dne 17. října 1914 se k Trojspolku připojila Osmanská říše. Na hranicích Bulharska se hromadila vojska Řecka, Srbska a Rumunska. Přejít k Dohodě by však znamenal válku s Osmanskou říší, a zisk východní Thrákie, nabízený Dohodou nebyl pro bulharskou vládu tak důležitý jako potenciální zisk Makedonie, nabízený Trojspolkem.⁷⁸

Nakonec se vítězem v diplomatickém boji o Bulharsko staly Ústřední mocnosti, které slibují caru Ferdinandovi celou Makedonii, jižní Dobružu a opravu hranic s Osmanskou říší. Dne 24. srpna 1915 Bulharsko podepsalo spojeneckou smlouvu s Německem. Dne 14. října Bulharsko vyhlásilo válku Srbsku a připojilo se do první světové války na straně Ústředních mocností. Do konce roku byla srbská vojska na hlavu poražena a stáhla se za řeckou hranici. Zde se vytvořila tzv. makedonská fronta, kde bulharská armáda vedla urputné boje s armádou Dohody. Dne 17. srpna 1915 se na straně Dohody přidalo Rumunsko.⁷⁹

Přestože si bulharská armáda vedla ve válce se značným úspěchem, spolu s rakousko-uherskou a německou armádou dokázala nejdříve porazit Srbsko a potom i Rumunsko, na konci války v ní však již panoval jistý politický rozvrat, který vyústil

---

⁷⁷ WEITHMANN, Michael W. *Balkán: 2000 let mezi Východem a Západem*. Praha, 1996. s. 253–258.; RYCHLÍK, J. *Dějiny Bulharska*. Praha, 2000. s. 280.

⁷⁸ Itálie brzy po vypuknutí války z Trojspolku odstoupila, protože její smlouva s Německem a Rakousko-Uherskem měla pouze defenzivní ráz. HLAVAČKA, Milan, PEČENKA, Marek. *Trojspolek: německá, rakousko-uherská a italská zahraniční politika před První světovou válkou*. Praha, 1999. s. 98 – 99.; СТАТЕЛОВА, Е., ГРЪНЧАРОВ, С. *История на нова България 1878 – 1944*. Том III. София, 1999. с. 295 – 300.

⁷⁹ АНГЕЛОВ, П., САЗДОВ, Д., СТОЯНОВ, И. *История на България 681 – 1944*. Том втори. София, 2003. с. 530 - 539.

ve vzpourey vojáků na frontě. Bulharsko bylo nakonec donuceno podepsat příměří a přiznat svou porážku.⁸⁰

Mírová smlouva byla podepsána až 27. listopadu 1919 v Neuilly-sur-Seine, předměstí Paříže. Bulharsko ztratilo území, které získalo za války - Makedonii a jižní Dobrudžu, ale také celou západní Thrákii, včetně výběžku mezi řekami Mesta a Marica. Kromě toho byl stát zavázán zaplatit reparace v hodnotě 2 250 miliónu zlatých franků, celou čtvrtinu národního bohatství země. Toto těžké finanční břímě, doplněné ztrátami, jež Bulharsko utrpělo za války, vrhlo tento balkánský stát do hluboké krize.⁸¹

1.7. Plovdiv v meziválečném období

Po válce se Plovdiv ocitl v těžké situaci. Byl cítit velký nedostatek chleba, uhlí a dřeva. Průmyslový život skomíral. Velká část továren byla uzavřená, což přispělo k tomu, že vojáci, kteří se vrátili z války, již nemohli najít zaměstnání. Válkou postižené byly také železniční spoje, které trpěly nedostatkem uhlí. Zavedený kupónový systém nefungoval kvůli nedostatku surovin. Rozmáhal se černý trh a šedivá ekonomika. Zrušení lístkového systému v roce 1919 nepřineslo očekávané oživení trhu. Do města přicházeli další uprchlíci z Thrákie, Makedonie a jižní Dobrudži, nastala velká bytová krize. Důsledkem toho bylo i velké zvýšení výskytu infekčních chorob ve městě. Postupně se prosadil individualismus, snem každého bylo být obchodníkem, na rozdíl od předválečného období, kdy každý usiloval o místo ve státní správě.⁸²

Poválečné období přineslo množství stávek, protesty proti míru v Neuilly a značné posílení komunistické strany ve městě. Až v roce 1920 začalo postupné oživení průmyslové výroby. K tomu napomáhaly investice z Německa, Rakouska a Velké Británie. Největší podíl měl znovu tabákový průmysl. Rozloha tabákových polí v okolí Plovdivu byla největší ve státě a v tomto odvětví nacházela své uplatnění většina dělnictva z města. Vývoz tabáku se stal nejlukrativnější v této době jak pro město, tak i pro celé Bulharsko. V dalších odvětvích začaly postupně vznikat nové

---

⁸⁰ СТАТЕЛОВА, Е., ГРЪНЧАРОВ, С. *История на нова България 1878 – 1944*. Том III. София, 1999. с. 307 - 338.

⁸¹ ЛАЗАРОВ, И., ТЮТЮНДЖИЕВ, И., ПАВЛОВ, П., ПАЛАНГУРСКИ, М. *Кратка история на българския народ*. Велико Търново, 2004, с. 301 - 302.

⁸² ДОЧЕВ, Д. *Покушение срещу демокрацията. Пловдив между двете войни*. Част първа 1918 – 1931. Пловдив, 1995. с. 7 – 13.

továrny, které byly však malé. Plovdivský průmysl tak tvořil v této době pouhých 5,2% průmyslové výroby Bulharska. Důvodem toho byla také chybějící elektrifikace města. Ve městě postupně vzniklo množství nových bank, které poskytovaly úvěry pro průmyslové podniky.⁸³

V Plovdivu se uskutečňovaly 4 veletrhy ročně, na kterých se prodával dobytek. Z blízkých polí se vyvážely zemědělské výrobky, které se prodávaly v Sofii. Plovdiv těžil také ze své polohy důležitého železničního a silničního uzlu. Stavěly se nové meziměstské cesty, které však nebyly udržované. V samotném městě byly cesty pokryté hrubou kamennou dlažbou či štěrkem. Pouze několik ulic bylo vydlážděno dlažbou z kamenných kostek. Ve městě se začalo rozvíjet stavitelství hotelů, které těžily z velkého počtu cestujících. V roce 1920 město čítalo 63 415 obyvatel. Postupně se prohlubovaly třídní rozdíly, zvyšoval se počet dělnictva.⁸⁴

V Plovdivu stále chyběla kanalizace, dostačující vodovod a regulace silnic. Budovy města byly postavené v různých západních slozích, v sousedství vedle nich stále přežívaly domky, postavené z vepřovic a obrozenecké domy z 19. století. Celkově jednotná byla architektura pouze ve starém městě na pahorcích - domy v obrozeneckém stylu. Ve městě existovalo v té době 8 370 domů, 81 státních a obecních budov, 57 škol a 211 malých a velkých továren. Silnice však byly stále ještě úzké a špinavé, ve městě se pravidelně šířily infekce jako tyfus, malárie či diftérie.⁸⁵

Prohlubující se finanční krize znamenala pro množství státních zaměstnanců snížený plat, a to často pod existenciální minimum. Dokonce ani soudce u okresního soudu nemohl zajistit svým platem celou svou rodinu. Nižší služebnictvo dostávalo platy, které nestačily ani pro jejich vlastní užití. Nízké byly také platy dělnictva. Těžká finanční situace ovlivnila i úroveň školství, kde chyběly dostatečné finanční prostředky a také celkové vzdělání obyvatelstva - dokonce hlavní městská knihovna Ivana Vazova byla v zimě uzavřená, protože nebyly peníze na její vytápění. Nízký byl zájem veřejnosti o umělecký život v Plovdivu - stále méně občanů navštěvovalo umělecké výstavy ve městě. Hudební život města však zůstal na vysoké úrovni

---

⁸³ Tamtéž, s. 16 – 44.

⁸⁴ Tamtéž, s. 47 – 53.

⁸⁵ Viz obrázek č. 1.; Tamtéž, s. 57 – 58.

a postupně se ujímal prvenství v kulturním životě města. Plovdivská veřejnost se postupně ocitla ve velkém morálním, kulturním a společenském úpadku.⁸⁶

V letech 1924 - 1925 Plovdiv začal postupně ztrácet svůj orientální vzhled. Množství starých budov, které připomínaly tureckou nadvládu, bylo zbouráno, aby uvolnily cestu novým obchodním domům. Strhnuty byly *Bezisten*, turecká tržnice, která byla postavená v roce 1370, *Kuršum Chan* - bývalý turecký kervansaraj, který sloužil jako obchodní dům a byl vybudován také na konci 14. století, a *Karaul Chan*, bývalý turecký hostinec, který byl postaven někdy v 17. století.⁸⁷

V roce 1928 byla spuštěna elektrárna *Văčca (Въча)*. Od roku 1929 začala postupná elektrifikace města, která se však týkala pouze širšího centra. V okrajových čtvrtích pouliční osvětlení zajišťovaly svítilny. V témže roce se v Plovdivu začala projevovat světová ekonomická krize. Postupná modernizace tabákových závodů znamenala lavinové zvýšení nezaměstnanosti ve městě. Finanční kruhy propadly panice. Do roku 1930 zkrachovalo 35 podniků. Nastal úpadek dovozu, vývoz se ale zvýšil. Hlavní exportní surovinou byl tabák, který se ze 2/3 vyvážel do Německa. Zvýšily se ceny obilovin a uhlí, platy a celková životní úroveň však klesaly. Nejhuř na tom byly chudé rodiny.⁸⁸

Krize v Plovdivu měla tíživější dopad v souvislosti s velkým zemětřesením z roku 1928, jehož následky se nepodařilo odstranit a tak se lavinově zvýšil počet bezdomovců. Trvající bytová krize přerostla v tragédii. Jenom 20% budov zůstalo použitelných k bydlení. Tisíce občanů bylo bez domova a bez zaměstnání. Krátce po zemětřesení byl zaveden lístkový systém na chleba. V dalším roce se nezaměstnanost postupně vyšplhala na 13 tisíc lidí. Město pro ně vybudovalo veřejné kuchyně, kde dostávali jedno jídlo denně. Dodatečným problémem byl nepřestávající příchod běženců a uprchlíků, což prohlubovalo těžkou situaci sociálně nejslabších vrstev.⁸⁹

V roce 1930 krize dosáhla svého vrcholu, v dalších letech se průmysl začal zotavovat. Od roku 1932 byl patrný nárůst ve vývozu. Od roku 1936 pokračovala tendence zakládání nových továren. V roce 1933 byly dobudovány železniční tratě Plovdiv - Panagjurište a Plovdiv - Karlovo. V roce 1936 byla dostavěna trasa

---

⁸⁶ Tamtéž, s. 139 – 140, 144 – 147, 152 – 154, 167.

⁸⁷ Viz obrázek č. 4.; РАЙЧЕВСКИ, Г. *Пловдивска енциклопедия*. Пловдив, 2004. с. 36, 180 – 181, 151.

⁸⁸ ДОЧЕВ, Д. *Покушение срещу демокрацията. Пловдив между двете войни*. Част първа 1918 – 1931. Пловдив, 1995. с. 189, 201 – 204.

⁸⁹ Viz obrázek č. 10.; Tamtéž, s. 235 – 236, 244 – 249.

Plovdiv-Hisarja. Přes Plovdiv tak proudilo stále větší množství komodit, a to přispělo ke zlepšení jeho ekonomické situace. V Plovdivské oblasti byl cítit silný ekonomický vliv Německa - stát dokonce podpořil výrobce, kteří vyráběli produkty, určené pro německý trh. Většina výroby hroznového vína, ovoce, zeleniny a tabáku byla určená pro vývoz do Německa. Plovdivská ekonomika se postupně zotavila, nezaměstnanost začala klesat, těsně před válkou se Plovdiv stal jedním z největších obchodních centrů v Bulharsku.⁹⁰

Rozvoj Plovdivu jako obchodního střediska byl v té době spojen s vývojem představy o každoročním veletrhu. Snaha toto prosadit se datovala již od roku 1925, ale poprvé od roku 1892 byl nový veletrh zahájen až v roce 1933. Tím byla zavedena tradice každoročního veletrhu v Plovdivu. Velký zájem účastnit se veletrhu měly také jiné státy, mezi kterými nechybělo ani Československo. Zesílení cestovního ruchu mělo pozitivní vliv na město. Magistrát se začal starat o konzervaci a ochranu starého města, které se mělo stát výstavní skříní Plovdivu. Zvýšil se počet turistů navštěvujících město. Na konci roku 1934 obyvatelstvo města dosahovalo sta tisíc lidí, kteří žili na ploše 9 km² v 17 400 obytných domech.⁹¹

Od roku 1932 byly uzavřené všechny kamenolomy na pahorcích a byly na nich nasázeny stromky. Pahorky se staly místem odpočinku velké části obyvatelů města. Postupně byly vysázeny stromy podél hlavních silnic ve městě, pokračovalo dláždění nových cest. Od roku 1934 magistrát města plánoval vybudování kanalizace, realizace tohoto plánu však začala až v roce 1939. Elektrifikace města probíhala pomalu, elektrifikováno bylo pouze 4 679 budov. Do roku 1939 se však podařilo elektrifikovat celé město. První veřejná městská hromadná doprava byla puštěna až v roce 1934, do té doby ve městě převládala doprava kočárem či volským potahem. V roce 1932 bylo otevřeno plovdivské letiště. Plovdiv postupně ztrácel svůj orientální vzhled a stal se evropským městem s přesným urbanistickým plánem.⁹²

1.8. Plovdiv za druhé světové války

Dne 1. září 1939 vypukla druhá světová válka. Její dopad byl v Plovdivu silný, protože jak již bylo zmíněno, plovdivský průmysl z velké části vyvážel své zboží

---

⁹⁰ ДОЧЕВ, Д. *От демокрация към диктатура. Пловдив между двете войни*. Част втора 1931 – 1944. Пловдив, 1995. с. 7 – 29.

⁹¹ Тамтѣж, с. 29 – 39, 100, 103.

⁹² Viz obrázek č. 11.; Тамтѣж, с. 109 – 117.

do Německa. Německo cíleně vykupovalo toto zboží, aby si tak ekonomicky podmanilo Bulharsko. A tato ekonomická závislost byla veliká. V průběhu války narůstala poptávka po bulharském tabáku v Německu, které pronikalo na bulharský trh formou agresivní monopolizace výkupu zemědělských výrobků. To způsobilo velký pokles výkupních cen, až nakonec došlo k nerentabilitě pěstování některých druhů zemědělských produktů. Na druhé straně Německo postupně uzavřelo export některých životně důležitých surovin pro plovdivský průmysl a ten se ocitl v hluboké krizi.⁹³

Od roku 1940 vláda stanovila pevné ceny řady surovin a materiálů pro výrobu. Začala zadávat řadu objednávek, na jejichž splnění v továrnách dohlíželi komendanti. Stát postupně mobilizoval průmysl a stanovil vlastní kontrolu nad vývozem. Přestože svět byl již rok ve válce, v Plovdivu byl organizován další, osmý veletrh. Zúčastnily se ho státy Osy včetně Protektorátu Čechy a Morava, pak také Sovětský svaz, USA, Francie a Řecko. Další veletrh, který se měl konat v roce 1941, byl odložen, protože se přes Bulharsko přehnalo německé vojsko, jemuž byly poskytnuty některé z vystavovacích budov jako skladiště komodit, určených pro německou armádu. V následujících letech se konaly další výstavy, které však postupně ztrácely svůj mezinárodní ráz.⁹⁴

Válka znamenala nové vyostření sociální otázky v Plovdivu, 30 000 lidí zde žilo pod hranicí chudoby. Postupně se zvyšovaly ceny potravin, což jejich pozice stále víc ztěžovalo. Pokles výrobních kapacit znamenal nové zvýšení nezaměstnanosti, zejména u zaměstnanců továren na tabák. Město ale pokračovalo v rozšiřování i za války. V roce 1943 počet obyvatel dosáhl 118 tisíc. Blízké čtvrti byly již začleněny do města, jehož rozloha tím stoupla na 26 km². Magistrát města byl podřízen přímo vládě, starostu jmenoval ministr vnitra. V roce 1941 byly otevřeny veřejné kuchyně, které zajišťovaly výživu nejchudších vrstev obyvatelstva. Hygiena obyvatelstva byla stále na nízké úrovni, větší část města ještě neznala tekoucí vodu. Soukromé koupelny byly vzácností, obyvatelstvo používalo veřejné lázně, kterých však bylo ve městě pouze pět.⁹⁵

Plovdiv se stal jedním z center antifašistické opozice, která se převratem mezi 8. a 9. zářím 1944 zmocnila vlády v Bulharsku, s politickou podporou sovětské

---

⁹³ Tamtéž, s. 127 – 130.

⁹⁴ Tamtéž, s. 130 – 133.

⁹⁵ Tamtéž, s. 138 – 144, 245 - 247.

armády. Bulharsko se tak stalo na dalších 45 let komunistickou zemí. Toto období se podepsalo na celkovém vzhledu města Plovdivu a z velké části vytvořilo jeho dnešní podobu.⁹⁶

---

⁹⁶ Tamtéž, s. 258 – 259. RYCHLÍK, J. *Dějiny Bulharska*. Praha, 2000. s. 331.

2. Čeští učitelé v Plovdivu

Bez pochyby nejvíce Čechů, kteří působili v Bulharsku, byli učitelé. Všichni tito intelektuálové se snažili pozdvihnout vzdělání v nově osvobozeném Bulharsku na vyšší úroveň což, jak jsem uvedl již v předešlých kapitolách, bylo zapotřebí.

Nejvýraznějšími působišti českých učitelů v Plovdivu bylo reálné gymnázium Sv. Cyrila a Metoděje a dívčí gymnázium. Jak jsem již naznačil, obě tyto instituce navazovaly na starší školy existující před osvobozením a postupně se rozrostly na dvě největší gymnázia v Plovdivu.

Jedním z největších problémů, který museli čeští učitelé překonat při svém působení v Plovdivu, byla jazyková bariéra. Zpočátku jim bulharští žáci jen stěží rozuměli, ale již brzy si na jejich výslovnost zvykli a ocenili je jako velmi dobré učitele.⁹⁷

2.1. Reálné gymnázium sv. Cyrila a Metoděje

Reálné gymnázium sv. Cyrila a Metoděje potřebovalo po osvobození sehnat nový vyučující personál. Mimo to učitelé a žáci od III. do V. třídy byli zaměstnáni ve státním aparátu, a tak v prvních letech svobody se gymnázium ocitlo s menším počtem učitelů a žáků, než před osvobozením. Po prvním školním roce zde zůstal jenom inspektor Karadžov, který se posléze stal ředitelem. Ten se spojil s vedoucím národní osvěty Joakimem Gruevem a spolu s ním přijal nové učitele pro další školní rok 1879 - 1880, kdy byla škola přejmenována na Reálné gymnázium v Plovdivu.⁹⁸

Gymnázium bylo spojeno se základní školou, a tak v tomto školním roce nastal veliký problém - po osvobození chlapani ze všech krajů Východní Rumélie jeli za vzděláním do Plovdivu. Počet žáků obou škol najednou vzrostl na 600, a tak bylo těžké používat společně třípatrovou budovu školy.⁹⁹

---

⁹⁷ МАДЖАРОВА, М. М. Един кжсь споменъ. In. Юбилеен сборник по случай 50-годишнината на пловдивската девическа гимназия и 70-годишнината от откриването на първото българско девическо училище в Пловдив. Пловдив, 1934. с. 305.

⁹⁸ ДИМОВ, Димчо. Историческият подвиг на Пловдивската гимназия св. Кирил и Методий. Пловдив, 2000. с. 256 – 258.

⁹⁹ Тамтѣж, с. 259.

Prvním Čechem, který zde působil v prvních dvou poválečných letech, byl Jan Wagner.¹⁰⁰ Postupně zde však natrvalo nastoupili významné osobnosti jako Ludvík Lukáš, Anton Šourek, František Splitek, Václav Dobruský a Hermenegild Škorpil. K nim se posléze přidal také významný malíř Jan (Ivan) Mrkvička.¹⁰¹

V školním roce 1880 - 1881 zde působil Ludvík Lukáš, Václav Dobruský a Hermenegild Škorpil. Na konci školního roku se H. Škorpil přemístil do regionálního reálného gymnázia ve Slivenu, odkud přijel do Plovdivu učitel matematiky Anton Václav Šourek a z Prahy přijel Jan (Ivan) Mrkvička.¹⁰²

V letech 1881 - 1885 zde působil Ivan Heyrek jako učitel přírodovědy, aritmetiky, geometrie a malování.¹⁰³

Od roku 1883 do roku 1885 zde pracoval Václav Dobruský jako učitel latiny a dějepisu, Anton Šourek jako učitel matematiky a deskriptivní geometrie, Jan (Ivan) Mrkvička jako učitel kreslení. Zde po jejich boku vyučují také významní bulharští vzdělanci jako Petko R. Slavejkov (učitel bulharského jazyka) a Petko Karavelov (učitel ruského jazyka a dějepisu). Všichni byly přijati na pozici vyučujících (*преподаватели*), která se potom změnila na učitele 1. stupně s měsíčním platem 1650 grošů. V březnu 1883 malíř Ivan Mrkvička byl přemístěn do Sofijské malířské školy, v září téhož roku se však vrátil do plovdivského gymnázia. V září roku 1882 se k učitelům přidal Karel Škorpil na pozici vyučujícího.¹⁰⁴

Zajímavé je, že prameny nehovoří o učiteli chemie Ludvíku Lukášovi, který podle většiny literatury pracuje v gymnáziu již od roku 1880. Jeho jméno však chybí v dokumentech o výplatách učitelů až do měsíce října roku 1884, kdy se objevuje poprvé a zůstává zde až do prosince roku 1885.¹⁰⁵

Po sjednocení Bulharska v roce 1885 se reálné gymnázium přestěhovalo do nové budovy, jenž byla postavena italským architektem Pietrem Montanim.

¹⁰⁰ Ve své práci Dimčo Dimov (ДИМОВ, Димчо. *Историческият подвиг на Пловдивската гимназия св. Кирил и Методий*. Пловдив, 2000, с. 260) poukazuje na ještě jednoho „Čecha“ působící v gymnáziu. Jeho jméno je Franc Perec, který však v článku N. Gašarova (Гаšаровъ, Н. Първифъ дейци следъ Освобождението. За просветното и културното повдигане на гр. Пловдивъ. In. *Пловдивски общински вестник*. Бр. 177 – 178 от 28. ноември 1934. с. 6) je označen za vzdělance chorvatského původu. Jeho jméno není české a tak v této práci přijímám spíše stanovisko N. Gašarova a nebudu Franc Perece zařazovat mezi Čechy, které působily v Plovdivu.

¹⁰¹ МИЛУШЕВ, Явор. *Чешки профили в общественото развитие на следосвобожденска България*. София, 2009. с. 42 – 44, 49 – 50.; ДАП, Ф1666, оп. 1, а. е. 4, с. 105.

¹⁰² ДИМОВ, Димчо. *Историческият подвиг на Пловдивската гимназия св. Кирил и Методий*. Пловдив, 2000. с. 260 – 265.

¹⁰³ ПЕНЕВ, А., ПЕТРОВ, П. *Чужденци – просветни дейци в България*. София, 1988. с. 417.

¹⁰⁴ ДАП, Ф61К, оп. 1, а. е. 10, с. 1- 3, 10 – 11, 35 – 36, 94 – 95.; ПЕТРОВ, Петър. Карел Шкorpил. In. *Чужденци – просветни дейци в България*. София, 1988, с. 119.

¹⁰⁵ Тамtéž, с. 107 – 108.

Na slavnostním otevření této nové budovy, které se konalo 20. října 1885 byl přítomen i kníže Alexandr I. Batemberg, ministerský předseda Stefan Stambolov, významní bulharští politici jako Vasil Radoslavov, Najden Gerov a Joakim Gruev. Kníže Alexandr I. vzal gymnázium pod svou ochranu a od tohoto dne bylo regionální reálné gymnázium *sv. Cyrila a Metoděje* přejmenováno na Státní mužské gymnázium *Alexandra I.*¹⁰⁶

V roce 1886 přišla měnová reforma a nově byla zavedena bulharská měna - tzv. bulharské leva. Učitelé, kteří dosud byli na pozici vyučujících (*преподаватели*), teď už byli učitelé I. stupně. Jejich plat byl 380 leva měsíčně. Personál školy byl asi 31 lidí, z toho 22 učitelů rozdělených do tří stupňů - 12 učitelů I. stupně, 6 učitelů II. stupně a 4 učitelé III. stupně, 1 sekretář školy (někdy také uveden jako písař), 1 školní lékař, ředitel školy, jeho náměstek a 5 sluhů. Plat učitelů nižších stupňů byl nižší, písař dostával 100 leva měsíčně, sluhové - 60 leva a lékař - 40.¹⁰⁷

Téhož roku Karel Škorpil opouští gymnázium a začal pracovat v regionálním reálném gymnáziu ve Slivenu.¹⁰⁸

Do roku 1889 zde působil Ludvík Lukáš, Anton Šourek a Ivan Mrkvička, který se však v září 1889 odstěhoval do Sofie. V listopadu 1890 ho následoval i Šourek a tak jako jediný Český učitel v gymnáziu zůstal Ludvík Lukáš.¹⁰⁹ Od září 1892 zde působil také František Splitek, jako učitel I. stupně.¹¹⁰

V roce 1897 se sem vrátil Karel Škorpil, který zde pravděpodobně působil pouze ve školním roce 1897 - 1898, protože jeho návrat do Plovdivu v této době není zaregistrovaný v dalších pramenech.¹¹¹

Od roku 1897 do roku 1899 zde působil Ivan Hejduk jako učitel gymnastiky.¹¹²

V roce 1899 do gymnázia přichází dirigent Anton Tajner, který zde vyučoval zpěv.¹¹³ V letech 1904-1908 zde pracoval Josef Caldř jako učitel hudby.¹¹⁴

---

¹⁰⁶ ДИМОВ, Димчо. *Историческият подвиг на Пловдивската гимназия св. Кирил и Методий*. Пловдив, 2000. с. 279.

¹⁰⁷ ДАП, Ф61К, оп. 1, а. е. 18, с. 1 – 2; Ф61К, оп. 1, а. е. 58, с. 1 – 4.

¹⁰⁸ ПЕТРОВ, Петър. Карел Шкорпил. In. *Чужденци – просветни дейци в България*. София, 1988. с. 120.

¹⁰⁹ ДАП, Ф61К, оп. 1, а. е. 34, с. 21 – 22, 66 – 67.

¹¹⁰ Тамтѣж, а. е. 38, с. 50.

¹¹¹ Тамтѣж, а. е. 58, с. 1 – 144.

¹¹² ПЕНЕВ, А., ПЕТРОВ, П. *Чужденци – просветни дейци в България*. София, 1988. с. 417.

Mezi lety 1878 - 1879 bylo zapsáno ve škole 161 žáků, rozdělených do tří tříd. V následujícím školním roce byla otevřena čtvrtá třída, do které přešlo 24 z 29 žáků, jenž v předešlém roce navštěvovali třetí třídu. Do třetí třídy postoupilo 51 z 54 žáků druhé třídy, do druhé třídy byli přijímáni žáci, a tak jejich počet byl vyšší než počet žáků první třídy z předešlého roku (od 78 na 96). Počet žáků se zvýšil na 307. Ve školním roce 1880 - 1881 se počet žáků zvýšil na 477, v následujícím roce byl 714, v dalším 823. Ve školním roce 1883 - 1884 se počet žáků snížil na 569, a to kvůli konfliktům mezi žáky školy a dvojicí učitelů. Žáci požadovali propuštění těchto učitelů (Bogdanov a Kazanakli), propuštěno bylo 32 žáků a mnoho dalších opustilo gymnázium z pocitu solidarity. Učitelé Bogdanov a Kazanakli také opustili gymnázium, spolu s nimi ze školy odešli ještě T. Kitančev, I. Slavejkov a A. Tinterov. Ve školním roce 1884 - 1885 se počet žáků znovu dostal na 700.¹¹⁵

2.1.1 Učitelé přírodních věd

V oboru přírodních věd vyučovali v plovdivském gymnáziu dva čeští učitelé. Byl to Ludvík Lukáš, učitel chemie, který pracoval na gymnáziu od roku 1880 a Hermenegild Škorpil, který působil v gymnáziu od téhož roku jako učitel přírodních věd. První z nich upadnul do zapomnění, přesto, že jeho činy byly velice přínosné pro Bulharsko, stejně jako činy Hermenegilda Škorpila.¹¹⁶

Hermenegild Škorpil byl o více než rok starší než Ludvík Lukáš - narodil se 8. února 1858 ve Vysokém Mýtě jako šestý potomek Václava Škorpila a Anny Jirečkové. Z matčiny strany byl bratrancem Konstantina Jirečka, a tak měl mnohem větší předpoklady, že se bude zajímat o Bulharsko než Ludvík Lukáš. Ten se narodil 10. listopadu 1859 ve vsi Nové Strašecí, nedaleko Prahy a jeho otec se jmenoval Ladislav Lukáš. Oba pocházeli z rodin, které byly na střední či vyšší úrovni společnosti. Václav Škorpil totiž byl obchodníkem, Ladislav Lukáš vlastnil dům

---

¹¹³ ПЕТРОВ, Петър. Антон Тайнер. *Ип. Чужденци – просветни дейци в България*. София, 1988. с. 198.

¹¹⁴ ПЕНЕВ, А., ПЕТРОВ, П. *Чужденци – просветни дейци в България*. София, 1988. с. 417.

¹¹⁵ ДИМОВ, Димчо. *Историческият подвиг на Пловдивската гимназия св. Кирил и Методий*. Пловдив, 2000. с. 269.

¹¹⁶ Viz obrázky č. 17 a 18.; Tamtéž, s. 261 - 262.

v Praze, část z něj pronajímal také zahraničním studentům. Z existenčního hlediska tak byli oba tito budoucí učitelé zabezpečeni na dobu svého studia.¹¹⁷

Oba absolvovali základní vzdělání v městech, kde se narodili. Na gymnázium však Ludvík Lukáš odešel do Prahy, Hermenegild Škorpil do Pardubic. Oba se nakonec ocitli mezi přijatými studenty na pražskou polytechniku. Pro Ludvíka to bylo vzdělání dostačující, pro Hermenegilda zřejmě ne, protože studoval kromě toho také na pražské univerzitě a na univerzitě v Lipsku. Ludvík Lukáš se zde setkal s bulharskými studenty, kteří často byly ubytovány v bytu jeho otce Ladislava. Tyto kontakty a rozsáhlá agitace, kterou bulharští studenti provozovali na pražské polytechnice, ovlivnili Ludvíka Lukáše natolik, že se rozhodl odjet do Bulharska. U Hermenegilda Škorpila zřejmě silnější roli při rozhodování hrálo jeho příbuzenství s Konstantínem Jirečkem a znalosti bulharských poměrů.¹¹⁸

Obvykle se do Bulharska cestovalo dvěma způsoby - buď se jelo železnicí do Vídně, pak lodí po Dunaji do bulharského města Lom, odkud se potom dalo dojet potahem či kočárem až do Sofie či do Plovdivu, nebo vlakem do rumunského města Turnu-Severin a odsud lodí po Dunaji až do města Lom. Následující pozemní trasu změnilo až v roce 1888 postavení železnice mezi Plovdivem a Sofií. Ludvík Lukáš pravděpodobně absolvoval druhou trasu, protože se tudy vracel v roce 1881 ze svého letního pobytu v Českých zemích spolu s Václavem Dobruským a Janem Mrkvičkou. Hermenegild Škorpil cestoval železnicí z Vysokého Mýta od Vídně, pak parníkem po Dunaji a to až do bulharského města Svištov, odsud jel přes Gabrovo a Veliko Tarnovo až do Plovdivu.¹¹⁹

Náklady na cestu do Bulharska platila vláda Východní Rumélie v případě, že se jednalo o oficiálně pozvané specialisty, kteří měli učit na bulharských školách.

---

¹¹⁷ ПЕНЕВ, Ангел. Лудвиг Лукаш. In. *Чужденци – просветни дейци в България*. София, 1988. с. 82.; SKRUŽNÝ, Ludvík. Profesori Hermenegild a Karel Škorpilové působící v Bulharsku. In.

Theatrum historiae 3. Pardubice, 2008. s. 235.; МАКЕДОНОВ, Д. Из чехословашко-българските взаимни отношения. Хермин Шкорпил. In. *Чехословакия*. Бр. 5 от 1983 г. с. 14.; ПЕТРОВ, П., ПЕНЕВ, А. Иван Мърквичка. In. *Чужденци – просветни дейци в България*. София, 1988. с. 106.

¹¹⁸ ПЕТРОВ, Петър. Херменегилд Шкорпил. In. *Чужденци – просветни дейци в България*. София, 1988. с. 90.; ПЕНЕВ, Ангел. Лудвиг Лукаш. In. *Чужденци – просветни дейци в България*. София, 1988. с. 82.

¹¹⁹ První typ cesty je doložený v článku А. Šouřeka о Františku Splitkovі (ШОУРЕКЪ, А. В. Чехословаки и български. Г-нъ Фр. Сплитекъ. In. *Българо чехословашка взаимност*. Брой 3 и 4 от 1. декември 1925. с. 10), druhý typ cesty ve vzpomínkách Jana Mrkvičky na jeho cestu do Bulharska (Д. В. Как пристигнах в България. Спомени на проф. Мърквичка. In. *Пламък*. Бр. 5 – 6 от 1995 г. с. 111.).

Takovou pozvánku od vedoucího osvěty Východní Rumélie Joakima Grueva obdrželi oba.¹²⁰

V roce 1880 ve věku 22 a 21 let přijeli do Plovdivu Hermenegild Škorpil a Lukáš Ludvík. Zde působili jako učitelé I. stupně na reálném gymnáziu sv. Cyrila a Metoděje. Hermenegild Škorpil vyučoval přírodopis, zoologii, antropologii, botaniku, chemii, mineralogii, aritmetiku a německý jazyk, Lukáš Ludvík chemii, fyziku, matematiku a přírodopis. Toto spojení několika různých oborů ale neznamenal, že tito Češi byli specialisté na všechno. Nejvíce rozuměli látce, kterou studovali na univerzitách - Ludvík Lukáš především chemii a fyzice, Hermenegild Škorpil - především přírodním vědám, z nich pak spíše mineralogii a přírodopisu. V předmětech, které se zastupovali, zřejmě vedli buď nižší ročníky, nebo působili za nepřítomnosti toho druhého.¹²¹

Jak již bylo řečeno, odměna, kterou dostávali za svou práci, byla 1 650 grošů měsíčně, po měnové reformě v roce 1886 to bylo 380 leva měsíčně. Tento plat patřil ve městě mezi vysoké platy, vezmeme-li nejnižší možný plat tj. mzdu služebnictva ve škole, vidíme, že plat 380 leva byl až šestkrát vyšší než mzda 60 leva měsíčně, kterou toto služebnictvo dostávalo. Mzdy se pravděpodobně neměnily až do roku 1912, kdy jeden chleba stál 0,24 leva.¹²²

Do roku 1885 plat direktorů (ministrů Východní Rumélie) činil 4 000 grošů, což bylo víc než dvojnásobek učitelské mzdy. Úředníci na ředitelských pozicích dostávali kolem 2 000 až 3 000 grošů. Nesmíme ale zapomenout, že počet lidí, kteří dostávali tak vysoký plat, byl omezený na několik desítek.¹²³

Není jasné, kde a jak se ubytoval Ludvík Lukáš. Hermenegild Škorpil bydlel s jedním učitelem polské národnosti ve zvláštním domě. Je možné, že Ludvík Lukáš byl ubytován také obdobně a žil spolu s jiným cizincem pod jednou střechou. Mzda učitelů byla dostatečně vysoká na to, aby se několik učitelů složilo dohromady

---

¹²⁰ СКРУЖНИ, Лудвик. 150 години от рождението на Херменегилд Шкорпил. In: *Българи*. Бр. 5 от 2008 г. с. 34.; ПЕНЕВ, Ангел. Лудвиг Лукаш. In: *Чужденци – просветни дейци в България*. София, 1988. с. 82.; ВЪЛЧЕВ, Г. *Чужденците в българската следосвобожденска култура 1879 – 1900*. Стара Загора. 2001. с. 21.; Dopisy Hermenegilda Škorpila z Bulharska rodičům do Vysokého Mýta v období od 14. září 1880 do 6. června 1881. Okresní muzeum ve Vysokém Mýtě. *Archiv rodiny Škorpilů*, inv.č. 922, kart. 7, 38 svázaných listů.

¹²¹ ДИМОВ, Димчо. *Историческият подвиг на Пловдивската гимназия св. Кирил и Методий*. Пловдив, 2000. с. 261 - 262.

¹²² V letech převratných událostí jako sjednocení Bulharska a Stambolovův režim se platy učitelů neměnily. ДАП, Ф61К, оп. 1, а. е. 38, с. 1.; а. е. 10, с. 1 – 3.; а. е. 47, с. 1.; ДОЧЕВ, Д. *Покушение срещу демокрацията. Пловдив между двете войни*. Част първа 1918 – 1931. Пловдив, 1995. с. 9.

¹²³ СТОЯНОВ, Маньо. *Когато Пловдив беше столица*. Пловдив, 2008. с. 81.

na společné bydlení, stejného typu, jaký získali Antonín Šourek, Jan Mrkvička a jeho žena po svém příjezdu do Plovdivu v roce 1881. S největší pravděpodobností zde Ludvík Lukáš koupil dům, protože působil v Plovdivu mnohem déle než Hermenegild. Hermenegild Škorpil žil v Plovdivu jen do roku 1881, kdy se stal učitelem ve Slivenu. Od roku 1886 do roku 1894 pracoval v Sofii.¹²⁴

Zdejší životní podmínky Čechy překvapily. Jak již bylo zmíněno, v Plovdivu tehdy nebyl vodovod, kanalizace nebyla vůbec postavená. Život na konci 19. století zde byl bídný, nejhorší byla zdejší voda, která pocházela buď z řeky Marici nebo z pramenů a nebyla čistá, většina cest ve městě byla zablácená a zašpiněná domácím odpadem. Znečištěním pitné vody ve městě se zabýval Hermenegild Škorpil ve své první bulharské publikaci - o plovdivské vodě, kterou napsal v roce 1881 a věnoval ji plovdivské komisi, která se starala o vodní zásobování města.¹²⁵

Plovdivský byrokratický aparát, ale tuto publikaci nepochopil, protože první plány na vybudování nového městského vodovodu byly navrženy až v roce 1889 a jeho výstavby se ujal další Čech, architekt Josef Schnitter.¹²⁶

Ludvík Lukáš od samého počátku věnoval většinu svého času výuce, kterou se snažil dělat co nejlíp. To, že jeho oblíbenými knihy byli díla Jana Amose Komenského napovídá, že se snažil co nejvíce do výuky zapojit žáky, a proto vynaložil značné finanční náklady na nákup zařízení pro chemickou učebnu, kterou začal záhy ve škole budovat. Chtěl tak vytvořit prostor pro chemické experimenty - něco, co věřil, že poslouží nejlépe k tomu, aby si žáci školy osvojili znalosti chemie. Zařízení pro tuto učebnu kupoval v Praze po řadu let, pokaždé když do Českých zemí odcestoval, se vracel s částí tohoto zařízení. Stejně to dělal i učitel zemědělství na zemědělské škole v Sadovu, Václav Stříbrný, který prosil pokaždé někoho z Čechů, aby mu přinesl s sebou z Českých zemí rouby pro zušlechtění ovocných

---

¹²⁴ Д. В. Как пристигнах в България. Спомени на проф. Мръквичка. In. *Пламяк*. Бр. 5 – 6 от 1995 г. с. 115.; СКРУЖНИ, Лудвик. 150 години от рождението на Херменегилд Шкорпил. In. *Българи*. Бр. 5 от 2008 г. с. 34.; Dopisy Hermenegilda Škorpila z Bulharska rodičům do Vysokého Mýta v období od 14. září 1880 do 6. června 1881. Okresní muzeum ve Vysokém Mýtě. *Archiv rodiny Škorpilů*, inv.č. 922, kart. 7, 38 svázaných listů.

¹²⁵ ИРЕЧЕК, Константин. *Пътувания по България*. София, 1974. с. 183.; СКРУЖНИ, Лудвик. 150 години от рождението на Херменегилд Шкорпил. In. *Българи*. Бр. 5 от 2008 г. с. 34.

¹²⁶ ЖЕЛЕВА - МАРТИНС, Д. Чехи - сторители на нова следосвобожденска България. In. *Чехи в България*. София, 2009. с. 132.

stromků. Další možností dopravy těchto věcí do Bulharska byla rakouská pošta, která měla kancelář také v Plovdivu, ale ta nebyla příliš spolehlivá.¹²⁷

Po zařízení chemické laboratoře dovozoval Ludvík Lukáš žákům provádět vlastní experimenty. Jejich snahu nenechával nedoceněnou. Zvolil si těžký způsob zkoušení, který měl žáky přimět k tomu, aby se řádně naučili vyučovanou látku. Kromě chemie, učil Ludvík Lukáš také fyziku, matematiku a přírodopis.¹²⁸

Stejně tak, jako v ostatních oborech i při výuce chemie v bulharských školách chyběly učebnice. Část učebních pomůcek byla zajištěna dovozem z Vídně, ale brzy se tento způsob zajišťování učebního materiálu ukázal jako nedostačující. Ludvík Lukáš proto začal psát vlastní učebnice chemie, fyziky, kreslení a geometrie, které posléze uplatňoval ve svých hodinách. Byl autorem více než 10 druhů učebnic, kromě toho podpořil také snahu zavést zkušební pozemky u každé školy, kde se žáci měli prakticky učit, jak se hospodaří.¹²⁹

Ludvíka Lukáše popisovali jako tichého, skromného, pracovitého, přísného a velmi dobře vzdělaného člověka. V tomto ohledu odpovídal jakémusi ideálu cizince - učitele, který přišel do Bulharska nikoli kvůli vlastním zájmům, ale proto, aby sloužil široké společnosti. Dnes se tato charakteristika může zdát příliš idealistickou na to, aby byla pravdivá.¹³⁰

Od roku 1881 do roku 1894 Ludvík Lukáš učil na dívčím gymnáziu chemii a přírodovědu. Volný čas od výuky na reálném gymnáziu tak uplatnil na rozšíření své učitelské praxe a využil také možnost přivydělat si stejnou práci na dvou místech. Tento způsob přivýdělnku využívalo množství českých učitelů v Plovdivu. Není však jasné jestli mohl působit na obou školách na plný úvazek. Jeho učení na dívčím gymnáziu se nelišilo od učitelství v mužském. Zřídil tu další školní chemickou laboratoř, pro kterou znovu zakoupil vybavení z Prahy. Z Prahy také dovážel chemikálie, nezbytné pro výuku. Byl přísný jak při výučování, tak i u zkoušení. Často celé hodiny chemie probíhaly v chemických experimentech. Přes všechnu přísnost se

---

¹²⁷ МИЛУШЕВ, Явор. Чешки профили в общественото развитие на следосвобожденска България. София, 2009. с. 44.; Д. В. Как пристигнах в България. Спомени на проф. Мръквичка. In. Пламък. Бр. 5 – 6 от 1995 г. с. 115.

¹²⁸ ПЕНЕВ, Ангел. Лудвиг Лукаш. In. Чужденци – просветни дейци в България. София, 1988. с. 85 – 86.

¹²⁹ РАЙЧЕВСКИ, Георги. Пловдивска енциклопедия. Пловдив, 2004. с. 198 - 199.

¹³⁰ ПЕНЕВ, Ангел. Лудвиг Лукаш. In. Чужденци – просветни дейци в България. София, 1988. с. 82, 84 – 85.

však sám nakonec oženil se svou bývalou žákyní. Působení na dívčím gymnáziu mu tak poskytlo nejen rozšíření učiteléské praxe.¹³¹

Otázkou zůstává, zda měl dostatek finančních prostředků na to, aby každý rok přes léto odcestoval do Českých zemí, tak jak ho potkal Jan Mrkvička v roce 1881, a připojil se k němu na jeho cestě zpátky do Bulharska. Protože hojně nakupoval vybavení a chemikálie z Prahy, dá se předpokládat, že cestoval často do Českých zemí, pokud ne z rodinných důvodů, pak určitě proto, aby tento materiál odvezl do Bulharska. Možnosti rychlejší dopravy mu umožnily, aby do Čech vycestoval každé léto, když měl jako učitel volno a měl na cestu dostatek peněz.¹³²

Ludvík Lukáš trávil svůj volný čas v Plovdivu jak psaním učebnic, tak i účastí ve spolkové činnosti. Patřil mezi iniciátory založení bulharského chemického spolku, instituce, na jejíž půdě se mohl setkat s kolegy a vést naučné debaty, či vyměňovat různé názory. Tento jednostranný způsob trávení volného času však nedává celkový obraz, jakým způsobem mohli Češi trávit svůj volný čas v Plovdivu. Možností bylo více, zahrnovaly společná setkání, posezení v některé z plovdivských kaváren, ale také zúčastnění se kulturního života města prostřednictvím sdružení *Učiteléská družba*, které tu založil český učitel matematiky František Splitek v roce 1891. Zde Lukáš Ludvík využíval možnosti přednesení různých referátů a přednášek, ale také možnost zábavy, kterou mu poskytovala účast v divadelní skupině tohoto sdružení. Díky své účasti v ní se později seznámil s významným bulharským spisovatelem Ivanem Vazovem, s kterým společně připravovali divadelní hry. Od roku 1896, kdy byl založen *Plovdivský pěvecký spolek*, se mnoho učitelů z *Učiteléské družby* účastnilo i hudebních představení tohoto spolku, které poskytovaly další způsob jak zábavně prožít volný čas.¹³³

Velké množství napsaných učebnic dokazuje lásku Ludvíka Lukáše ke své učiteléské profesi v plovdivském gymnáziu. Mezi jeho knihy patřily *rukověť k modelům pro kreslení (Ръководство към образци за рисуване)*, vydaná v roce 1882, která měla doplňovat jeho učebnici *modelů pro kreslení (Образци за рисуване*

---

¹³¹ Юбилеен сборник по случай 50-годишнината на пловдивската девическа гимназия и 70-годишнината от откриването на първото българско девическо училище в Пловдив. Пловдив, 1934. с. 65. МАДЖАРОВА, М. М. Един кжсь споменъ. In. Юбилеен сборник по случай 50-годишнината на пловдивската девическа гимназия и 70-годишнината от откриването на първото българско девическо училище в Пловдив. Пловдив, 1934. с. 305.

¹³² Д. В. Как пристигнах в България. Спомени на проф. Мръквичка. In. *Пламяк*. Бр. 5 – 6 от 1995 г. с. 113.

¹³³ ДАП, Ф1666, оп. 1, а. е. 5, с. 116 - 119.; РАЙЧЕВСКИ, Георги. *Пловдивска енциклопедия*. Пловдив, 2004. с. 199.

vydanou podruhé v roce 1901, učebnice *úvod do chemie pro nižší stupeň bulharských středních škol* (*Начална химия за долните класове на средните български училища*), kterou vydal spolu s ředitelem oblastního reálného gymnázia ve Slivenu V. Atanasovem v roce 1883, učebnice *úvod do geometrie* (*Начална геометрия*), vydané podruhé v roce 1890, *učebnice chemie pro třetí třídu* (*Учебник по химия за трети клас*), která byla vydaná poprvé v roce 1889 a dočkala se alespoň dalších dvou vydání, třetí vydání vyšlo v roce 1895, *Úvod do geometrie a geometrické kreslení a měření pro druhou třídu gymnázia a škol se třemi třídami* (*Начална геометрия и геометрическо чертане и измерване за втори клас на гимназиите и трикласните училища*), vydané v roce 1890. Jeho zájem o pěstování cukrové řepy v Bulharsku dokazuje také rukověť *setí a pěstování cukrové řepy* (*Как се сее и отглежда захарно цвекло*), kterou vydal v roce 1895.¹³⁴

Na rozdíl od Ludvíka Lukáše, který zůstal věrný svému oboru, původně přírodovědně vzdělaný Hermenegild Škorpil, se začal stále více zajímat o archeologii. Zájem o minerály Bulharska u něj vystřídal zájem o archeologické sbírky archeologického a etnografického muzea v Sofii, kde působil mezi lety 1886 - 1894 jako učitel v prvním sofijském mužském gymnáziu. Byl ovlivněn ředitelem tohoto muzea, kterým v té době byl Čech Václav Dobruský, původně také učitel v Plovdivu, a možná také změnou oboru jeho bratra Karla, který se rozhodl zaměřit exaktní vědy s archeologií již někdy na počátku svého působení v plovdivském mužském gymnáziu v roce 1882. Václav Dobruský si však údajně počínal velmi bezohledně při svozu archeologických sbírek z celého státu do muzea, a právě tato jeho činnost se stala příčinou rozporů mezi ním a Hermenegildem. Tento spor vyvrcholil v roce 1894 opětovým návratem Hermenegilda do Plovdivu.¹³⁵

---

¹³⁴ ЛУКАШЪ, Л. Л. Ръководство към „Образци за рисуване“. Пловдив, 1882.; ЛУКАШЪ, Л. Л. Образци за рисуване. Часть I. Второ, разширено издание. Пловдив, 1901.; ЛУКАШЪ, Л., АТАНАСОВЪ, В. Начална химия за долните класове на средните български училища. Пловдив, 1883.; ЛУКАШЪ, Л. Л. Учебник по химията за третия клас на трикласните училища и гимназии. Пловдив, 1889.; ЛУКАШЪ, Л. Л. Учебник по химията за третия клас на трикласните училища и гимназии. Трето издание. Пловдив, 1895.; ЛУКАШЪ, Л. Л. Начална геометрия (съ чертане и рисуване). Второ преработено издание. Пловдив, 1890.; ЛУКАШЪ, Л. Л. Начална геометрия и геометрическо чертане и измерване за II-й клас на гимназиите и трикласните училища. Пловдив, 1890.; ЛУКАШЪ, Л. Л. Какъ се сее и отглежда захарното цвекло. Пловдив, 1895.

¹³⁵ УРБАН, З. *Из Историята на чешко-българските връзки*. София, 1961. с. 35.; SKRUŽNÝ, Ludvík. Profesori Hermenegild a Karel Škorpilové působící v Bulharsku. In. *Theatrum historiae*. Pardubice, 2008. s. 238 – 241.; ПЕТРОВ, Петър. Карел Шкорпил. In. *Чужденци – просветни дейци в България*. София, 1988, с. 119.; РАЙЧЕВСКИ, Георги. *Пловдивска енциклопедия*. Пловдив, 2004. с. 378 - 379.

V letech 1894-1900 se tak vrátil na své místo učitele v plovdivském gymnáziu *Alexandra I.* Zajímavé je, že na rozdíl od Ludvíka Lukáše nikdy nezkoušel pracovat souběžně také jako učitel v dívčím gymnáziu. Archeologii tehdy věnoval méně času, začal se soustředit na přírodní vědy a ve svém volném čase začal zkoumat plovdivskou flóru a faunu, což bylo důsledek jeho zájmu o botaniku, který se u něj zrodil kolem roku 1883, kdy ve Slivenu publikoval dva články ve výročních zprávách zdejšího gymnázia z let 1883 a 1884, které se věnovaly rostlinnému názvosloví. V roce 1884 ve své knize *Přírodní bohatství celého Bulharska* věnoval v jedné její části pozornost zemědělským rostlinám v Bulharsku. Zájem o botaniku kombinoval se zájmem o geologii v díle, které se věnovalo jeho výzkumu v okolí Plovdivu - *O plovdivské flóře (Върху пловдивската флора, 1897)*, do kterého zahrnul i své geologické poznatky o plovdivském kraji.¹³⁶

V oblasti botaniky byl tehdy spolupracovníkem při vzniku největšího botanického díla o bulharské flóře. V roce 1891 vyšla *Flora Bulgarica*, první odborná kniha věnující se bulharské flóře. Jejím autorem byl pražský profesor Josef Velenovský, který spolupracoval jak s Hermenegildem Škorpilem, tak i s učitelem ze zemědělské školy v Sadovu Václavem Stříbrným. Výsledkem této spolupráce, která zahrnovala i zasílání botanického materiálu do Prahy profesorovi Josefu Velenovskému, bylo to, že některé rostliny, které se ukázaly být nové pro botanickou vědu, dostaly názvy podle jména objevitele - celkem 19 druhů rostlin dodnes nese Škorpilovo jméno.¹³⁷

Volný čas Hermenegilda Škorpila tak byl z velké části zaplněn sbíráním rostlin a zkoumáním plovdivského okolí. Jako skoro každý učitel se věnoval i psaní učebnic pro gymnázia, což bylo způsobeno nedostatkem učebních pomůcek, které zažívalo rodící se bulharské školství. Ve spolkové činnosti nevystupoval příliš

---

¹³⁶ СТАНЕВ, Стефан. *Малко познати имена от българската ботаника*. София, 2001. с. 19 - 20.; ШКОРПИЛЪ, Х. 133 научни и простобългарски наименования на растенията из Сливенската околия, събрал Х. В. Шкорпил. In: *Вторий годишен отчет на Областната реална гимназия в Сливен за учебната 1882 – 1883 година*. Сливен, 1883. с. 10 – 13.; ШКОРПИЛЪ, Х. Българска терминология на растенията (в сравнение с другите славянски езици). In: *Третий годишен отчет на Областната реална гимназия в Сливен за учебната 1883 – 1884 година*. Сливен, 1884. с. 9 – 15.; ШКОРПИЛЪ, Х. В. Природни богатства въ цѣлокупна България. Пловдив, 1884. ШКОРПИЛЪ, Х. *Върху пловдивската флора* (геологически и фаунически бѣлѣжки). Пловдив, 1897.

¹³⁷ АХТАРОВ, Борис. Дейността на Йосиф Веленовски за изучаване на българската флора. In: *Природа*. Бр. 3, 1959. с. 90 – 92.; СТАНЕВ, Стефан. *Малко познати имена от българската ботаника*. София, 2001. с. 21 – 22.

aktivně, je otázkou, zda byl členem spolku *Učitelská družba*, jako všichni Češi však pravděpodobně navštěvoval schůzky Čechů v Plovdivu.¹³⁸

Na konci 19. století a na začátku 20. století se Bulharsko snažilo nějak odměnit cizincům, kteří sem přišli, aby přispěli k obecnému rozvoji Bulharska. Odměna - vyznamenání udělené knížetem a později carem, byla způsobem vyjádření uznání a pocty. Ludvík Lukáš patřil k jedněm z těch mimořádných osobností, které působily v mnoha oborech. Proto v roce 1897 dostal za svou mnohostranně prospěšnou činnost vyznamenání *Za občanské zásluhy* V. stupně.¹³⁹

Ludvík Lukáš patřil bezpochyby k jedněm z nejvýznamnějších Čechů, kteří působili v Plovdivu. Jeho činnost byla různorodá a ovlivnila v mnoho aspektech život v hlavním městě Východní Rumélie. Za své dlouhé učitelské praxe vychoval množství žáků. Po sobě zanechal velkou řadu učebnic, které se staly základem bulharského vzdělávání v oboru chemie. Kromě učitelství ale rozvíjel i své další zájmy. Snažil se zlepšit bulharské zemědělství a průmysl, a tak podpořit rozvoj bulharské ekonomiky, zajímal se o chov sladkovodních ryb. Zabýval se jejich odrůdovou skladbou a sledoval jejich rozmnožování. Navrhoval chov ryb jako ekonomicky prospěšný pro stát, protože by tak byl omezen dovoz ryb ze zahraničí pro potřeby domácího trhu.¹⁴⁰

V roce 1900 se Ludvík Lukáš a Hermenegild Škorpil navždy rozloučili s Plovdivem. Další cesta odvedla Ludvíka do Sofie, kde se usadil, ale brzy na to, dne 4. června 1902 náhle zemřel ve věku pouhých 42 let na důsledky zánětu pobřišnice. Cesta Hermenegilda Škorpila byla spletitější. Znovu se začal více věnovat archeologii, od roku 1900 do roku 1904 působil v Ruse, pak od roku 1904 ve Varně, nejdřív jako učitel a potom jako ředitel varněnského archeologického spolku, který zde v roce 1901 založil jeho bratr Karel. Těžištěm jeho zájmu se stala bitva u Varny v roce 1444, napsal vůbec první vědeckou publikaci o této bitvě v Bulharsku. Žil a bádá dalších 21 let po smrti Ludvíka Lukáše, umřel na infarkt ve věku 65 let dne 25. června 1923 ve Varně.¹⁴¹

---

¹³⁸ Viz obrázek č. 39.; МАКЕДОНОВ, Д. Из чехословашко-българските взаимни отношения. Хермин Шкорпил. In. *Чехословакия*. Бр. 5 от 1983 г. с. 14.

¹³⁹ МИЛУШЕВ, Явор. *Чешки профили в общественото развитие на следосвобожденска България*. София, 2009. с. 58.

¹⁴⁰ РАЙЧЕВСКИ, Георги. *Пловдивска енциклопедия*. Пловдив, 2004. с. 198 - 199.

¹⁴¹ SKRUŽNÝ, Ludvík. Profesoři Hermenegild a Karel Škorpilové působící v Bulharsku. In. *Theatrum historiae* 3. Pardubice, 2008. s. 242 - 249.; *Училищен прегледъ*. Кн. 7. Юни 1902. с. 481.; КАЦАРОВ, Г. † Херменегилд Вацлавовъ Шкорпилъ. In. *Училищен прегледъ*. Кн. 9. Ноември 1923. с. 682.

Hermenegild Škorpil patří spolu se svým bratrem Karlem a Václavem Dobruským k zakladatelům bulharské archeologie. Jeho archeologické výzkumy prvních bulharských hlavních měst mu získaly velkou slávu a stal se velice známým nejen bulharské, ale i české veřejnosti. Tato popularita přetrvala dodnes, sám je objektem vědeckého zájmu, jak v Bulharsku, tak i v České Republice. Na rozdíl od něj Ludvík Lukáš, přestože vyvíjel značnou společenskou činnost, byl vynikajícím pedagogem a autorem mnoha prvních bulharských učebnic, zůstává v dějinách Bulharska skoro zapomenutý a je skoro neznámý v České republice.

2.1.2 Učitelé humanitních věd

Jediným českým učitelem humanitních věd v Plovdivu byl Václav Dobruský. Dá se však předpokládat, že jak Hermenegild, tak i Karel Škorpilové také působili v tomto oboru, nejsou však přímo doloženi jako učitelé humanitních věd. Z tohoto hlediska je zajímavý příběh Karla Škorpila, který byl původně učitelem věd exaktních, ale brzy po svém příchodu do Plovdivu se začal věnovat archeologii. Proto se v této podkapitole budu zabývat nejen Václavem Dobruským, ale také Karlem Škorpilem.¹⁴²

Václav Dobruský se narodil dne 11. srpna 1858 v Heřmanově Městci, a byl skoro o rok starší než Karel Škorpil, který se narodil dne 15. června 1859 ve Vysokém Mýtě. Oba vyrůstali v rodinách, které byly zaměřeny na humanitní vědy, rodiče Václava Dobruského ho nabádali, aby sledoval svůj zájem o humanitní vědy a studoval je na univerzitě v Praze, bratři Karla Škorpila našli uplatnění v různých kulturních institucích - spravovali muzea v Českých zemích i v zahraničí. Jako nejmladší z bratrů Škorpilů mohl následovat jejich příklad, ale zpočátku tomu nic nenasvědčovalo, protože začal studovat na pražské polytechnice. Přitom stejně jako jeho bratr Hermenegild prošel základním vzděláním ve Vysokém Mýtě a středním v Pardubicích. Václav Dobruský naproti tomu zůstal v Heřmanově Městci a studoval zde jak základní, tak i střední školu. Zde se u něj zrodil zájem o humanitní vědy.¹⁴³

---

¹⁴² Viz obrázky č. 19 a 20.

¹⁴³ Алманахъ на софийския университетъ св. Климентъ Охридски. Живописки и книгописни сведения за преподавателитѣ. Второ издание. За петдесетгодишнината на университета. 1888 – 1939. София, 1940. с. 178.; ЗАХАРИЕВА, Мария. 150 години от рождението и 65 години от смъртта на Карел Шкorpил. In. *Българи*. Бр. 3 – 4 от 2009 г. с. 52.; СКРУЖНИ, Лудвик. 150 години от рождението на Херменегилд Шкorpил. In. *Българи*. Бр. 5 от 2008 г. с. 36.

Karel Škorpil studoval matematiku a chemii na pražské polytechnice, Václav Dobruský studoval na filozofické fakultě pražské univerzity. V této době se ještě neznali a ani nevěděli, že se záhy ocitnou v Plovdivu. Na pražské univerzitě se Václav Dobruský seznámil s bulharskými studenty a začal se pohybovat ve slovanofilském prostředí. Studoval velmi hluboce starořečtinu a latinu, a to mu pak velice pomohlo při zkoumání bulharských archeologických památek. Brzy dostal pozvánku od bulharského správce národní osvěty Joakima Grueva. Václav Dobruský se rozhodl odjet do Bulharska. V roce 1880 odjel poprvé do Bulharska, tedy ve stejném roce jako Hermenegild Škorpil a Ludvík Lukáš, proto je možné, že jel spolu s někým z nich, s jistotou však měl cestu do Bulharska plně uhrazenou vládou Východní Rumélie. a když se tam po letním pobytu v Českých zemích v roce 1881 vracel, absolvoval spolu s Janem Mrkvičkou a Ludvíkem Lukášem cestu vlakem do rumunského města Turnu-Severinu, pak lodí po Dunaji do bulharského města Lom, potom potahem až do Plovdivu. Je velice pravděpodobné, že spolu s Ludvíkem Lukášem a Hermenegildem Škorpilem absolvovali tuto cestu již v roce 1880. Karel Škorpil v té době stále studoval na Pražské polytechnice, studium ukončil úspěšně až v roce 1881.¹⁴⁴

Od roku 1880 tak v Plovdivu působil jako učitel v Plovdivském mužském gymnáziu sv. Cyrila a Metoděje kromě Hermenegilda Škorpila, Ludvíka Lukáše také Václav Dobruský. Učil zde latinu, dějepis, zeměpis a někdy také zastupoval v hodinách zpěvu. Po příjezdu do Plovdivu měl stejnou možnost jako Ludvík Lukáš koupit si dům, či bydlet v pronájmu nebo v penzionu. Každopádně stejně jako Ludvík Lukáš záhy začal vyučovat latinu v dívčím gymnáziu ve městě, ale pouze pro jeden školní rok – 1882 - 1883. Jeho pravý zájem byl mimo učitelskou lavici v gymnáziu. Po příchodu do Plovdivu byl fascinován pozůstatky z antické doby. Během jeho cesty na něj udělal dojem zachovalý stav římské cesty Via Diagonalis, kterou brzy potom začal zkoumat stejně tak, jako Konstantin Jireček před ním ve své habilitační práci. Výsledkem jeho výzkumu byl článek o této cestě ve třetí ročence mužského gymnázia

---

¹⁴⁴ ПЕТРОВ, Петър. Вацлав Добруски. In. *Чехословакия*. Бр. 5 от 1988 г. с. 18.; Д. В. Как пристигнах в България. Спомени на проф. Мръквичка. In. *Пламяк*. Бр. 5 – 6 от 1995 г. с. 113.; ПЕТРОВ, Петър. Карел Шкорпил. In. *Чужденци – просветни дейци в България*. София, 1988, с. 119.

v Plovdivu. Své historické bádání kombinoval s bádáním o zeměpisných reáliích Thrákie, napsal také několik článků o zeměpisu této oblasti Bulharska.¹⁴⁵

Ve svém volném času se zabýval psaním knih, zkoumáním archeologických památek, jako první knihovník knihovny mužského gymnázia začal usilovně sbírat knihy pro obohacení jejího původně malého fondu. Jak je patrné z fotografie české kolonie v Plovdivu, Václav Dobruský a Karel Škorpil se zúčastňovali schůzek Čechů v Plovdivu.¹⁴⁶ Nejvíce času však věnoval sbíráním archeologických pozůstatků, podařilo se mu spolu s Hermenegildem a Karlem Škorpilovými založit velkou archeologickou sbírku při Plovdivském gymnáziu. Tato archeologická sbírka se posléze stala základem pro zřízení archeologického muzea ve městě. Václav Dobruský se ve svém bádání zaměřoval na čtení starých nápisů a stal se jedním ze zakladatelů bulharské epigrafické vědy. Napomáhala mu přitom jeho dřívější důkladná příprava v klasických jazycích. Dalším střediskem jeho zájmu byla numizmatika, obor, u kterého také uplatnil svou znalost klasických jazyků.¹⁴⁷

V roce 1882 přijel do Bulharska také Karel Škorpil. Na rozdíl od Čechů, kteří sem přijeli v první vlně v roce 1880, mohl spoléhat na zázemí, které mu zajistil jeho bratr. V každém případě si již brzy Češi v Plovdivu začali vzájemně pomáhat. Zajištění ubytování již nebylo takovým problémem, na četných místech ve městě působili Češi, prostředí nebylo už úplně cizí. Karel Škorpil tak mohl čerpat ze zkušeností ostatních Čechů, naučit se u nich bulharštinu a získat neocenitelné poznatky o místních reáliích. Od 1. září 1882 nastoupil jako učitel geometrie, algebry, geometrického kreslení, fyziky a výtvarné výchovy, mezi lety 1882 - 1884 působil jako učitel matematiky a fyziky také v dívčím gymnáziu. Zatím, co vše nasvědčovalo, že jeho budoucnost bude spojená spíše s exaktními vědami, než s vědami humanitními, za jeho pobytu v Plovdivu se vše změnilo. Pod vlivem svých bratrů Karel Škorpil změnil své působišťe. Začal se věnovat archeologii. Jedna z jeho prvních knih, *Některé poznámky ohledně archeologických a historických výzkumů*

---

¹⁴⁵ ДИМОВ, Димчо. *Историческият подвиг на Пловдивската гимназия св. Кирил и Методий*. Пловдив, 2000. с. 262 – 263.; ИРЕЧЕК, Константин. *Пътувания по България*. София, 1974. с. 162 – 163.; ПЕНЕВ, Ангел. Константин Иречек. In. *Чужденци – просветни дейци в България*. София, 1988. с. 51.; *Юбилеен сборник по случай 50-годишнината на пловдивската девическа гимназия и 70-годишнината от откриването на първото българско девическо училище в Пловдив*. Пловдив, 1934. с. 88.

¹⁴⁶ Viz obrázek č. 39.

¹⁴⁷ РАЙЧЕВСКИ, Георги. *Пловдивска енциклопедия*. Пловдив, 2004. с. 105.; МИЛУШЕВ, Явор. *Чешки профили в общественото развитие на следосвобожденска България*. София, 2009. с. 49 - 50.

v *Thrákii* (Нѣкои бележки върху археологическитѣ и историческитѣ ислѣдования въ Тракия), byla vydaná již v roce 1885. V témže roce se jeho sláva archeologa dostala i do nejvyšších vrstev vlády Východní Rumélie. Správce osvěty mu zadal úkol prozkoumat střední a východní Rodopy. Od roku 1885 byl tedy už uznávaným archeologem.¹⁴⁸

Zajímavé je, že v této knize kritizuje stať Václava Dobruského, která vyšla v novinách *Marica* téhož roku. Pojednává hlavně o tom, jak Václav Dobruský využil jejich rozhovory, aby napsal tento článek. Kritizuje nepřesnost některých údajů v článku, zapříčiněných nedostatečným prozkoumáním archeologických pozůstatků v Thrákii. Tato ostrá kritika nám dává představu o tom, že vztahy mezi Karlem Škorpilem a Václavem Dobruským nebyly zrovna přátelské, zvláště po vydání tohoto článku. Je možné, že se zde nachází i kořeny budoucí nevraživosti mezi Heremenegildem Škorpilem a Václavem Dobruským, která způsobila jeho návrat do Plovdivu v roce 1894. Pojednání o článku nás však informuje i o tom, že se Karel Škorpil již dříve aktivně věnoval archeologii a obešel všechna místa, která v této knize popisuje. Jistou odbornou pomoc přitom dostal i od svého bratra Vladislava, který se v té době také ocitl v Plovdivu.¹⁴⁹

Během příprav sjednocení Východní Rumélie s bulharským knížectvím svou pomoc nabídl také Karel Škorpil. Dobrovolně se přidal k průzkumným oddílům. Kvůli svým znalostem topografie byl štábem bulharské armády poslán do oblasti v okolí dnešního města Simeonovgrad, nedaleko hranic s Osmanskou říší. Zde ve dnech 7. - 14. září 1885 prozkoumal blízká města Topolovgrad a Charmanli.¹⁵⁰

Václav Dobruský opustil Plovdiv v roce 1886 a již se sem nevrátil. V letech 1886 - 1893 byl učitelem klasických jazyků na prvním sofijském mužském gymnáziu, v roce 1893 dosáhl vrcholu své kariéry, stal se prvním ředitelem Sofijského archeologického a etnografického muzea. Současně s tím v letech 1890 - 1910 vyučoval studenty na Sofijské univerzitě, dosáhl titulu docenta řecké a římské

---

¹⁴⁸ ПЕТРОВ, Петър. Карел Шкорпил. In. *Чужденци – просветни дейци в България*. София, 1988, с. 119.; *Юбилеен сборник по случай 50-годишнината на пловдивската девическа гимназия и 70-годишнината от откриването на първото българско девическо училище в Пловдив*. Пловдив, 1934. с. 99.; ШКОРПИЛЪ, ВЛ., ШКОРПИЛЪ, К. Нѣкои бележки върху археологическитѣ и историческитѣ ислѣдования въ Тракия. Пловдив, 1885.; МИЯТЕВ, К. Научното дело на Карел Шкорпил. In. *Изследвания в памет на Карел Шкорпил*. София, 1961. с. 8.

¹⁴⁹ ШКОРПИЛЪ, ВЛ., ШКОРПИЛЪ, К. Нѣкои бележки върху археологическитѣ и историческитѣ ислѣдования въ Тракия. Пловдив, 1885. с. 1 – 2.

¹⁵⁰ МАКЕДОНОВ, Д. 100 години от Съединението и чехословашкото участие. In. *Чехословакия*. Бр. 6 от 1985 г. с. 26.

archeologie a vedl 8 přednášek. Zahájil velký svaz všech archeologických sbírek z Bulharska do tohoto muzea, což bylo důvodem hádky mezi ním a Hermenegildem Škorpilem, jako ředitel muzea pokračoval neúnavně ve své práci až do roku 1910. V době jeho vedení sofijské archeologické a etnografické muzeum zažilo období rušného doplňování sbírek, jak archeologických, tak i uměleckých. Václav Dobruský zařídil zakoupení velké části uměleckých děl bulharských umělců z první výstavy v Plovdivu v roce 1892. Kromě práce v muzeu se aktivně věnoval také archeologii - vedl vykopávky antických měst Eskus (dnešní ves Gigen, nedaleko Plevnu) a Nikopolis at Istrum (nedaleko vsí Nikjup, oblast Veliko Tarnovo). V roce 1911 po velkém sporu s bulharským archeologem Bogdanem Filovem odjel zpátky do Českých zemí. Jeho přizpůsobení se k českým podmínkám mu ztížilo bulharské občanství, které znamenalo velký problém při hledání zaměstnání a jeho začlenění zpátky do české společnosti. Jeho situace se ještě víc ztížila po vypuknutí první světové války. Umřel ve věku 58 let dne 25. prosince 1916.¹⁵¹

Václav Dobruský se zasloužil o pozvednutí archeologie v Bulharsku a o její popularizaci. Byl to první archeologický badatel, který se zabýval numismatickým a epigrafickým materiálem. Jeho usilovná práce byla oceněna, když v roce 1892 dostal od bulharského knížete vyznamenání *Za občanské zásluhy* VI. stupně s důstojnickým křížem. V dnešní době však je jeho jméno zastíněné jmény bratří Škorpilů, kteří se zabývali polním archeologickým výzkumem a ne zkoumáním pozůstatků v muzeích. Téhož roku byl knížetem vyznamenán také Karel Škorpil, jednalo se o vyznamenání *Za občanské zásluhy* V. stupně s kavalírským křížem.¹⁵²

Rok 1886 byl rokem odchodu z Plovdivu nejen Václava Dobruského, ale také Karla Škorpila. Tento rok totiž nabízel nové možnosti uplatnění v celém, sjednoceném Bulharsku. Již známý archeolog chtěl v této době stále víc praktikovat archeologické výzkumy mimo Plovdiv. Přitom na všech svých cestách byl učitelem na různých školách, ale věnoval se nejvíc právě archeologickému výzkumu. Na všech

---

¹⁵¹ ДРАЖЕВ, Панайот. Вацлав Добруски. In. *Чужденци – просветни дейци в България*. София, 1988. с. 68.; УРБАН, З. *Из Историята на чешко-българските връзки*. София, 1961. с. 35.; SKRUŽNÝ, Ludvík. Profesoi Hermenegild a Karel Škorpilové působící v Bulharsku. In. *Theatrum historiae 3*. Pardubice, 2008. s. 238 – 241.; ПЕТРОВ, Петър. Вацлав Добруски. In. *Чехословакия*. Бр. 5 от 1988 г. с. 18.; НЕДКОВ, С. *История на музейното дело в България*. София, 2006. с. 91.; ПЕТРОВ, П. Пред 100 годишнинага на софийския университет. In. *Чехословакия*, бр. 2 от 1988 г. с. 19.; HAVRÁNKOVÁ, R. Česko-bulharské vztahy v minulosti – světa a stíny. In. *Antropologie dialogu. Souznění a nedorozumění mezi Čechy a Bulhary*. Praha, 2000. s. 74.; НЕДКОВ, С. *Музеи и музеология*. София, 1997. с. 132.

¹⁵² МИЛУШЕВ, Явор. *Чешки профили в общественото развитие на следосвобожденска България*. София, 2009. с. 58.

školách, na kterých pracoval, zřizoval archeologické sbírky nalezených předmětů. V letech 1886 - 1887 působil jako učitel na gymnáziu ve Slivenu, v roce 1887 se přemístil do Varny, v roce 1888 následovalo Ruse, ve kterém strávil další 3 roky. Zde se zajímal především o prehistorické nálezy. Od roku 1891 do roku 1894 působil ve Velikém Tarnovu, kde zkoumal pozůstatky ze středověkého bulharského carství a počtvrté zřídil muzejní sbírku.¹⁵³

Karel Škorpil pokračoval ve své kariéře archeologa a postupně se stal známým také v zahraničí. V roce 1891 se stal členem německého archeologického ústavu v Berlíně, od roku 1899 byl také členem Vídeňského archeologického ústavu. Od roku 1885 začal zkoumat archeologické pozůstatky v Bulharsku, prozkoumal postupně centrální část Rhodop, archeologické pozůstatky v Sofii, na černomořském pobřeží, v oblasti Dobrudža, dvě nejstarší středověká sídelní města Bulharska - Plisku, Preslav a oblast v okolí vesnice Madara. V roce 1901 inicioval založení archeologického spolku ve Varně a sbíral materiály do sbírky v budově dívčího gymnázia ve městě. Zde v roce 1906 otevřel archeologické muzeum. V letech 1906 – 1944 byl jeho ředitelem.¹⁵⁴

Svůj výzkum utvrzoval psaním řady knih, ve kterých se snažil seznámit bulharskou veřejnost s bohatstvím archeologických nálezů v Bulharsku. Mezi ně patří *Památky v Bulharsku (Паметници изъ България)*, které vydal ve spolupráci s jedním či oběma bratry v roce 1888 v Sofii; *Prvobytní lidé v Bulharsku (Първобитнитъ люди въ България)*, kterou vydal sám v roce 1896 v Plovdivu; *První bulharské hlavní město u Aboby (Първата българска столица до Абоба)*, kterou vydal ve spolupráci se svým bratrem Hermenegildem v roce 1901 ve Varně; *Popis starých památek podél toku řeky Rusenský Lom (Описъ на старинитъ по течението на рѣка Русенски Ломъ)*, kterou vydal sám v roce 1914 v Sofii; dvoudílnou knihu *Popis starých památek v černomořské oblasti (Описъ на старинитъ въ черноморската областъ)*, kterou vydal v roce 1925 a 1927 v Sofii; *Carský typ mincí města Varny ve sbírkách varněnského muzea (Царския*

---

¹⁵³ МИРЧЕВ, Милко. Карел Шкорпил като музеен деятел и общественик. In. *Изследвания в памет на Карел Шкорпил*. София, 1961. с. 16.

¹⁵⁴ Кол. *Енциклопедия България*. Том VII. София, 1996. с. 520.; МИРЧЕВ, М. Карел Шкорпил като музеен деятел и общественик. In. *Изследвания в памет на Карел Шкорпил*. София, 1961. с. 17 - 18.

типъ на монетитъ на гр. Варна въ сбиркитъ на варненския музей), kterou vydal v roce 1930 ve Varně a mnoho dalších.¹⁵⁵

Všechny tyto publikace spolu s množstvím sbírek, jež po sobě Karel Škorpil zanechal, patřily k jeho dědictví pro další generace bulharských archeologů a pro bulharskou veřejnost. Jeho úctyhodná práce byla ukončená až jeho smrtí dne 10. března 1944. Zemřel ve věku 84 let a podle svého přání byl pohřben ve starém bulharském sídelním městě Pliska, kde dodnes stojí jeho hrob. Jeho život skončil skoro 28 let po smrti Václava Dobruského, a byl to život archeologa, který se původně na tuto dráhu nepřipravoval, ale nakonec zastínil i toho, který tuto odbornou kvalifikaci měl. Pro Bulharsko však zůstal průkopníkem archeologického výzkumu, zejména starých bulharských sídelních měst, a proto je dodnes jeho jméno známé na veřejnosti daleko víc než jména ostatních Čechů, kteří v Bulharsku působili.¹⁵⁶

2.1.3. Učitelé exaktních věd

Na Plovdivském gymnáziu působili tři učitelé exaktních věd. Byli to Antonín Šourek, Karel Škorpil a František Splitek. Jak již bylo zmíněno, Karel Škorpil se věnoval spíše archeologii než exaktním vědám, proto jsem o něm již psal v podkapitole o učitelích humanitních věd. Z dalších dvou Antonín Václav Šourek patřil bez pochyby k průkopníkům bulharské matematické vědy, zvláště pak geometrie. Byl to jeden z prvních učitelů matematiky na bulharských středních školách a jeden z prvních profesorů matematiky, kteří vyučovali na sofijské univerzitě. František Splitek se dostal do Plovdivu až 11 let po Antonínu Šourkovi. Zaměřil se přitom spíše na spolkovou činnost, do konce svého života zůstal věrný profesi středoškolského učitele.¹⁵⁷

František Splitek se narodil dne 24. září 1855 ve vsi Chlum, okres Jičín. Byl skoro o 2 roky starší než Antonín Šourek, který se narodil dne 13. června 1857

---

¹⁵⁵ ШКОРПИЛЪ, ВЛ., ШКОРПИЛЪ, К. Нѣкои бележки върху археологическитѣ и историческитѣ ислѣдования въ Тракия. Пловдив, 1885.; Братя Шкорпилови. Паметници изъ Българско. Дѣлъ I. София, 1888. ШКОРПИЛЪ, К. Първобитнитѣ люди въ България. Пловдив, 1896.; ШКОРПИЛЪ, К., ШКОРПИЛЪ, Х. Първата българска столица до Абоба (прѣдварителни изслѣдвания). Варна, 1901.; ШКОРПИЛЪ, К. Опись на старинитѣ по течението на рѣка Русенски Ломъ. София, 1914.; ШКОРПИЛЪ, К. Опись на старинитѣ въ черноморската область. II часть. София, 1927.; ШКОРПИЛЪ, К. Царския типъ на монетитѣ на гр. Варна въ сбиркитѣ на варненския музей. Варна, 1930.

¹⁵⁶ ЗАХАРИЕВА, Мария. 150 години от рождението и 65 години от смъртта на Карел Шкорпил. *Ип. Българи*. Бр. 3 – 4 от 2009 г. с. 52.

¹⁵⁷ Viz obrázky č. 21 a 22.

ve městě Písek. František Splitek absolvoval základní školu v nedalekém Jičíně. Jeho vesnický původ napovídá, že pravděpodobně pocházel ze skromných poměrů. Jeho otec se jmenoval František Splitek, jeho matka - Antonie, rozená Kyselová. Nepatřili přímo k nejchudším, protože si mohli dovolit poslat svého syna na pražskou polytechniku. Ten před tím absolvoval gymnázium v Hradci Králové. V roce 1875 na druhý pokus složil maturitní zkoušku. Od roku 1875 studoval na pražské polytechnice obor inženýrské stavitelství. Při studiu se soustředil na matematiku a deskriptivní geometrii. Jeho budoucí kolega Antonín Šourek pocházel z bohatší rodiny, jeho otec Václav byl učitelem na vojenské škole. Své základní vzdělání Šourek absolvoval ve městě Mirovice u Písku, v roce 1876 absolvoval s výbornými výsledky studium na reálném gymnáziu v Písku. Od 1. října 1876 studoval na Vídeňské polytechnice, kterou úspěšně absolvoval v roce 1878 s výbornými výsledky. František Splitek absolvoval pražskou polytechniku již rok předtím a byl povolán do rakouské armády, kde se zúčastnil obsazení Bosny a Hercegoviny. Antonín Šourek pokračoval ve studiu na Pražské polytechnice, kterou absolvoval s vyznamenáním v roce 1880. V této době měl František Splitek za sebou aktivní účast v bojích v Bosně a Hercegovině a roční stáž jako učitel na technické škole v Čáslavi.¹⁵⁸

Antonín Šourek se během svého studia skamarádil s bulharskými studenty, kteří ho seznámili se situací v nově osvobozeném státě a velké poptávce po učitelích na bulharských školách. Pozvánku do Východní Rumélie obdržel díky svému kamarádovi ze studentských let Ivanu Salabaševovi v roce 1880. Tento bulharský student se pravděpodobně za něj přimluvil u správce národní osvěty Joakima Grueva, který měl potřebnou autoritu, aby tyto pozvánky posílal. Ve stejném roce obdržel pozvánku také František Splitek. Jednalo se o stejný případ, kdy ho staří známí studenti z Bulharska, jejichž přítomnost na pražské polytechnice byla silná, předložili u správce národní osvěty. Rozdíl byl v tom, že Splitek dostal hned dvě pozvánky - z obou bulharských států. Rozhodl se v roce 1880 odcestovat, pravděpodobně spolu

---

¹⁵⁸ Училищень прегледъ. Кн. 9 и 10. Май и юни 1915. с. 474 - 475.; ШОУРЕКЪ, А. В. Чехословаци и българи. Г-нь Фр. Сплитекъ. In. Българо чехословашка взаимностъ. Брой 3 и 4 от 1. декември 1925. с. 10.; Алманахъ на софийския университетъ св. Климентъ Охридски. Живописки и книгописни сведения за преподавателитѣ. Второ издание. За петдесетгодишнината на университета. 1888 – 1939. София, 1940. с. 683. АТАНАСОВЪ, В. Професоръ Антонъ В. Шоурекъ. In. Българо – чехословашка взаимностъ. Бр. 1 от 1. март 1926 г. с. 1.; BEČVAŘOVÁ, M. František Vítězslav Splitek (1855 – 1943) – zapomenutý učitel, matematik, etnograf a spisovatel. In. Úloha české inteligence ve společenském životě Bulharska po jeho osvobození. Praha, 2008. s. 185 – 187.

s dalšími Čechy, kteří v tomto roce mířili do Bulharska, jako například Hermenegild Škorpil, Václav Dobruský či Ludvík Lukáš. Jeho cesta vedla přes Vídeň, kde se seznámil se skupinou Bulharů, kteří pluli do Bulharska po Dunaji. Tady ho známý bulharský malíř Nikolaj Pavlovič, původem ze Svištova přemluvil, aby přijal místo ředitele škol v tomto městě. Antonín Šourek pravděpodobně necestoval spolu s Františkem Splitkem, protože ten se nikdy příliš o Svištov nezajímal.¹⁵⁹

U obou však příchod do Bulharska neznamenal ihned nastoupení do plovdivského mužského gymnázia. František Splitek nastoupil jako ředitel tří škol ve Svištovu, v tomto významném obrozeneckém městě se seznámil s některými významnými bulharskými obrozenci, ale také s ruskou šlechtičnou a učitelkou francouzštiny Kamilií Antonovou Valkovskou, která se posléze stala jeho ženou. Antonín Šourek tehdy vyučoval matematiku na gymnáziu ve Slivenu. V roce 1881 se přemístil do Plovdivu, kde nastoupil jako učitel matematiky v plovdivském reálném gymnáziu sv. Cyrila a Metoděje. Od roku 1882 učil matematiku také v dívčím gymnáziu, kde se seznámil s Franciskou Sönlerovou, která se stala jeho ženou. S Franciskou Sönlerovou se však mohl seznámit již dříve, pokud se jako Jan Mrkvička v roce 1881 se ubytoval na několik měsíců v pensionu u dívčí školy, který Franciska řídila. Další možnosti seznámení samozřejmě poskytovaly schůzky Čechů v Plovdivu. Žákyně z dívčího gymnázia oceňovaly Šourka jako velmi dobromyslného člověka, který se je vždy snažil během výuky nějak rozveselit, ve snaze, aby si udržel jejich pozornost.¹⁶⁰

V roce 1883 se František Splitek oženil za Kamilií Antonovou Vaškovskou, ve stejném roce si Antonín Šourek vzal Francisku Sönlerovou, přestože její rodina byla proti tomuto sňatku - Franciska byla o 13 let starší. Dne 26. září 1884 se jim narodila dcera Anna. V letech 1883 - 1888 manželé Splitkovi učili v Soluni, František

---

¹⁵⁹ МИЛУШЕВ, Явор. *Чешки профили в общественото развитие на следосвобожденска България*. София, 2009. с. 42.; ШОУРЕКЪ, А. В. Чехословаци и българи. Г-нь Фр. Сплитекъ. In. *Българо чехословашка взаимностъ*. Брой 3 и 4 от 1. декември 1925. с. 10.; AMORT, Č. *Dějiny československo-bulharských vztahů*. Praha, 1980. s. 140.

¹⁶⁰ СТОЯНОВ, Маньо. *Когато Пловдив беше столица*. Пловдив, 2008. с. 89.; *Юбилеен сборник по случай 50-годишнината на пловдивската девическа гимназия и 70-годишнината от откриването на първото българско девическо училище в Пловдив*. Пловдив, 1934. с. 100.; Д. В. Как пристигнах в България. Спомени на проф. Мръквичка. In. *Пламък*. Бр. 5 – 6 от 1995 г. с. 115.; МАДЖАРОВА, М. М. Един кжсь споменъ. In. *Юбилеен сборник по случай 50-годишнината на пловдивската девическа гимназия и 70-годишнината от откриването на първото българско девическо училище в Пловдив*. Пловдив, 1934. с. 305.; BEČVAŘOVÁ, M. František Vítězslav Splítek (1855 – 1943) – zapomenutý učitel, matematik, etnograf a spisovatel. In. *Úloha české inteligence ve společenském životě Bulharska po jeho osvobození*. Praha, 2008. s. 188 - 190.

na zdejšímu mužském gymnáziu, jeho manželka - na dívčím. V letech 1888 - 1889 působili v Sofii, pak do roku 1892 na aprilovském gymnáziu v Gabrovu. Až v tomto roce se dostali do Plovdivu, dva roky potom, co Antonín Šourek a jeho manželka se přemístili do Sofie.¹⁶¹

Antonín Šourek trávil svůj volný čas v Plovdivu tak jako ostatní čeští učitelé - psal učebnice pro potřeby výuky, za zábavou pak měl možnost scházet se s ostatními Čechy či navštěvovat kavárny a restaurace, což si mohli dovolit všichni čeští učitelé s jejich středně vysokým platem. Byt si Šourek nakonec našel ve starém domě a sdílel ho s Janem Mrkvičkou, jednou Bulharkou ze Staré Zagory a jejím dítětem. Tuto Bulharku Šourek přivedl do domu, aby jim dělala hospodyně - celá tato velká „rodina“ sdílela jednu domácnost. Pod jednou střechou žilo 6 lidí - Šourek a se svou ženou, Mrkvička s manželkou a Bulharka s dítětem. V roce 1890 rodina Šourkových opustila Plovdiv. Antonín Šourek zde zanechal více než 10 učebnic pro gymnázia, mezi něž patřily učebnice *Stereometrie (Стереометрия)*, učebnice *Trigonometrie (Праволинейна тригонометрия)*, *Metodické vysvětlení krasopisu (Методическо изяснение на краснописанието)* vydané v roce 1883, a *Rukověť k první části metodického vysvětlení krasopisu (Ръководство към първата част на методическото изяснение на краснописанието)* vydané v roce 1884. Kromě toho zanechal v gymnáziu také velkou sbírku geometrických pomůcek.¹⁶²

V roce 1892 nastoupil František Splitek na pozici učitele matematiky a zkompletoval zde zanechanou geometrickou sbírku v nově vytvořené specializované geometrické učebně. Svou pilnou prací si dokázal získat přízeň ostatních učitelů a žáků. Během své učitelské práce vydal také množství učebnic, většina z nich se

---

¹⁶¹ ПЕТРОВ, П., ЧЕРВИНКА, Н. Франтишек Сплитек. In. *Чужденци – просветни дейци в България*. София, 1988. с. 77 – 78.; ПЕТРОВ, Петър. Франциска Сенлер – Шоурекова. In. *Чужденци – просветни дейци в България*. София, 1988. с. 98.; РАЙЧЕВСКИ, Георги. *Пловдивска енциклопедия*. Пловдив, 2004. с. 380.

¹⁶² ДИМОВ, Димчо. *Историческият подвиг на Пловдивската гимназия св. Кирил и Методий*. Пловдив, 2000. с. 265.; РАЙЧЕВСКИ, Георги. *Пловдивска енциклопедия*. Пловдив, 2004. с. 380.; Д. В. Как пристигнах в България. Спомени на проф. Мръквичка. In. *Пламяк*. Бр. 5 – 6 от 1995 г. с. 115.; ШОУРЕКЪ, А. В. Стереометрия за горнитъ классове на реалнитъ и гимназиалнитъ училища. Пловдив, 1883.; ШОУРЕКЪ, А. В. Праволинейна тригонометрия за горнитъ классове на реалнитъ и гимназиалнитъ училища. Пловдив, 1883.; ШОУРЕКЪ, А. В. Методическо изяснение на краснописанието за училищата въобще. Пловдив, 1883.; ШОУРЕКЪ, А. В. Ръководство към първата част на „Методическото изяснение на краснописанието“. Пловдив, 1884.

věnovala geometrii. Dokonce spolupracoval s P. Nedkovem na vydání učebnic německého jazyka.¹⁶³

František Splitek se však nezabýval pouze učitelstvím, ale také vyvíjel velkou organizační činnost. Již v roce 1881 zřídil v Šumenu spolek *Učitelská družba*, jež měl za cíl sdružit učitele ve městě, kteří pak organizovali různé kulturní akce, a také si vyměňovaly své názory týkající se způsobu výuky. Zakládajícími členy tohoto spolku byli učitelé Ivan Šišmanov, Ivan D. Ivanov, M. Jurkevič, Nikolaj Živkov a učitelky C. Miladinova a paní Valkovská. Tento spolek se scházel každou neděli, přednášely se různé referáty a debatovalo se o věcech školních i mimoškolních. Každý měsíc organizoval divadelní představení, které bylo otevřené pro širokou veřejnost. Vyvíjel také další kulturní činnosti, díky společnému úsilí se členům spolku podařilo zřídit čítárnu.¹⁶⁴

Praxi, kterou František Splitek získal při zakládání tohoto spolku, uplatnil posléze při zřízení podobného spolku v Plovdivu. Plovdivský spolek byl větší, nazýval se *učitelská družina*, a vyvíjel mnohostrannou kulturní činnost. Vznikl iniciativou učitelů z plovdivského gymnázia Alexandra I. a dívčího gymnázia, ve školním roce 1890 - 1891. Právě František Splitek přišel s nápadem takový spolek založit. Členy tohoto sdružení mohli být pouze učitelé středních škol a gymnázia. Cílem této organizace bylo shromažďování učitelů při přátelských besedách a společných zábavách.¹⁶⁵

Zprvu se členové organizace shromažďovali ve svých domech, postupně však jejich počet vzrostl natolik, že je domy učitelů nemohly pobrat. Proto v roce 1891 spolek najal dům, který se nacházel pod bránou *Chisar Kapija*, potom se přemístil do školy *sv. Trojice*, pak do divadla *Luxemburg*, a v roce 1894/95 v jednom z pavilónů, které zůstaly z plovdivské zemědělsko-průmyslové výstavy v roce 1892. Pavilón se nacházel v zahradě *car Simeon*.¹⁶⁶

Postupně byly do spolku přijati i učitelé základních škol, čímž se počet členů značně zvýšil a spolek se postupně stal centrem kulturního života Plovdivu. U něj se sdružil také smíšený pěvecký sbor. Původní nazvání spolku *učitelská družina* se

---

¹⁶³ УРБАН, З. Из Историята на чешко-българските връзки. София, 1961. с. 35.; ПЕТРОВ, П., ЧЕРВИНКА, Н. Франтишек Сплитек. In. *Чужденци – просветни дейци в България*. София, 1988. с. 79 – 80.

¹⁶⁴ ШОУРЕКЪ, А. В. Чехословаци и българи. Г-нь Фр. Сплитекъ. In. *Българо чехословацка взаимностъ*. Брой 3 и 4 от 1. декември 1925. с. 10.

¹⁶⁵ ДАП. Ф1666, оп. 1, а. е. 5, с. 116.

¹⁶⁶ Тамтѣж.

v roce 1895 změnilo na *učitelská družba*. V roce 1896 se spolek přemístil do budovy pod Sachat tepe, dnes známé jako *Harodeh dom* (Národní dům).¹⁶⁷

Celá plovdivská elita byla přítomná na divadelních představeních a koncertech. Spolek se stal vědeckým a kulturním střediskem města. Fungoval také jako středisko plovdivské inteligence. Mezi jeho nejaktivnější členy patřili Lukáš Ludvík a František Splitek.¹⁶⁸

Spolek se proslavil v celostátním měřítku, pro každého učitelé bylo ctí přemístit se do Plovdivu a stát se tak součástí tohoto spolku. V roce 1896 byl založen plovdivský pěvecký spolek, který se již od svého počátku vyvíjel na základě spolupráce s učitelským spolkem. Mnoho učitelů se staly členy tohoto spolku - někteří jako součást pěveckého sboru, další hráli v orchestru. Učitelský spolek dovoloval pěveckému spolku, aby používal salón *učitelské družby* pro své zkoušky.¹⁶⁹

Učitelský spolek vyvíjel svou činnost až do První světové války, kdy byl rozpuštěn, protože jeho členové byli mobilizováni. Archiv *učitelské družby* se bohužel nezachoval.¹⁷⁰

V této době Antonín Šourek působil v Sofii, zpočátku na prvním mužském gymnáziu, v roce 1890 se stal profesorem na mladé Sofijské univerzitě sv. Klimenta Ochridského, založené v roce 1888. Vytvořil zde systém matematické výuky na vysoké škole, postupně si získal pověst nejlepšího matematika v Bulharsku. Dokládá to i jeho přítomnost na konferenci v Heidelbergu v roce 1904 jako jediného představitele Bulharska, kterého sem vyslalo ministerstvo národní osvěty. Konference se účastnilo 266 matematiků z celého světa. Šourek o této konferenci posléze napsal malou příručku. V letech 1908-1909 se stal děkanem fyzikálně - matematické fakulty sofijské univerzity. Vyučoval zde 13 předmětů, pro 12 z nich napsal učebnice a příručky. Inicivoval založení českého a bulharského fyzikálně-matematického spolku, udržoval své kontakty s Českými zeměmi, od roku 1911 byl dopisujícím členem Královské české společnosti věd, od r. 1912 byl čestným členem spolku českých

---

¹⁶⁷ Tamtéž, s. 116 – 117.

¹⁶⁸ Tamtéž, s. 117 – 118.

¹⁶⁹ Tamtéž, s. 118 – 119.

¹⁷⁰ Tamtéž, s. 122.

математикů. Ovládal bulharštinu, češtinu, ruštinu, němčinu, francouzštinu a italštinu.¹⁷¹

V roce 1914 vydal učebnici deskriptivní geometrie, která byla první takovou vysokoškolskou učebnicí v Bulharsku. Do této doby studenti používali zápisky A. Šourka, které vytiskl prostřednictvím litografie.¹⁷²

V letech 1915 až 1921 působil v zahraničí, u bulharského vojenského atašé v Římě a Bernu, odkud se snažil zlepšit podmínky bulharských válečných zajatců. V Bernu dne 3. února 1919 umřela jeho žena. V roce 1921 se vrátil do Sofie, kde dopsal svou učebnici *osnovy projekční geometrie (Основи на проективната геометрия)*, kterou vydal v roce 1924. Zajímavé je, že při sepsání této učebnice mu pomáhali dva z jeho žáků, kteří již dosáhli titulů profesorů na sofijské univerzitě. Stěžoval si na své zdraví, často byl nemocen. V roce 1926 umřel ve věku 69 let.¹⁷³

František Splitek však nezůstal opomenut bulharskou vládou. V roce 1906 byl odměněn za svou mnohostrannou činnost, spolkovou a učitelskou, vyznamenáním *Za občanské zásluhy* III. stupně. V roce 1915 opustil učitelskou dráhu a začal se věnovat společenské činnosti - na dva roky se stal prokurátorem v nově zřízené thrácké bance v Plovdivu, potom založil kooperaci *Самопомощ (Svépomoc)* a stal se jejím ředitelem. Jak ve své rané práci učitelské, tak i ve své pozdní práci se snažil ze všech sil pomáhat lidem. Měl tři děti, z nichž se dospělosti dožily pouze jeho dvě dcery Ljuba a Olga, které působily v Sofii. V roce 1927 se již unavený a nemocný učitel Splitek rozhodl odejít do důchodu ke svým dcerám do Sofie. Zde se dožil úctyhodného věku 87 let, zemřel dne 12. června 1943, necelých 17 let po smrti Antonína Šourka.¹⁷⁴

---

¹⁷¹ ШОУРЕК, А. *Международен конгрес на математиците в Хайденберг*. София, 1905. с. 1 – 10.; ПЕТРОВ, Петър. Антон Шоурек. In. *Чужденци – просветни дейци в България*. София, 1988. с. 74 - 76.; ПЕТРОВ, П. Пред 100 годишнината на софийския университет. In. *Чехословакия*. Бр. 2 от 1988 г. с. 19.; ПЕТРОВ, П. Пред 100 годишнината на софийския университет. Антон Шоурек. In. *Чехословакия*. Бр. 4 от 1988 г. с. 23.

¹⁷² ШОУРЕКЪ, А. В. *Учебникъ по дескриптивна геометрия*. София, 1914. с. 3.

¹⁷³ АРНАУДОВ, М. *История на Софийския университет „Св. Климент Охридски“ през първото му полустолетие (1888 – 1938)*. София, 1939. с. 53, 522.; *Алманахъ на софийския университет (1888 – 1928)*. София, 1929. с. 337 – 344.; ШОУРЕКЪ, А. В. *Основи на проективната геометрия*. Часть първа. София, 1926. с. 3.

¹⁷⁴ ПЕТРОВ, П., ЧЕРВИНКА, Н. Франтишек Сплитек. In. *Чужденци – просветни дейци в България*. София, 1988. с. 80 – 81.; МИЛУШЕВ, Явор. *Чешки профили в общественото развитие на следосвобожденска България*. София, 2009. с. 58.

Jeho dcera Ljuba Spliteková působila v plovdivském dívčím gymnáziu jako učitelka zpěvu a hry na klavír ve školním roce 1905 - 1906.¹⁷⁵

Ve svém životě František Splitek dokázal, jak pozvednout vyučování matematiky na středních školách, tak i zvýšit kulturní úroveň města díky založení učitelského spolku. Jeho přínos pro město Plovdiv byl veliký, ale pro zlepšení spolupráce mezi školami a učiteli je ještě větší. Ve své činnosti vždycky myslel na ostatní a snažil se všem pomáhat. Do konce svého života přitom zůstal věrný profesi středoškolského učitele, na rozdíl od Antonína Šourka, který s touto kariérou skoncoval po svém příjezdu do Sofie v roce 1890. V tomto ohledu se František Splitek zasloužil nejvíc o rozvoj matematického vzdělání na bulharských středních školách, Antonín Šourek se naproti tomu zasloužil o založení a rozvoj matematického vzdělání na první bulharské univerzitě v Sofii. V proměnách času však byl jejich odkaz skoro zapomenut, v dnešní době jsou jejich jména spíše neznámá bulharské a české veřejnosti.

2.2. Dívčí gymnázium

Dívčí gymnázium v Plovdivu bylo založeno již v roce 1862. Skromný začátek školy byl patrný v počtu žákyň - pouze 30, které vedla jedna učitelka.¹⁷⁶

Po osvobození se škola již nacházela ve větší budově, kam se přemístila v roce 1880. Vedle této budovy existoval dívčí pension.¹⁷⁷

Od roku 1881 do roku 1885 byla ředitelkou dívčího gymnázia Češka Franciska Sönlerová. Mimo řízení gymnázia také vyučovala aritmetiku, anatomii, chemii, ekonomiku a francouzský jazyk.¹⁷⁸

V školním roce 1881 - 1882 působilo ve škole 7 učitelů a 4 učitelky, kteří měli na starosti 115 žákyň. Mezi nimi byli F. Sönlerová, Lukáš Ludvík, učitel chemie a přírodopisu, který učil na dívčím gymnáziu v letech 1881 - 1894 a Jan (Ivan)

---

¹⁷⁵ Юбилеен сборник по случай 50-годишнината на пловдивската девическа гимназия и 70-годишнината от откриването на първото българско девическо училище в Пловдив. Пловдив, 1934. с. 96.

¹⁷⁶ Тамtéž. с. 63 – 64.

¹⁷⁷ ДАП. Ф92К, оп. 1, а. е. 114. с. 1 – 3.

¹⁷⁸ БЕЧВАРЖОВА, Мартина. Франтишка Сенлерова – Шоурекова (1844 – 1919). In. *Славянски диалози*. Кн. 10 – 11, Пловдив, 2010. с. 58 – 62.

Mrkvička, učitel kreslení, jež působil v gymnáziu v letech 1881 – 1885 a 1888 - 1889.¹⁷⁹

V dalším školním roce mělo gymnázium už 11 učitelů a 3 učitelky, kteří učili 141 žákyň. Mezi nimi byli. F. Sönlerová, Václav Dobruský, učitel latinského jazyka, který působil na gymnáziu mezi lety 1882 - 1883, Lukáš Ludvík, Jan (Ivan) Mrkvička, Karel Škorpil, který učil matematiku a fyziku v letech 1882 - 1884 a Anton Šourek, učitel matematiky v letech 1882 - 1883.¹⁸⁰

Ve školním roce 1883 - 1884 působil na gymnáziu 8 učitelů a 3 učitelky, kteří učili 142 žákyň. Mezi nimi byli F. Sönlerová, Lukáš Ludvík, Jan (Ivan) Mrkvička a Karel Škorpil.¹⁸¹

V dalším školním roce (1884 – 1885) bylo ve škole zaměstnáno 6 učitelů a 4 učitelky, kteří se starali o 160 žákyň. Mezi nimi byli F. Sönlerová, Jan (Ivan) Mrkvička a Ivan Hejrek, učitel aritmetiky, geometrie a kreslení, který zde působil jako učitel aritmetiky, geometrie a kreslení a učil tu pouze v tomto školním roce.¹⁸²

Podle Jubilejního sborníku po tomto školním roce v dívčím gymnáziu již nepůsobil Češi, a to až do roku 1893.¹⁸³ V těchto letech jsou patrné výkyvy v počtu žákyň, počet učitelů se udržuje kolem 10, v letech 1885 - 1886 - 5 učitelů a 5 učitelek, jinak v dalších letech převážnou část učitelského sboru tvořili muži (ve školním roce 1886/87 v poměru 6:4, v letech 1887/88 a 1888/89 - 7:5; v letech 1889 - 1896 - 7:6.). Ve školním roce 1893/94 narůstá počet učitelek a převyšuje počet učitelů v poměru 5:9, v roce 1894/95 je to již 9:11. Tento trend se udržuje i v dalším školním roce. V roce 1896/97 je znovu víc učitelů než učitelek, v poměru 12:10. Převaha učitelů se udržuje až do roku 1911/12.¹⁸⁴

Ve školním roce 1893/94 působil ve škole 5 učitelů a 9 učitelek. Mezi nimi byly také Lukáš Ludvík a Bohdana Chyteva, která zde učila v tomto a v následujícím

---

¹⁷⁹ *Юбилеен сборник по случай 50-годишнината на пловдивската девическа гимназия и 70-годишнината от откриването на първото българско девическо училище в Пловдив.* Пловдив, 1934. с. 92 – 101.; ДАП. Ф92К, оп. 1, а. е. 114. с. 3.

¹⁸⁰ Тамтѣж с. 88 – 101.; Тамтѣж с. 3.

¹⁸¹ Тамтѣж, с. 101.; Тамтѣж, с. 4.

¹⁸² Тамтѣж, с. 98, 101.; Тамтѣж, с. 4.

¹⁸³ *Юбилеен сборник по случай 50-годишнината на пловдивската девическа гимназия и 70-годишнината от откриването на първото българско девическо училище в Пловдив.* Пловдив, 1934. с. 101 – 102.

¹⁸⁴ ДАП. Ф92К, оп. 1, а. е. 114. с. 5 – 13.

školním roce. Kromě toho byla také ředitelkou pensionu u dívčího gymnázia. Tehdy měli učitelé gymnázia na starosti již 335 žákyň.¹⁸⁵

Od roku 1895/96 zde znovu nepůsobily Češi, a to až do roku 1902 - 1903, kdy zde začal vyučovat Anton Tajner, který byl učitelem zpěvu na gymnáziu až do roku 1909. Ve školním roce 1905/06 zde působila také Ljuba Splitková, dcera Františka Splitka, jako učitelka zpěvu a hry na klavír.¹⁸⁶

V těchto letech počet žákyň dívčího gymnázia postupně roste, a to ze 491 v roce 1902/03 do 901 v roce 1908/09. Počet učitelů se udržuje kolem 24 - 34.¹⁸⁷

Během balkánských válek a první světové války vyráběly žákyně školy obvazy pro červený kříž a šaty pro mužstvo na frontě, část učitelského personálu pak byla zmobilizována. Většina učitelů však byla osvobozena od vojenské povinnosti.¹⁸⁸

2.2.1 České učitelky na dívčím gymnáziu

Mezi nejznámější české učitelky na dívčím gymnáziu v Plovdivu patřily Franciska Söhnlerová a Josefa Jirásková. V době, kdy v Plovdivu působily, měly za sebou již jisté zkušenosti a byly až o více než deset let starší než čeští učitelé, jež zde učili. Měly daleko více zkušeností, ale jedním z velkých problémů, s nímž se setkávaly, byla potřeba vysokoškolského vzdělání, které bylo českým ženám umožněno až po roce 1897.¹⁸⁹

Franciska Söhnlerová se narodila dne 27. září 1844 ve městě Vodňany v Jižních Čechách. Josefa Jirásková přišla na svět o několik měsíců později, dne 16. listopadu v Hradci Králové. Obě pocházely z rodin střední třídy, protože si mohly dovolit studovat v Praze. Otec Francisky Söhnlerové se jmenoval Paul Fridrich Söhnler a pracoval jako stavitel silnic. Její matka se jmenovala Barbara. Oba ji podpořili v cestě za hudebním vzděláním, když už jako malá Franciska projevila určité hudební nadání. Základní a střední vzdělání absolvovala ve svém rodném městě, pak chodila stejně jako Josefa Jirásková do vysoké dívčí pedagogické školy v Praze. Kromě toho Franciska Söhnlerová studovala také na pražské konzervatoři.

---

¹⁸⁵ Юбилеен сборник по случай 50-годишнината на пловдивската девическа гимназия и 70-годишнината от откриването на първото българско девическо училище в Пловдив. Пловдив, 1934. с. 98, 102.; ДАП. Ф92К, оп. 1, а. е. 114. с. 7.

¹⁸⁶ Тамtéž, с. 104 – 105.

¹⁸⁷ ДАП. Ф92К, оп. 1, а. е. 114. с. 10 - 12.

¹⁸⁸ Тамtéž, с. 14 – 18.

¹⁸⁹ Viz obrázky č. 23 a 24.; LENDEROVÁ, M., KOPIČKOVÁ, B., BUREŠOVÁ, J., MAUR, E. a kol. *Žena v českých zemích od středověku do 20. století*. Praha, 2009. s. 441.

Vzdělání z vysoké dívčí pedagogické školy mělo oběma zaručit, aby se mohly v budoucnosti uplatnit jako učitelky v dívčích školách. V této škole studovaly také dcery ze zámožnějších bulharských rodin. U Francisky Söhnlerové však není jasné, zda se s nějakou Bulharkou v této době seznámila, pro Josefu Jiráskovou to však mělo značný dopad na její budoucí kariéru. Tehdy totiž do vysoké dívčí pedagogické školy v Praze chodily sestry Elisaveta a Marie Gorianovi, které byly původem z Karlova. Navázaly spolu velmi pevné přátelské vztahy s Josefou Jiráskovou. Tyto vztahy následně změnily trasu jejího života.¹⁹⁰

V roce 1866 ukončila Josefa Jirásková své vzdělání kvůli propuknutí prusko-rakouské války, byla poslána svými bratry do Bulharska, kde měla žít v bezpečí. Na její cestě do Bulharska ji provázely kamarádky z Karlova, nakonec se také usadila u nich v jejich domě v Karlovu. Tehdy ale v Karlovu neexistovalo žádné dívčí gymnázium na kterém by se mohla uplatnit. Místní ženský spolek jí našel práci učitelky absolventek základních škol. Josefa Jirásková se tak stala první soukromou učitelkou ve městě a začala usilovat o otevření dívčího gymnázia. Kolem roku 1867 navštívil Karlovo významný bulharský obrozenec Najden Gerov, který podpořil tuto snahu. Na jeho podnět posléze bylo v roce 1871 otevřeno první dívčí gymnázium ve městě. Počáteční prostředky nestačily na vybudování specializované budovy, jak často bývalo u prvních bulharských gymnázií, proto ze začátku gymnázium využívalo dům ve dvoře kostela *sv. Bohorodičky*. Mezi první učitelky tohoto gymnázia patřila samozřejmě Josefa Jirásková - učila žákyně tzv. ručním pracím, zejména šití oděvů. Byl to jeden z oborů, který byl typický jen pro dívčí gymnázia.¹⁹¹

V Karlovu našla Josefa Jirásková také svého manžela - Ivana Chytova, který patřil mezi bližší přátele rodiny Goranových, a pravděpodobně ho často vídala již od začátku svého pobytu zde. Jeho blízkým příbuzným byl známý bulharský vojvoda Panajot Chitov. Po svatbě se rozhodla přijmout příjmení svého manžela a po přijetí pravoslaví dostala jméno Bohdana. Napovídá to, jak moc si zamilovala Bulharsko a jak moc se chtěla stát součástí bulharské společnosti. V době před dubnovým povstáním napomáhala s jeho přípravami v Karlovu, ukrývala četné představitele tajných výborů ve svém domě. V době vypuknutí dubnového povstání se zachránila díky své rakouské státní příslušnosti – při prohlídce bytu totiž ukázala

¹⁹⁰ БЕЧВАРЖОВА, Мартина. Франтишка Сенлерова – Шоурекова (1844 – 1919). In. *Славянски диалози*. Кн. 10 – 11, Пловдив, 2010. с. 57.; *Jubilejní ročenka československé kolonie v Bulharsku 1868 – 1928*. Sofie, 1929. s. 5 – 6.

¹⁹¹ ЧОЛАКОВА, М. Йозефа Ираскова – Богдана Хитева. In. *Чехословакия*. Бр. 6 от 1988 г. с. 23.

tureckým strážníkům svůj rakouský pas – kdyby se dopustily násilnosti nad ní tak by to znamenalo mezinárodní skandál. Poté napsala řadu článků o svých zážitcích během povstání. V následující rusko-turecké válce žila v Cařihradu u své bývalé spolužačky Elisavety Goranové. Její muž se účastnil osvobozeneckých bojů a sama nevěděla, kde se nacházel a co se s ním stalo po skončení války. Nakonec se dozvěděla, že válku přežil a žije ve Svištovu.¹⁹²

Po osvobození Bulharska se tak vydala do Svištovu, tam se potkala se svým manželem, ale nezdržela se. Další rok strávila jako ředitelka dívčího gymnázia v Pazardžiku, potom působila ve Vidinu, Samokovu, Staré Zagoře, Velikém Tarnovu.¹⁹³

Naproti tomu Franciska Söhnlerová stále ještě neznala Bulharsko. Po úspěšném ukončení konzervatoře a vysoké dívčí pedagogické školy začala pracovat jako učitelka v Kladně. Zde pracovala až do roku 1881, kdy se k ní dostala pozvánka od správce národní osvěty Východní Rumélie Joakima Grueva. Již zkušenou učitelku pozval na místo ředitelky dívčího gymnázia v Plovdivu. Oslovil ji díky bulharským studentům v Českých zemích, kteří ji vyhledali. V této době již 37letá učitelka měla dostatečné zkušenosti na to, aby se stala ředitelkou tohoto gymnázia. Rozhodnutí změnit úplně prostředí, ve kterém pracovala a žila, nebylo lehké. Měla totiž již vybudované nějaké zázemí a jméno a nemohla se tedy vrhnout do něčeho neznámého bez uvážení, jak to bylo většinou u mladých českých učitelů, kteří do Bulharska jeli, protože je v Českých zemích prakticky nic nedrželo. Po krátkém uvažování v roce 1881 Franciska Söhnlerová podnikla cestu do Bulharska a úspěšně přijela do Plovdivu. Dne 1. září se ujala funkce ředitelky dívčího gymnázia.¹⁹⁴

V roce 1881 mělo dívčí gymnázium 4 tříd, ale pod vedením Francisky Söhnlerové byla v říjnu téhož roku otevřena pátá třída se šesti studentkami, které úspěšně absolvovaly školní rok 1881 - 1882. Dvě z nich se staly učitelkami, pod vlivem české ředitelky jedna dostala stipendium na studium pedagogiky v Praze. Postupně se z dívčího gymnázia stalo oblastní dívčí gymnázium a přijímalo žákyně z celé plovdivské oblasti. Cílevědomá Franciska Söhnlerová vytvořila z tohoto

---

¹⁹² ДЖУРОВА, Г. Богдана Хитева (Йоза Ираскова) 1844 – 1929 (1925). In. *Алманах*. Книга 18. Извор 2011. с. 7 – 8.; AMORT, Č. *Dějiny československo-bulharských vztahů*. Praha, 1980. s. 61, 99.

¹⁹³ НАЧОВ, Н. *Калюфер в миналото*. София, 1927. с. 210 – 212.; ВАНКОВ, Н. И. *Из архивата на министерството на народното просвещение 1878/79 – 1884/85*. София, 1905. с. 61.

¹⁹⁴ БЕЧВАРЖОВА, Мартина. Франтишка Сенлерова – Шоурекова (1844 – 1919). In. *Славянски диалози*. Кн. 10 – 11, Пловдив, 2010. с. 57.; РАЙЧЕВ, Д. *Пловдивски алманах*. София, 2011. с. 26.

gymnázia místo, kde se dívkám dostávalo stejného vzdělání jako chlapcům na mužském gymnáziu. Nastolila stejný program jako v mužském gymnáziu a tak se otevřely dvě možnosti - jednak mohly absolventky gymnázia pokračovat ve svém vzdělávání ve stejném směru jako absolventi mužského gymnázia, a učitelé ze školy sv. Cyrila a Metoděje zde mohli přednášet. Kromě vedení gymnázia Franciska Söhnlerová učila dívky na francouzštině, aritmetice, anatomii, chemii, ekonomice, kreslení a ručním pracím. Vůči dívkám z gymnázia byla velmi strohá, nedovolovala jim chodit do divadla, či aby nosily nějaké ozdoby. Velmi lpěla na tom, aby bylo uděláno přesně to, co nařídila v ruční práci, a neuznávala žádnou jinou ruční práci. V prvních čtyřech školních letech jí zde pomáhali další čeští učitelé jako například Ludvík Lukáš - učitel chemie a přírodovědy, Jan Mrkvička - učitel výtvarné výchovy, kněžna Thurn-Taxis - učitelka zpěvu, Václav Dobruský - učitel latiny, Karel Škorpil - učitel matematiky a fyziky, Antonín Šourek - učitel matematiky, Ivan Hejrek - učitel aritmetiky, geometrie a kreslení.¹⁹⁵

Ve svém volném čase vedla pěvecký sbor svých žákyň a pracovala ještě jako ředitelka pensionu při dívčím gymnáziu. V tomto pensionu se ubytovávaly chudší dívky, které chodily do gymnázia, ale také byla možnost využít ho jako dočasné ubytování pro české učitele, kteří v této době do Bulharska přijížděli. Příkladem toho je ubytování Jana Mrkvičky, jenž zde bydlel určitou dobu před tím, než se nastěhoval do domu spolu s Antonínem Šourkem. Sama Franciska Söhnlerová v něm také dlouhou dobu bydlela. Účastnila se schůzek české kolonie v Plovdivu, v podstatě však pracovala víc hodin týdně než ostatní čeští učitelé, protože musela k učitelství ještě vést gymnázium a pension. Její volný čas tak byl značně omezen. Krátce po svém příchodu do Bulharska se seznámila s českým učitelem matematiky Antonínem Šourkem. Přesto, že Franciska Söhnlerová byla o 14 let starší, a její rodina byla proti jejímu vztahu s učitelem matematiky, v roce 1883 se vzali. Dne 26. září 1884 se jim narodila dcera Anna, aby se o ni však mohla starat, musela Franciska Söhnlerová-Šourková opustit své pracovní místo a od září 1885 již nebyla ředitelkou dívčího

---

¹⁹⁵ ДАП, Ф92К, оп. 1, а. е. 114. с. 2.; МАКЕДОНОВ, Димитър. Франциска Сенлер – Шоурекова. *Ип. Чехословакия*. бр. 4 от 1989. с. 15.; *Юбилеен сборник по случай 50-годишнината на пловдивската девическа гимназия и 70-годишнината от откриването на първото българско девическо училище в Пловдив*. Пловдив, 1934. с. 73, 88, 92, 93, 96, 98 - 101.; МАДЖАРОВА, М. М. Един кжсь споменъ. *Ип. Юбилеен сборник по случай 50-годишнината на пловдивската девическа гимназия и 70-годишнината от откриването на първото българско девическо училище в Пловдив*. Пловдив, 1934. с. 305.

gymnázia. Svůj čas potom trávila publicistikou, často překládala, protože uměla perfektně francouzsky, německy, česky a bulharsky.¹⁹⁶

Další osud rodiny Šourkových byl spojen s dcerou Annou. V roce 1915 se rodina přemístila do Říma, protože Anna se vdala za Bulhara Franze Červenakova, který byl vojenským atašé v Římě. Zde se snažili pomoci zajatým bulharským vojákům. Potom pokračovali do Švýcarska, kde hledali lék pro vážné onemocnění Francisky. Nakonec se však nepodařilo lék najít. Dne 3. února 1915 Franciska Söhnler-Šourková umřela ve věku 70 let v Bernu. Zasloužila se především o pozvednutí dívčího gymnázia na školu, která dávala šanci na uplatnění dívek ve stejných oborech, ve kterých byli vzděláváni chlapci na mužském gymnáziu. Tohoto všeho dosáhla za necelých 5 let svého působení a to díky své cílevědomosti a přísnosti.¹⁹⁷

Její nepřímou nástupkyní na místě ředitelky pensionu u dívčího gymnázia v Plovdivu se stala Bohdana Chyteva, která v roce 1893 přijela poprvé do Plovdivu. Zde se kromě vedení pensionu stala také učitelkou na dívčím gymnáziu. Její pobyt však nebyl dlouhý - již po dvou letech, v roce 1895, odjela do Varny a pak v roce 1898 do Sofie. Do Plovdivu se vrátila ve stejném roce, aby se ujala vedení plovdivského sirotčince. Na této pozici setrvala až do roku 1903, kdy odešla do důchodu. Tehdy se začala zabývat překládáním různých knih, povídek a článků z češtiny do bulharštiny. Začala také spolupracovat s množstvím periodik vydávaných ve Varně, v Sofii a v Plovdivu. Někdy po roce 1903 se znovu ocitla v Sofii, kde zůstala až do své smrti. Umřela dne 11. října 1929 ve věku 85 let, 10 let po smrti Francisky Söhnler-Šourkové. Zasloužila se o vývoj ženského hnutí v Bulharsku a o popularizaci Bulharska v českém prostředí. Pomáhala sirotkům a dívkám v nesnázích.¹⁹⁸

---

¹⁹⁶ БЕЧВАРЖОВА, Мартина. Франтишка Сенлерова – Шоурекова (1844 – 1919). In. *Славянски диалози*. Кн. 10 – 11, Пловдив, 2010. с. 59 – 60.; ПЕТРОВ, Петър. Франциска Сенлер – Шоурекова. In. *Чужденци – просветни дейци в България*. София, 1988. с. 98.; МАДЖАРОВА, М. М. Един кжсь споменъ. In. *Юбилеен сборник по случай 50-годишнината на пловдивската девическа гимназия и 70-годишнината от откриването на първото българско девическо училище в Пловдив*. Пловдив, 1934. с. 305.

¹⁹⁷ МАКЕДОНОВ, Димитър. Франциска Сенлер – Шоурекова. In. *Чехословакия*. бр. 4 от 1989. с. 15.

¹⁹⁸ ПЕТРОВ, Петър. Богдана Ираскова – Хитева. In. *Чужденци – просветни дейци в България*. София, 1988. с.25.; *Jubilejní ročenka československé kolonie v Bulharsku 1868 – 1928*. Sofie, 1929. s. 6.; ДЖУРОВА. Г. Богдана Хитева (Йоза Ираскова) 1844 – 1929 (1925). In. *Алманах*. Книга 18. Извор 2011. с. 8 - 9.

3. Čeští hudebníci v Plovdivu

Jak již bylo řečeno, největší počet Čechů, kteří v Plovdivu působili, byli učitelé. Na druhém místě, co do počtu osob byli hudebníci, dirigenti a skladatelé, kteří se uplatnili v různých směrech. Skoro všichni byli i učiteli, ale kromě toho se starali o vývoj hudebního života ve městě. Mnoho jich bylo zaměstnáno ve vojenských orchestrech, a velká část z nich byla známá nejen v Bulharsku, ale také i po celém světě.

Čeští hudebníci se uplatňovali v Bulharsku až po jeho osvobození, přitom někteří zde strávili větší část svého života. V Plovdivu většinou hráli ve vojenských orchestrech, v různých restauracích, ozvučovali němé filmy v kinech, vystupovali na místních scénách. Do hlavního města Východní Rumélie přinesli také něco z Čech – často hráli skladby Antonína Dvořáka či Bedřicha Smetany.

Mezi české hudebníky, kteří působili v Plovdivu, patřil Josef Mrvík, František Švestka, Josef Dušek, Josef Calder a asi nejznámější z nich Anton Tajner.

3.1. Formování bulharské vojenské hudby

Před tím, než se v Bulharsku zformovaly první civilní orchestry, byly založeny orchestry vojenské. Tyto orchestry se staly útočištěm Čechů a tvořily základní složku bulharské hudební kultury až do první poloviny 20. století.

Na konci roku 1878 kníže Alexandr Dondukov – Korsakov, komisař v dočasné ruské vládě v Bulharsku, vydal příkaz, aby byl v Bulharsku zformován vojenský orchestr. Prvotní projekt byl o zformování dvou vojenských orchestrů, jeden při první sofijské pěchotní družině v Sofii a jeden při deváté tarnovské pěchotní družině ve Velikém Tärnovu. Ruský komisař Korsakov se přitom spojil s ruským velvyslancem v Rakousko – Uhersku, který měl smluvně zajistit příchod kapelníků z pražského oddělení vídeňské konservatoře. Rozhovory mezi velvyslancem Kantakuzenem a ředitelem pražské konservatoře Janem Pavlísem byly zakončeny v září 1878 podepsáním smlouvy o najímání Českých kapelníků.¹⁹⁹

Koncem ledna 1879 byl do Prahy poslán představitel ruského vojska major Vulpius, který měl za úkol podepsat smlouvu s českými hudebníky, a přivést je do

---

¹⁹⁹ ИВАНОВ, Атанас. *Военните оркестри в България*. София, 1979. с. 14.

Bulharska. Dne 27. března 1879 byli čeští hudebníci spolu s majorem Vulpiusem na cestě do Bulharska, a 31. března byli již ve Velikém Tárnovu. Zde byl vytvořen první bulharský vojenský orchestr v sestavě: kapelník Josef Hlohola a hudebníci Tomáš Kulhavý, Martin Šilhánek, Vencel Vápenka, Antonín Čihák, Eduard Krauze, Franc Ludvík, Antonín Novotný, Kajetán Novotný, Josef Váňata, Josef Lubáš, Václav Pelíšek, Jan Vachmistr, Jan Albrecht, Karel Racinský, Vencel Lechovec, Josef Ratatuský, Vencel Kučera, Emanuel Blanský, Matěj Vondráček a Matěj Přel. Příkazem z 21. dubna 1879 tito muzikanti zformovali první bulharskou vojenskou hudbu.²⁰⁰

Dne 17. dubna 1879 se konalo první vystoupení vojenského orchestru v souvislosti se zvolením knížete Alexandra Batemberga panovníkem bulharského knížectví. Když se velké národní shromáždění ve Velikém Tárnovu rozhodlo, že hlavním městem knížectví bude Sofie, byl vojenský orchestr přemístěn k první sofijské pěchotní družině. Postupně začaly vznikat také další orchestry při vojenských útvech v různých městech knížectví a Východní Rumélie.²⁰¹

Kapelníci pro nové orchestry byli vybíráni a přiřazeni k nim zkušebně na jeden rok. Na vzdělání se v té době nepohlíželo, a tak se často stávalo, že vojenské orchestry nebyly příliš kvalitní. Po zkušebním roce však již na těchto místech zůstali pouze lidé, kteří měli opravdu muzikální nadání.²⁰²

Již brzy po zformování prvního vojenského orchestru se začaly formovat orchestry další. První vojenský orchestr v Plovdivu byl sestaven již v roce 1879. Dirigent tohoto orchestru byl němec G. Jozel. Druhým kapelníkem byl Čech František Švestka.²⁰³

K tomuto vojenskému orchestru byla zřízena škola pro vojenské hudebníky, kteří pak dne 21. listopadu 1885 zformovali vojenskou hudbu při 9. pěším pluku.²⁰⁴

3.2. Hudební život v Plovdivu

Kromě vojenských orchestrů a školy pro vojenské muzikanty, byl krátce po osvobození, v roce 1879 v Plovdivu, zorganizován první civilní orchestr. Kapelníkem

---

²⁰⁰ ИВАНОВ, Атанас. *Чешките капелмайстори в България. (1878 – 1904)*. София, 1983. с. 13.

²⁰¹ ИВАНОВ, Ивайло. Чешкият принос за развитието на българската следосвобожденска музикална култура (1879 – 1919). In. *Известия на националния исторически музей*. Том XVIII. Велико Търново, 2008. с. 87.

²⁰² ИВАНОВ, Атанас. *Военните оркестри в България*. София, 1979. с. 15.

²⁰³ ДАП. Ф1666, оп. 1, а. е. 4. с. 188.

²⁰⁴ Тамtéž, s. 201.

tohoto orchestru byl Čech Josef Mrvík a vedl 19 hudebníků. V Plovdivu setrval jako dirigent až do roku 1892, přesto se o něm zachovalo velmi málo materiálu. Působil také jako učitel zpěvu, hry na housle, krasopisu a výtvarné výchovy. V letech 1883 – 1884 učil v Pazardžiku, pak v dívčím gymnáziu ve Staré Zagoře v letech 1884 – 1886 a 1893 - 1897 a nakonec v Kazanlaku na pedagogické škole mezi lety 1897 – 1899. V roce 1892 byl za svou osvětovou činnost odměněn vyznamenáním *Za občanské zásluhy* IV. stupně s důstojnickým křížem.²⁰⁵

Před rokem 1881 byl zřízen řecký muzikální pěvecký spolek *Orfeus*. Zde se jako dirigent uplatnil od roku 1881 Anton Tajner.²⁰⁶

V následujících letech se hudební život rozvíjel zejména ve školách. Mezi lety 1882 – 1883 byl učitelem zpěvu v mužském gymnáziu sv. Cyrila a Metoděje Josef Dušek.²⁰⁷

Počátky civilní hudby byly pomalé, její nástup byl patrný až na začátku 20. století, kdy se zrodily další civilní orchestry a hudební kapely, které zpočátku musely čelit malému počtu míst pro hudební vystoupení. Často hrály menší kapely v místních kavárnách nebo v menších salónech, kde bylo nejvíce 200 míst. Hudebníci se mohli uplatnit také v nově otevřeném kině *Exelsior*, které postavil v roce 1912, Ital Karlo Vakaro, jeden z velkých plovdivských podnikatelů, a to přímo jako malé skupiny pro ozvučení němých filmů.²⁰⁸

V roce 1896 z iniciativy Antona Bezenška, Hermenegilda Škorpila, Vladislava Šaka, Ludvíka Lukáše, Josefa Schnittera a mnoho dalších byl založen plovdivský pěvecký spolek. Zde se uplatnili čeští učitelé hudby jako například Franciska Šourková, kněžna Thurn-Taxisová a Josef Calder. U tohoto spolku byl zřízen také orchestr. Byl zrušen v roce 1912, na začátku balkánské války. V tomto orchestru se uplatnil jako dirigent také další Čech - Anton Tajner.²⁰⁹

---

²⁰⁵ ПЕНЕВ, А., ПЕТРОВ, П. *Чужденци – просветни дейци в България*. София, 1988. с. 411.; ДАП, Ф1666, оп. 1, а. е. 4, с. 192.; МИЛУШЕВ, Явор. *Чешки профили в общественото развитие на следосвобожденска България*. София, 2009. с. 58.

²⁰⁶ ДАП, Ф1666, оп. 1, а. е. 7, с. 132.

²⁰⁷ Viz obrázek č. 26.; ИВАНОВ, Ивайло. Чешкият принос за развитието на българската следосвобожденска музикална култура (1879 – 1919). In. *Известия на националния исторически музей*. Том XVIII. Велико Търново, 2008. с. 101.; ИВАНОВ, Атанас. *Военните оркестри в България*. София, 1979. с. 26.; ДАП, Ф1666, оп. 1, а. е. 4, с. 191.

²⁰⁸ ДАП, Ф1666, оп. 1, а. е. 5, с. 149 – 153.; РАЙЧЕВСКИ, Г. *Пловдивска енциклопедия*. Пловдив, 2004. с. 159.

²⁰⁹ ДАП, Ф1666, оп. 1, а. е. 5, с. 149.; ИВАНОВ, Ивайло. Чешкият принос за развитието на българската следосвобожденска музикална култура (1879 – 1919). In. *Известия на националния исторически музей*. Том XVIII. Велико Търново, 2008. с. 102.

Český dirigent Jiránek vedl český dámský orchestr v kavárně *6. srpna* (6 август) v budově Národního divadla. Tento orchestr zde vystupoval pravidelně v letech 1904 – 1906.²¹⁰

V roce 1905 Anton Tajner založil první školní orchestr při plovdivském mužském gymnáziu *Alexandr I.*²¹¹

Mezi roky 1906 – 1907 byl zřízen strunný orchestr při knihovně *Ivan Vazov*, jako dirigent se zde uplatnil Josef Calder.²¹²

V kině *Exelsior* působil orchestr Salomona Reiningera, ve kterém hrál jako I. houslista Čech Josef Silaba, který potom pracoval v Plovdivu až do balkánské války.²¹³

Po roce 1910 bylo v Plovdivu zřízeno několik symfonických orchestrů pod vedením Laštovky, Jiráňka, Antona Tajnera a France Kamaráše.²¹⁴

V roce 1919 bylo zřízeno druhé kino v Plovdivu – kino *Moderní divadlo* (*Модерен театър*), v salonu divadla *Šestý srpen* (*Шестму август*), jehož budova se nacházela na místě dnešního dramatického divadla. Kromě projekce filmů a divadelních vystoupení, kino *Moderní divadlo* pořádalo také koncerty.²¹⁵

V letech 1919 – 1920 hrál v restauraci *Batemberg* malý orchestr A. Tajnera, ve kterém se jako houslista uplatnil také Čech Ivan Cibulka.²¹⁶

V roce 1920 byla podle Neuillské dohody část bulharské armády rozpuštěna. Mezi propuštěnými byli často také vojenští muzikanti, kteří zůstali bez práce. Zrušen byl orchestr u 9. pěšího pluku a byl nahrazen orchestrem u II. Thrácké divize. Muzikanti, kteří zůstali bez práce, se pokusili sami zorganizovat. V Plovdivu byla zformována pobočka bulharského profesionálního hudebního svazu, který se rozhodl zde založit symfonický orchestr. Část peněz, které tento orchestr získal během svých vystoupení, pak bylo rozdáno na pomoc nezaměstnaných muzikantů. Mezi dirigenty tohoto orchestru patřil také Anton Tajner. Symfonický orchestr existoval v letech 1920 – 1922 a pomohl mnoha nezaměstnaným hudebníkům, dokud si nenašli uplatnění.²¹⁷

---

²¹⁰ ДАП, Ф1666, оп. 1, а. е. 5, с. 152.

²¹¹ Тамтѣж, а. е. 7, с. 134.

²¹² Viz obrázek č. 27.; Тамтѣж, с. 133.

²¹³ Тамтѣж, а. е. 5, с. 153.

²¹⁴ Тамтѣж, а. е. 7, с. 132.

²¹⁵ РАЙЧЕВСКИ, Г. *Пловдивска енциклопедия*. Пловдив, 2004. с. 160, 323 – 324.

²¹⁶ ДАП, Ф1666, а. е. 6, с. 66.

²¹⁷ Тамтѣж, с. 67.

V roce 1921 obnovil orchestr při plovdivském pěveckém spolku svou činnost, jeho dirigentem se stal Anton Tajner. Orchestr však ukončil svou činnost po oslavení 25letého jubilea spolku dne 21. června 1921. Tajner byl také dirigentem strunného orchestru pracujících při komunistické straně v Plovdivu.²¹⁸

Mezi lety 1924 – 1925 v plovdivské hudební škole *Rodná píseň* (*Родна песен*) vyučovala žáky vyšších ročníků Češka Panka Pelíšek, dcera vojenského muzikanta Václava Pelíška, který působil v Sofii. Mimo učitelské práce také pořádala koncerty spolu s dalšími učiteli z této školy.²¹⁹

V letech 1935 – 1936 byl obnoven orchestr plovdivského pěveckého spolku v počtu 43 hudebníků a 4 dirigentů, mezi kterými byl také Anton Tajner.²²⁰

Na hudebním životě v Plovdivu se podílel také pěvecký sbor při katolickém kostele Sv. Ludvíka, kde se jako dirigenti uplatnili Anton Tajner a Josef Calder.²²¹

3.2.1 František Švestka

František Švestka patřil k prvním českým kapelníkům v Plovdivu. Byl to člověk s velkým hudebním nadáním, který však nezanechal trvalou stopu v hudební kultuře Plovdivu, protože jeho hudební kariéra skončila příliš brzy.

František Švestka se narodil v roce 1850 a absolvoval konservatoř v Hradci Králové. Do Bulharska přijel krátce po osvobozené válce a působil zde jako druhý kapelník v plovdivském vojenském orchestru a jako učitel ve škole učebního bataliónu Východní Rumélie, která se nacházela v Plovdivu.²²²

Úkolem této školy bylo připravovat muzikanty pro vojenský orchestr. Vojenští hudebníci, kteří tímto učením procházeli, sestavili hudební sbor učebního bataliónu. Sbor řídil přímo František Švestka. Muzikanti ze školy byli v podstatě vojáci – nosili vojenské uniformy, žili a stravovali se v kasárnách a čas, který tu strávili, se jim počítal jako absolvování povinné vojenské služby. Vojáci se zde učili noty, hráli na nějaký hudební nástroj a dostávalo se jim základních hudebních znalostí. Každý rok procházeli zkouškami a na konci školy absolvovali závěrečnou zkoušku, jejímž

---

²¹⁸ Tamtéž, s. 68, 111.

²¹⁹ Tamtéž, a. e. 7, c. 139 – 140.

²²⁰ Tamtéž, s. 136.

²²¹ Tamtéž, s. 168.

²²² Tamtéž, a. e. 4, c. 188 – 189.

složením získávali právo být jmenováni na některé pozice ve vojenském orchestru. František Švestka byl prvním ředitelem a učitelem v této škole.²²³

Plovdivský vojenský orchestr patřil mezi větší orchestry té doby. Byl tvořen čtyřiceti muzikanty, které vedl hlavní dirigent a kapelník. Počet muzikantů v dalších vojenských orchestrech přitom nebyl vyšší než 35. Kromě počtu, se plovdivský orchestr odlišoval také velkým počtem hudebních skladeb, které hrál. Bylo to celkem 72 vojenských pochodů, hymny, populární evropské tance jako polka či čtverylka, části oper a dokonce dvě bulharská chora.²²⁴

František Švestka také skládal hudební skladby pro tento vojenský orchestr. Byl autorem první bulharské čtverylky, která byla vytvořena z bulharských písní. Mimo to napsal ještě 26 originálních hudebních děl.²²⁵

Dne 1. listopadu 1881 dokončil *Bulharskou kytku*, která byla jedním z prvních hudebních zpěvníků v Bulharsku, jež se věnovaly dechové hudbě. V tomto zpěvníku nebyly pouze ukázky bulharské hudby, ale také populární písně turecké, ruské, řecké a české.²²⁶

Vojenský orchestr se účastnil všech oslav a kulturních projevů v Plovdivu. Hrál jak na školních oslavách, tak i během přestávky v divadelních představeních. Jeho vliv na hudební život v tomto městě byl veliký, byl vlastně prvním organizovaným orchestrem v Plovdivu.²²⁷

František Švestka však umřel příliš brzy na to, aby byl jeho vliv citelný v dalších obdobích. Bylo to dne 14. února 1883, pouhé 3 roky po jeho příjezdu do Bulharska, ve věku 33 let.²²⁸

František Švestka byl prvním českým kapelníkem, který pracoval v Plovdivu. Jeho činnost s organizováním a aranžováním vojenského sboru byla neocenitelná, ale jeho pozice druhého kapelníka přispěla k tomu, že byl v dalších letech zcela

---

²²³ Tamtéž, s. 200 – 201.

²²⁴ Choro je kruhový bulharský lidový tanec. ХЪРКОВ, Стефан. Делото на Франтишек Швестка като композитор и диригент в светлината на новооткрити материали. In. *Чехи в България*. София, 2009. с. 82.

²²⁵ ДАП. Ф1666, оп. 1, а. е. 4. с. 189 – 190.

²²⁶ ИВАНОВ, Ивайло. Чешкият принос за развитието на българската следосвобожденска музикална култура (1879 – 1919). In. *Известия на националния исторически музей*. Том XVIII. Велико Търново, 2008. с. 104.; РАЙЧЕВСКИ, Георги. *Пловдивска енциклопедия*. Пловдив, 2004. с. 375 - 376.

²²⁷ Тамtéž, s. 190.

²²⁸ ХЪРКОВ, Стефан. Делото на Франтишек Швестка като композитор и диригент в светлината на новооткрити материали. In. *Чехи в България*. София, 2009. с. 81.

zapomenut. Tak i většina prací o něm je okrajová, protože materiálové podklady k životu tohoto českého kapelníka jsou z naprosté většiny ztracené.

3.2.2 Josef Vincenc Dušek

Josef Dušek patřil k přímým následovníkům Františka Švestky v pozici kapelníka vojenského orchestru v Plovdivu. Byl to velmi nadaný muzikant, který přispěl k vývoji bulharské hudby a svým dílem také popularizoval českou hudbu v Bulharsku.²²⁹

Josef Dušek se narodil dne 13. února 1845 v obci Dolní Dobrouč, jež se nachází nedaleko města Ústí nad Orlicí. Ve své obci absolvoval pedagogickou školu, ale především se chtěl věnovat hudbě. Proto zde již jako učitel řídil sbor a orchestr. Začal se sám vzdělávat v hudbě. Po pětiletém učitelství, kdy už nasbíral potřebné peněžní prostředky, začal studovat na konservatoři v Praze. Konservatoř úspěšně absolvoval a působil ve městě Ústí nad Orlicí jako kapelník dalších 5 let. Uměl hrát na klavír a na housle.²³⁰

Do Bulharska přijel někdy kolem roku 1882 a zaujal místo kapelníka vojenského orchestru za Františka Švestku. Vyučoval zpěv v plovdivském mužském gymnáziu *sv. Cyrila a Metoděje* ve školním roce 1882 - 1883. V roce 1885 byl přemístěn do 23. šipčenského pěchotního pluku v Kazanlaku, a v roce 1886 do 12. balkánského pěchotního pluku ve Staré Zagoře.²³¹

Josef Dušek obcházel Bulharsko a sbíral lidové písně, ze kterých sestavil *Věnc bulharských národních písní*. Tento věnc pak sloužil jako jedna z příruček plovdivského vojenského orchestru, jenž také jako první hrál písně v něm obsažené. Kromě věnce Dušek sesbíral ještě písně a vojenské pochody, ze kterých posléze sestavil sborníky *Balkánské popěvky* a *Mladíci*. Byl prvním kapelníkem, který navrhl vytvoření symfonické skupiny při vojenském orchestru.²³²

Josef Dušek se usadil ve Staré Zagoře, zde se dne 5. března 1893 narodil jeho syn, Josef Dušek – mladší. Ten pak následoval otce ve výběru profese hudebníka. U

---

²²⁹ Viz obrázek č. 26.

²³⁰ ДАП, Ф1666, оп. 1, а. е. 4, с. 191.

²³¹ ИВАНОВ, Ивайло. Чешкият принос за развитието на българската следосвобожденска музикална култура (1879 – 1919). In. *Известия на националния исторически музей*. Том XVIII. Велико Търново, 2008. с. 101.; ИВАНОВ, Атанас. *Военните оркестри в България*. София, 1979. с. 26.; ДАП, Ф1666, оп. 1, а. е. 4, с. 191.

²³² ДАП, Ф1666, оп. 1, а. е. 4, с. 191.

svého otce se učil hrát na klavír. Učil na různých školách, byl členem sofijského orchestru, studoval na konzervatoři v Praze a nakonec působil na gymnáziu v Dobřiči.²³³

Josef Dušek zemřel dne 13. března 1913 ve věku 68 let ve Staré Zagoře a zanechal po sobě hudební dědictví, které prodloužil jeho syn. Byl jedním z prvních sběratelů lidových písní a také skladatelů vojenských pochodů s použitím bulharských motivů.²³⁴

3.2.3 Anton Tajner

Anton Tajner patřil mezi nejvýznamnější Čechy, kteří v Bulharsku kdy působili. Jeho mnoholetá práce v Plovdivských orchestrech, kde se projevil jako výtečný dirigent, z něj udělala člověka, jehož bulharská veřejnost dobře znala a po jeho smrti byl uctíván množstvím článků i různých publikací. Existoval dokonce plán pojmenovat po něm jistou ulici v Plovdivu a vybudovat mu pomník, ale po nástupu komunismu byl smeten ze stolu. Tak začala doba, kdy Anton Tajner stále více upadal v zapomnění.²³⁵

Anton Tajner se narodil dne 22. února 1866 ve vsi Bohdaneč, blízko Pardubic v rodině pivovarníka. Profese jeho otce byla důvodem, aby se rodina přemístila k pivovaru v Kouřimi, jež byla potom nesprávně uváděna v některých pramenech jako Tajnerovo rodné místo. Již v útlém věku projevil zájem o hudbu a svou náklonnost tomuto směru, a proto pak studoval na Pražské konservatoři, kterou úspěšně dokončil v roce 1888.²³⁶

V době studia se seznámil s Francem Leharem, který se posléze stal známým rakouským operním skladatelem. Na konservatoři se naučil výborně hrát na housle a na klavír, přestože jeho studijní obor byl zaměřený na kontrabas. Svou hudební kariéru začal jako kapelník symfonického orchestru v Lipsku, posléze působil jako kapelník také v Hamburku, a v císařském symfonickém orchestru v Petěrburku. Již

---

²³³ ПЕТРОВ, Петър. Из чехословашко – българските отношения. 90 годишен юбилей на Йосиф Душек. In. *Чехословакия*. Бр 6 от 1983 г. с. 13.

²³⁴ ДАП, Ф1666, оп. 1, а. е. 4, с. 191.

²³⁵ Viz obrázek č. 25.; ДАП, Ф1666, оп. 1, а. е. 32, с. 128 - 130.

²³⁶ ПЕТРОВ, Петър. Антон Тайнер. In. *Чужденци – просветни дейци в България*. София, 1988. с. 197.

jako významný hudebník se vrátil znovu do Rakouska a tři roky vyučoval na konservatoři v Štýrském Hradci.²³⁷

V 90. letech byl pozván do USA a zároveň do Bulharska. Jeho strach z cestování po moři byl příčinou jeho rozhodnutí pro Bulharsko. Přijel sem jako další čeští muzikanti na pozvání, aby vedli bulharské vojenské orchestry. Nějakou dobu strávil v Sofii, kde působil jako kapelník ve vojenské škole.²³⁸

Zde se seznámil s Čechem Josefem Bartou, který se stal jeho blízkým přítelem a půjčoval mu svůj salonní orchestr, kde Tajner často hrál. Kolem roku 1897 Josef Barta umřel, ale předtím požádal svého kamaráda Tajnera, aby se postaral o jeho rodinu. Proto se Anton Tajner oženil s jeho vdovou Františkou a adoptoval jejich dceru Bohomilu.²³⁹

V roce 1899 se rodina přestěhovala do Plovdivu. Zde žili v malém domku na ulici *Krali Marko* č. p. 5 (dnes se zde nachází budova hotelu *Trimoncium*), v roce 1921 se přemístili do domu na ulici *Maria Luiza* č. p. 4 (dnes již bulvár *Maria Luiza*).²⁴⁰

V téže roce začal Anton Tajner pracovat jako dirigent v orchestru řeckého hudebního spolku *Orfeus*. V tomto spolku pracoval až do roku 1906.²⁴¹

Od roku 1900 do roku 1912 byl dirigentem orchestru při plovdivském pěveckém spolku. Pod jeho vedením hrál orchestr šestou symfonii od Haydna, *Leomora* od Beethovena, *Rondo* od Věbra, *Sen v letní noci* od Mendelsova, *Madam Blanš* od Baldo, *Largo* od Handla a další.²⁴²

Od roku 1902 do roku 1912 působil jako učitel zpěvu v plovdivském mužském gymnáziu *Alexandr I*. Jako mnoho dalších učitelů využil možnosti působit také na dívčím gymnáziu. Již téhož roku začal pracovat jako učitel zpěvu na dívčím gymnáziu, kde působil až do roku 1909. Mimo školu provozoval také soukromé kurzy

---

²³⁷ ИВАНОВ, Ивайло. Чешкият принос за развитието на българската следосвобожденска музикална култура (1879 – 1919). In. *Известия на националния исторически музей*. Том XVIII. Велико Търново, 2008. с. 101.

²³⁸ ДАП, Ф1666, оп. 1, а. е. 5, с. 185.

²³⁹ ПЕТРОВ, Петър. Антон Тайнер. In. *Чужденци – просветни дейци в България*. София, 1988. с. 197 - 198.

²⁴⁰ АЛВАДЖИЕВ, Н. *Пловдивска хроника*. Пловдив, 1984. с. 244.

²⁴¹ ДАП, Ф1666, оп. 1, а. е. 5, с. 185.; а. е. 32, с. 128 – 130.

²⁴² Тамтѣж, а. е. 7, с. 133.

hraní na housle, kontrabas a na klavír. Byl to jeden z nejlepších soukromých učitelů hraní na hudebních nástrojů v Plovdivu.²⁴³

Od roku 1905 Anton Tajner dirigoval první školní orchestr u plovdivského mužského gymnázia *Alexandr I.* Mimo to byl také dirigentem školního orchestru u dívčího gymnázia. Dále se uplatnil jako dirigent orchestru při židovském spolku *David*, orchestru u knihovny *Ivan Vazov*, dočasně dirigoval orchestry při dělnickém klubu *Národní dům (Народен дом)*, vedl sváteční orchestry při kostele *Sv. Ludvíka*, dával různé salonní koncerty.²⁴⁴

Na začátku první světové válce byl mobilizován do rakouské armády. Z války se vrátil do Bulharska až v roce 1919. Od tohoto roku působil jako dirigent v orchestru plovdivského pěveckého spolku, a to až do roku 1921, kdy byl orchestr zrušen.²⁴⁵

Anton Tajner byl iniciátorem založení hudební školy v Plovdivu a spolu s pěveckým spolkem otevřel dne 29. března 1921 hudební školu *Rodná píseň*. Tajner se zde stal učitelem hraní na housle, klavír a kontrabas.²⁴⁶

Anton Tajner patřil také mezi zakládající členy *domu umění a tisku (Дом на изкуствата и печата)*, jehož cílem bylo sjednotit všechny umělce v Plovdivu. Na jeho postavení se bulharští intelektuálové dohodli již v roce 1923, nedisponovali však potřebnými finančními prostředky. Tyto prostředky dostali z Čech. Iniciátory pro sběr prostředků na tuto stavbu byli český malíř Alfons Mucha a šéfredaktor národních listů Vladimír Sis. Sám Mucha pobýval několik dní v Plovdivu v roce 1924, na své cestě z hory Atos do Československa. Společným úsilím těchto dvou významných osobností se podařilo nasbírat 160 000 korun, které pak byly poslány na stavbu budovy. Ta byla postavena v roce 1928 a stala se centrem uměleckého života v Plovdivu. Tajner se stal dirigentem symfonického orchestru u tohoto domu.²⁴⁷

---

²⁴³ ИВАНОВ, Ивайло. Чешкият принос за развитието на българската следосвобожденска музикална култура (1879 – 1919). In. *Известия на националния исторически музей*. Том XVIII. Велико Търново, 2008. с. 102.; ПЕНЕВ, А., ПЕТРОВ, П. *Чужденци – просветни дейци в България*. София, 1988. с. 415.; *Юбилеен сборник по случай 50-годишнината на пловдивската девическа гимназия и 70-годишнината от откриването на първото българско девическо училище в Пловдив*. Пловдив, 1934. с. 97.; ДАП, Ф 1666, оп. 1, а. е. 5, с. 185. а. е. 32, с. 128 – 130.

²⁴⁴ ДАП, Ф1666, оп. 1, а. е. 7, с. 134.; а. е. 32, с. 128 – 130.

²⁴⁵ ИВАНОВ, Ивайло. Чешкият принос за развитието на българската следосвобожденска музикална култура (1879 – 1919). In. *Известия на националния исторически музей*. Том XVIII. Велико Търново, 2008. с. 102.

²⁴⁶ ПЕТРОВ, Петър. Антон Тайнер. In. *Чужденци – просветни дейци в България*. София, 1988. с. 198 - 199.

²⁴⁷ КАЛИНКОВА, П. Дом на изкуствата и печата в Пловдив. In. *Българи*. Бр. 6 от 2010. с. 30.

Jak již bylo řečeno, v dalších letech Anton Tajner se zabýval hraním koncertů v různých salónech, kavárnách a v kině *Exelsior*. Zároveň stále působil jako učitel v hudební škole a zároveň dirigent při kostele sv. *Ludvíka*. Tento katolický kostel byl postaven mezi lety 1858 – 1861. Nacházely se zde veliké varhany s více než 2000 stříbrnými trubkami, na které Anton Tajner hrál. V roce 1930 však vnitřek kostela podlehl požáru.²⁴⁸

Za svou hudební činnost při kostele byl Tajner odměněn zlatým řádem a diplomem z Vatikánu.²⁴⁹

Anton Tajner zemřel dne 8. ledna 1946 ve věku 80 let, z kterých 47 let strávil v Plovdivu a zanechal trvalé stopy v kulturním životě města, jak svým dirigováním a koncerty, tak i organizační činností. Byl jedním z nejznámějších českých dirigentů, kteří v Bulharsku působili. Po jeho smrti byla svolána komise při vojenském klubu v Plovdivu, jež měla dosáhnout vybudování sochy A. Tajnera ve městě.²⁵⁰

---

²⁴⁸ Dodnes se v tohoto kostelu nachází sarkofág Marii Louisy, ženy knížete Ferdinanda. Kostel sv. Ludvíka Byl dědicem katolického chrámu, který byl postaven z iniciativy českého misionáře Jana Ptáčka v roce 1836 – 1839, v roce 1856 tento chrám však podlehl požáru. РАЙЧЕВСКИ, Георги. *Пловдивска енциклопедия*. Пловдив, 2004. с. 154 - 155.

²⁴⁹ ИВАНОВ, Ивайло. Чешкият принос за развитието на българската следосвобожденска музикална култура (1879 – 1919). In. *Известия на националния исторически музей*. Том XVIII. Велико Търново, 2008. с. 102.; Н. Г. Първитъ дейци следъ освобождението на просветното и културното повдигане на гр. Пловдивъ. In. *Пловдивски общински вестник*. Брой 180 – 181 от 12 януари 1935 г. с. 14.

²⁵⁰ МАКЕДОНОВ, Д. Антон Тайнер. In. *Чехословакия*. Бр. 6 от 1986 г. с. 14.

4. Čeští umělci a architekti v Plovdivu

4.1. Architektonický obraz Plovdivu

Nejdůležitější momenty pro formování plovdivské obrozenecké architektury byly dva – velké zemětřesení z roku 1818 a následný velký požár z roku 1846, které zničily především část města, která se nacházela na pahorcích – nejbohatší turecké a řecké domy. Tehdy se do místní bohaté vrstvy stále aktivněji zapojovala vznikající bulharská buržoazie, která pro své potřeby objednávala u stavitelů nový styl domů – dům, který se posléze stal známým jako Plovdivský obrozenecký dům. Svou symetrií a strukturou se stal typický jak pro Plovdiv, tak i pro mnoho jiných měst na bulharském území. Na tento dům se dnes historici dívají jako na typický příklad bulharské obrozenecké architektury.²⁵¹

V době osvobození byl Plovdiv městem mnoha tvarů, s různými budovami. Kamenné mezi nimi však byly pouze mešity. Ostatní budovy byly z větší části budovány ze dřeva či z vepřovic. Typická obrozenecká architektura však počítala s malými a úzkými ulicemi, které nebyly praktické pro rychle se vyvíjející město. Hlavním nedostatkem Plovdivu byl chybějící urbanistický plán města – město nemělo vlastní kanalizaci ani vodovod a mělo úzké ulice. Plovdiv nutně potřeboval moderní urbanistický plán, plán na vybudování kanalizace a vodovodu. Tímto úkolem se zabývala vláda Východní Rumélie, která se rozhodla pozvat experty ze Západu, aby jí pomohly tento problém vyřešit. Mezi jí oslovené specialisty patřil také Čech Josef Schnitter.²⁵²

Ve městě byly vybudovány dvě nové zahrady – jedna před konakem, který byl sídlem generálního guvernéra Východní Rumélie, a další – na místě bývalého tureckého hřbitova v centru města. Hygienická situace města byla hrozivá. Lidé, kteří nedisponovali vlastními studnami, museli spoléhat na vodu z řeky Marice, která, jak naznačil ve svých *Cestách po Bulharsku* K. Jireček, neměla moc dobrou kvalitu. Odpadky se házely po ulicích, které byly pokryté nerovnými kameny – tzv. kaldarām, a to jen na pahorcích. Ulice, které spojovaly dolní část města, neměly žádnou dlažbu,

---

²⁵¹ ГЕНЧЕВ, Николай. *Възрожденският Пловдив (принос в българското духовно възраждане)*. Пловдив, 1981. с. 439 – 443.

²⁵² МАРИНОВ, А. Йосиф Шнитер и Пловдив. In. *Чехи в България – история и типология на една цивилизаторска роля*. Част първа. София, 1995.

a když přšelo, tonuly v blátě. Toto bláto se pak smíchávalo s domácími odpady, které hospodyně vyhazovaly na ulice.²⁵³

Ve městě se postupně začínaly stavět nové budovy – pro dívčí gymnázium byla postavena budova na pahorku, pro mužské gymnázium – třípatrová budova u řeky Marica. Soutěž na postavení této budovy vyhrál český architekt Brada, jeho projekt však byl fiaskem, protože se budova začala rozpadat. Nakonec byl zatčen, ale brzy se ukázalo, že nepočítal s místní půdou, jejíž struktura se stala příčinou rozpadu budovy. Proto byl nakonec propuštěn. Od roku 1882 začala realizace projektu nové budovy školy italského architekta Pietra Montaního. Budova byla dokončena v roce 1885.²⁵⁴

Mezi městským parkem a konakem byla vybudována masivní budova oblastního shromáždění. Vybudován byl také hotel, začala stavba státní nemocnice. Následovaly stavby mnoha soukromých domů, které byly postavené v moderním stylu a odlišovaly se od obrozeneckých domů na pahorcích. Postupně se začala měnit tvář města, do jejíž architektury aktivně zasáhl již zmíněný architekt Josef Schnitter.²⁵⁵

4.1.1. Josef Schnitter

Josef Schnitter bez pochyby patří k nejvýznamnějším Čechům, kteří v Plovdivu působili. Jeho obor byl sice jiný, než třeba obor působení bratrů Škorpilů či Ludvíka Lukáše, ale na rozdíl od nich, zanechal po sobě trvalé stopy - budovy, které v Plovdivu postavil. Jeho jméno je dodnes známé a právě v roce 2012 byl ve městě postaven pomník připomínající jeho životní dílo.²⁵⁶

Josef Schnitter se narodil dne 16. října 1852 ve městě Nový Bydžov, v okolí Mělníka. Jeho rodina se přemístila po roce 1866 nejdřív do Mělníka a pak do Prahy, kde jeho otec, inženýr Vencel Schnitter, vyučoval stavitelství v pražské polytechnické škole. Tradice stavitelství byla dlouhá v rodě Schnitterů, ve kterém již několik pokolení bylo architektky a inženýry. Rod původně pocházel někde z Lužic. Mladý

---

²⁵³ СТОЯНОВ, Маньо. Когато Пловдив беше столица. Пловдив, 2008. с. 111 - 112.

²⁵⁴ Тамтѣж, с. 114.; ДИМОВ, Димчо. *Историческият подвиг на Пловдивската гимназия св. Кирил и Методий*. Пловдив, 2000. с. 278 - 279.

²⁵⁵ СТОЯНОВ, Маньо. *Когато Пловдив беше столица*. Пловдив, 2008. с. 114 - 115.

²⁵⁶ Viz obrázek č. 28.; Кметът Иван Тотев: Йосиф Шнитер запази уникалността на Пловдив. In: Община Пловдив. Пловдив днес. [cit. 1.12.2012] URL:< <http://www.plovdiv.bg/кметът-иван-тотев-йосиф-шнитер-запази/>>.

Josef Schnitter studoval základní školu ve svém rodném městě, potom střední v Mělníku a nakonec se ocitl na Vídeňské polytechnice. Studoval zde inženýrství a zůstal tak věrný rodové profesi Schnitterů.²⁵⁷

Svobodomyslnost mladého Schnittera ho dovedla k účasti v různých spolcích, jež požadovaly osvobození českých zemí z habsburské nadvlády. Tak se ale ocitl na seznamu osob, pronásledovaných vídeňskou vládou a musel v roce 1873 emigrovat do Ruska. Zde pracoval ve státním plánovém technickém oddělení až do roku 1877, kdy se zapsal jako dobrovolník do sboru inženýrů ruské armády, jako voják ruské armády se zúčastnil bojů u Plevnu, zimního přechodu Staré planiny a pokračoval k Cařihradu. Ještě před koncem války, v lednu 1878 byl převelen do Plovdivu, kde zůstal také po podepsání Sanstefanské mírové smlouvy. Zde byl přijat na pozici oblastního inženýra při rumelijské občanské správě města.²⁵⁸

Když se ruská dočasná vláda stáhla z města, inženýr Schnitter tady zůstal a u vlády Východní Rumélie zaujímal pozici městského architekta a inženýra. Tehdy začal projektovat a stavět své první budovy v Plovdivu. Projektoval a postavil novou budovu hlavního dívčího gymnázia mezi lety 1879 – 1881, památnou kostelní věž u katedrálního chrámu *sv. Bohorodičky*, která byla zasvěcená osvobozené armádě, mezi lety 1880 – 1881. Postavil kostely *sv. Jiřího* (1881 – 1883), *sv. Cyrila a Metoděje* (1882 – 1884), a kostelní věž u chrámu *sv. Dimitra*. Kromě toho se zabýval stavěním různých soukromých domů, mezi nimiž byl také dům Joakima Grueva.²⁵⁹

Mezi lety 1878 – 1880 Josef Schnitter pozval do Plovdivu další dva architekty českého původu – svého bratra Antona Schnittera a inženýra Josefa Bradu. Spolu pak dělali geodetická vyměřování ve městě a pomáhali Schnitterovi při jeho práci. Ještě před sjednocením Bulharska postavil v Plovdivu další budovy, mezi kterými byl dům Sarkiza Kujumdžijana a budova poštovní a telegrafní služby (1885).²⁶⁰

V době sjednocení Bulharska byl architekt Schnitter mobilizován a povolán do Tarnova – Sejmená (dnešní Simeonovgrad), kde vedl stavební práce při stavění opevněných bodů na Bulharsko – osmanské hranici. Po vypuknutí srbsko – bulharské

---

²⁵⁷ ГАШАРОВЪ, Н. Инж. Йосифъ Шнитеръ. Създателътъ на генералния планъ на градъ Пловдивъ. *Ип. Пловдивски общински вестникъ*. Бр. 155 от 21. февруари 1934 г. с. 1.

²⁵⁸ МИЛУШЕВ, Явор. *Чехи профили в общественото развитие на следосвобожденска България*. София, 2009. с. 39.; ЖЕЛЕВА - МАРТИНС, Д. Чехи - сторители на нова следосвобожденска България. *Ип. Чехи в България*. София, 2009. с. 130.

²⁵⁹ РАЙЧЕВСКИ, Георги. *Пловдивска енциклопедия*. Пловдив, 2004. с. 379.; МАКЕДОНОВ, Д. Йосиф Шнитер. *Ип. Чехословакия*. бр. 1 от 1990 г., с. 15.

²⁶⁰ ЖЕЛЕВА - МАРТИНС, Д. Чехи - сторители на нова следосвобожденска България. *Ип. Чехи в България*. София, 2009. с. 130.

války byl převelen na frontu a během řízení stavby opevnění u Slivenu onemocněl břišním tyfem.²⁶¹

Po abdikaci knížete Alexandra I. a nástupu vlády Stefana Stambolova, byl Josef Schnitter propuštěn z práce a začal pracovat na soukromých zakázkách. Tehdy projektoval desítky nových budov, mezi kterými také dům Dragana Mančova (1887) a dům bratrů Sveštarových (1888). V roce 1888 ho plovdivský starosta Christo Djukmedžiev vrátil do práce na pozici městského architekta a zadal mu úkol vybudovat regulační plán města, jež v této době čítalo 36 000 lidí a rozprostíralo se na ploše 330 ha.²⁶²

Tento regulační plán města se stal nejznámějším počinem architekta Schnittera. Na začátku však muselo být dovršeno katastrální podchycení a vyměřování města, které probíhalo v noci, protože plovdivská veřejnost projevovala velký zájem o toto zaměřování a často překážela v práci zeměměřičů. Práce na regulačním plánu byla zahájena v roce 1889 a pro účely přesného zpracování bylo vyrobeno plátno 7 x 6 metrů, které bylo položeno na podlaze speciální budovy v městském parku. Při dodržované kontrole vlhkosti a teploty místnosti byl tento plán doplňován osobně architektem Schnitterem, který na něm pracoval během dne. Vyrobění tohoto plánu bylo zdlouhavé, pracovní podmínky byly těžké. Plán byl dokončen až po sedmi letech, v roce 1896. Počítal se širokými ulicemi (na hlavních tepnách až 50 metrů!) a budoucím růstem obyvatelstva města na 100 – 200 000 obyvatel. Jeho plán však narazil na plovdivskou městskou radu, po velikých diskuzích byla šířka silnic snížena na dnešní stav. Část odborných architektů dokonce považovala jeho plán za příliš primitivní, zda to bylo vyvoláno závistí kvůli jeho velké popularitě, či zda to bylo podloženo fakty, není známo. Plán však byl kritizován a nakonec pozměněn.²⁶³

V letech 1889 – 1891 pracoval Josef Schnitter také na vybudování plovdivského vodovodu. Tuto těžkou práci vedl osobně.²⁶⁴

---

²⁶¹ МАКЕДОНОВ, Д. Йосиф Шнитер. In. *Чехословакия*. бр. 1 от 1990 г., с. 15.; МАРИНОВ, А. Йосиф Шнитер и Пловдив. In. *Чехи в България – история и типология на една цивилизаторска роля*. Част първа. София, 1995. с. 75.

²⁶² ЖЕЛЕВА - МАРТИНС, Д. Чехи - сторители на нова следосвобожденска България. In. *Чехи в България*. София, 2009. с. 130 - 131.; РАЙЧЕВСКИ, Георги. *Пловдивска енциклопедия*. Пловдив, 2004. с. 379.

²⁶³ МАКЕДОНОВ, Д. Йосиф Шнитер. In. *Чехословакия*. бр. 1 от 1990 г., с. 15.; КЕСЯКОВ, Д-р. Ив. Благоустройството на Пловдив. In. *Правда*. Бр. 663 от 3. януари 1925 г. с. 2.

²⁶⁴ ЖЕЛЕВА - МАРТИНС, Д. Чехи - сторители на нова следосвобожденска България. In. *Чехи в България*. София, 2009. с. 132.

V následujících letech pokračoval v architektonickém plánování a výstavbě nových budov. Následovala nová vlna soukromých domů, projektovaných inženýrem Schnitterem, mezi kterými byl také dům Ivana Gerdžikova (1890) a Ivana Andonova (1891). V letech 1896 – 1897 projektoval a vedl stavbu obchodního domu *Orozdi Bak*, nacházejícího se na hlavní třídě města. Při stavbě této budovy poprvé použil železobeton. Zajímavé je, že v této době se o tomto typu stavitelství mluvilo pouze v akademických kruzích, a tak Schnitter byl jeden z prvních, jež ho využil v praxi.²⁶⁵

V dalším období pokračoval Schnitter ve výstavbě budov, mezi které patřilo gymnázium v Asenovgradu, postavené v roce 1895, kostel ve vsi Batak (1896), budova technického oddělení plovdivského magistrátu, Hotel *Metropol*, dům Konstantina Najdenoviče (1906) a kostelní věž u kostela sv. Petky v Plovdivu (1910). Budovy stavěl v neoklasicistním slohu, který postupně proměnil tvář Plovdivu. Jeho stavitelství se však neobešlo bez překážek, a to zejména při budování kostelů, kde musel bojovat s nastoleným starým východním stylem.²⁶⁶

Město se postupně rozrůstalo a tak vodovod, který Schnitter vybudoval v roce 1891, již nedostačoval. Proto v roce 1911 nakreslil plán nového vodovodu, který měl počítat s tlakem 24 atmosfér. Vybudování vodovodu však bylo objednáno u belgické firmy, která původně plánovaný tlak snížila na 18 atmosfér. Tato změna byla pro vodovod osudná, protože již v lednu 1914, když se kvůli jarnímu tání sněhů rozlila Tarmašská řeka, přívalová vlna zničila vodovodní instalaci na sedmi různých místech. Opravy vodovodu se ujal sám Schnitter a dlouho pracoval v ledové vodě. Důsledkem toho onemocněl zápalem plic, z něhož se již neuzdravil. Umřel dne 26. dubna 1914.²⁶⁷

Pohřeb Josefa Schnittera se konal dne 9. května 1914 a byl placen plovdivským magistrátem. Jeho tělo spočinulo v hrobu jeho bratra, který zemřel již v roce 1885. Přes velké zásluhy k Plovdivu, byla jeho rodina ponechána bez podpory a musela hledat nové útočiště. V tom jim pomohl Anton Bezenšek, jež byl kmotrem jednoho ze synů Josefa Schnittera – Ivana. S touto podporou se jeho žena Alžběta

---

²⁶⁵ РАЙЧЕВСКИ, Георги. *Пловдивска енциклопедия*. Пловдив, 2004. с. 379.;

ПАРАШКЕВАНОВЪ, Л. Архитектъ Йосифъ Венцеславъ Шнитеръ. In. *Пловдивски общински вестник*. Бр. 155 от 21. февруари 1934 г. с. 9.

²⁶⁶ ЖЕЛЕВА - МАРТИНС, Д. Чехи - сторители на нова следосвобожденска България. In. *Чехи в България*. София, 2009. с. 132.; РАЙЧЕВСКИ, Георги. *Пловдивска енциклопедия*. Пловдив, 2004. с. 379 - 380.

²⁶⁷ МАКЕДОНОВ, Д. Йосиф Шнитер. In. *Чехословакия*. бр. 1 от 1990 г., с. 15.; МАРИНОВ, А. Йосиф Шнитер и Пловдив. In. *Чехи в България – история и типология на една цивилизаторска роля*. Част първа. София, 1995. с. 78.

Marie Frederika Schnitterová spolu se syny Josefem, Ivanem a Antonem a dcerou Elizou se odstěhovala do Sofie.²⁶⁸

Jeho nejstarší syn Josef (1893 – 1973) pracoval jako advokát, další syn Ivan (1895 – 1979) následoval profesi svého otce a stal se stavebním inženýrem, poslední syn Anton (1906 – 1926) umřel v mladém věku na tuberkulózu, dcera Eliza (1896 – 1977) byla učitelkou hudby.²⁶⁹

Josef Schnitter patří dodnes k jedněm z nejznámějších Čechů, kteří kdy v Bulharsku působili. Důkazem jeho kvalitně odvedené práce jsou také stále stojící budovy, které přežily i největší zemětřesení, které dosud město zasáhlo – zemětřesení z roku 1928. Kvalitní a dobře provedená práce zanechala jeho obraz stále a trvale jako součást města, kterému věnoval 36 let svého života.²⁷⁰

4.2. Vývoj výtvarného umění v Plovdivu

Během turecké nadvlády umělci nacházeli útočiště hlavně v různých chrámech, kde mistrovskými dřevorytinami zdobili ikonostas, na kterém byly obrazy různých svatých – tzv. ikony a který tvořil přehradu mezi oltářem a hlavní lodí budovy. Postupně začal ikonostas překrývat oltář a stal se z něj umělecký skvost, zejména kvůli mistrovsky zpracovaným dřevorytům, které ho tradičně zdobily. Kromě dřevorytů a ovládnutí tohoto umění, měli umělci možnost také malovat – v tomto případě se jednalo zejména o malování ikon nebo vytvoření vnitřních maleb v chrámu, které tradičně zobrazovaly svaté. Kromě uplatnění se ve zdobení kostelů, se bulharští obrozenečtí umělci mohli také podílet na zdobení soukromých domů, a to jak při tvoření stropů, tak i různých detailů, opěradel, mřížek na oknech a jiných ozdobných prvků.²⁷¹

V oblasti malování ikon se postupně vyvinul nový styl, který opustil strohé středověké základy zobrazování svatých a přidal obrazům větší plastiku, modelováním tváří a hrou stínování dosáhl větší výraznosti ikon a nástěnných maleb. Zde byly také patrné počátky malování soukromých portrétů. Obecně však převládala církevní tematika. Až s působením známého bulharského malíře Zacharyho Zografa,

---

²⁶⁸ МАРИНОВ, А. Йосиф Шнитер и Пловдив. In. *Чехи в България – история и типология на една цивилизаторска роля*. Част първа. София, 1995. с. 78.

²⁶⁹ Тамtéž.

²⁷⁰ МАКЕДОНОВ, Д. Йосиф Шнитер. In. *Чехословакия*. бр. 1 от 1990 г., с. 15.

²⁷¹ ГЕНЧЕВ, Николай. *Възрожденският Пловдив (принос в българското духовно възрождане)*. Пловдив, 1981. с. 443 - 444.

který pracoval v Plovdivu mezi lety 1835 – 1841, byly spojené počátky bulharské krajinomalby.²⁷²

Do osvobození Bulharska však na jeho teritorium neexistovala specializovaná umělecká škola, ta vznikla až v roce 1896 v Sofii, z podnětu českých malířů Jana (Ivana) Mrkvičky a Jaroslava Věšína. Velkou část života přitom Jan (Ivan) Mrkvička strávil v Plovdivu a jeho obrazy odrážejí dodnes tehdejší město.²⁷³

4.2.1 Jan (Ivan) Mrkvička

Jan Mrkvička byl umělec, který své dlouholeté působení v Bulharsku neomezoval pouze na svou práci nad různými malbami a učitelstvím v bulharských školách. Ještě předtím, než se do Bulharska dostal, začal obraz nově osvobozeného státu propagovat mezi českou veřejností, a po celý svůj život propagoval jak otázku slovanské vzájemnosti a české pomoci pro Bulharsko, tak i upevňování styků mezi Bulharskem a českými zeměmi. Jan Mrkvička patří bez pochyby k nejvýznamějším Čechům, kteří kdy v Bulharsku působili a zasloužil si to jak svou malířskou a učitelskou činností, tak především svou aktivní organizátorskou rolí v česko-bulharských spolcích.²⁷⁴

Jan Mrkvička se narodil dne 23. dubna 1856 ve vsi Vidim, která se nacházela blízko města Mělník, Severní Čechy. Jeho rodina žila ve skromných poměrech. Otec – Ferdinand byl vesnického původu, matka – Rozina Kelner byla Němka, znovu vesnického původu. Během svého života tak mladý Mrkvička poznal co je hlad a bída a ve svém srdci začal tajit velkou láskou k vesnickému lidu. Předpokládalo se, že mladý syn vesničana bude pokračovat v práci svého otce a zůstane na vesnici. Nikdo v té době nemohl ani tušit, kam mladého Jana odvede jeho touha po výtvarném umění. Jeho rodina se rozhodla ho v tom podporovat a vynaložila značné prostředky na jeho podporu, přestože jimi moc nedisponovala. Byla to jistá snaha o to, aby syn

---

²⁷² Tamtéž, s. 443 – 447.

²⁷³ ЖЕЛЕЗАРОВА, Р. Чешките художници в България в края на XIX и началото на XX век. In. *Чехи в България – история и типология на една цивилизатурска роля*. Част втора. София, 1996. с. 16.

²⁷⁴ Viz obrázek č. 29.; УРБАН, Зденек. *Из Историята на чешко-българските връзки*. София, 1961. с. 36 - 37.

měl lepší život než jeho rodiče. Značnou finanční podporu mu tak poskytla při studiu na gymnáziu v Praze a posléze na pražské akademii výtvarného umění.²⁷⁵

V době svého studia na pražské akademii se seznámil s bulharskými studenty a žil spolu s jedním z nich, Anani I. Javaševem v domě Ladislava Lukáše, otce Ludvíka Lukáše. V akademii byl Jan Mrkvička studentem prof. Antonína Lhoty, ale neshodoval se s jeho pojetím umění a tak, po 4 letech studia (1873 – 1877), pražskou akademii opustil a začal studovat na akademii v Mnichově, kde ho učil prof. Otto Zajíc. Finanční prostředky mu však nestačily na nákladné studium zde a po osmi měsících se vrátil do Prahy. Nějakou dobu zde pracoval jako pomocný malíř na malbách ve vstupní hale Národního divadla a jako učitel kreslení. Zde se také zúčastnil zakládání spolku *Bulharská sedjanka* (*Българска седянка*) dne 18. prosince 1880 a vypracoval jeho stanovy.²⁷⁶ Spřátelil se tu s bulharskými studenty a rozhodl se odjet do Bulharska. Jeho rozhodnutí usnadnila známost známostí s Ludvíkem Lukášem – věděl, že nejede úplně mezi neznámé lidi, a také pozvání, které se mu dostalo od Východorumelijské vlády, jež, jak již bylo zmíněno, zahrnovalo náklady na cestu do Bulharska.²⁷⁷

S Ludvíkem Lukášem se totiž Mrkvička znal už ze svých studií na pražském gymnáziu – byl to jeho spolužák. Jak již bylo řečeno, pracoval Ludvík Lukáš jako učitel chemie a fyziky v Plovdivu již od roku 1880. Oba si dopisovali a v jednom dopise Ludvík požádal Mrkvičku, aby přijel do Plovdivu a zaujal místo řeckého učitele výtvarné výchovy, který nebyl velmi schopný. Mrkvička souhlasil, aby dostal podporu východorumelijské vlády, poslal dopis správci osvěty Joakimu Gruevovi. Na

---

²⁷⁵ ЯНТАРСКИ, Г. Б. Професоръ Ив. В. Мръквичка (По случай 75-годишнината му). In. *Борба*. Бр. 2998 от 2 май 1931 г. с. 2.; МИХАЙЛОВ, М. Ян Мръквичка (по повод 130 години от рождението му). In. *Чехословакия*. Бр. 4 от 1986 г. с. 21.; НЕНКОВ, В. и кол. *Видни български художници. Животописни бележки*. София, 1965. с. 35.

²⁷⁶ Byl to první česko-bulharský spolek. Cílem tohoto spolku bylo propagovat Bulharsko a učit bulharštinu v Čechách. Členy tohoto spolku mohly být jak z řad bulharských studentů, tak i Češi. Spolek vyvíjel značnou kulturní činnost, organizoval veřejné předčítání českých překladů známých bulharských literárních děl, představoval veřejnosti bulharské dějiny a literaturu v organizovaných přednáškách. Postupně se jeho členská základna zvětšovala a také byl používán jako nástroj hledání schopných českých intelektuálů, které by se chtěly uplatnit jako učitelé v Bulharsku. Tato organizace existovala až do roku 1939. Viz: МАРХОЛЕВА, К. 130 години от създаването на Българска седянка. In. *Българи*. Брой 3 – 4 от 2010 г. с. 13 – 15.; Д. В. Как пристигнах в България. Спомени на проф. Мръквичка. In. *Пламък*. Бр. 5 – 6 от 1995 г. с. 111.; БЕРБЕРЯН. Е. 130 години от рождението на Иван Мръквичка. Палитра за България. In. *Ехо*. Бр. 19 от 9 май 1986 г. с. 3.

²⁷⁷ НЕНКОВ, В. и кол. *Видни български художници. Животописни бележки*. София, 1965. с. 35 – 36.; ПЕТРОВ, П. ПЕНЕВ, А. Иван Мръквичка. In. *Чужденци – просветни дейци в България*. София, 1988. с. 106 – 107.; ПЕЕВ, Т. *Непрочетени страници. Из миналото на Асеновградския край*. Част II. Асеновград, 2009. с. 100.

tento dopis dostal pozitivní odpověď a tak měl cestu krytou z peněz východorumelijské vlády, což mu umožnilo odcestovat do Plovdivu v roce 1881.²⁷⁸

Do Bulharska cestoval spolu s Ludvíkem Lukášem a Václavem Dobruským, kteří se z Bulharska vrátili na dobu letních prázdnin do českých zemí. Před začátkem dalšího školního roku se oba vraceli a vzali sebou také mladého Mrkvičku s jeho ženou. Cestovali vlakem z Prahy do Rumunského města Turnu Severin (dnešní Drobeta – Turnu Severin), odkud se nalodili a pluli po Dunaji až do bulharského města Lom. Odtud pak pokračovali potahem přes Sofii až do Plovdivu.²⁷⁹

V Plovdivu Mrkvička našel prozatímní ubytování v pensionu paní Francisky Sönlerové, potom se však přemístil do starého domku, kde žil spolu s Lukášem Ludvíkem, Václavem Dobruským a Antonem Šourkem. Domácí pomocníci jim dělala jistá Bulharka ze Staré Zagory, která zde žila se svým dítětem. V takových skromných poměrech začínala svou dlouholetou práci v Bulharsku část z nejvýznamnějších Čechů, kteří působili v Plovdivu.²⁸⁰

První práce Jana Mrkvičky v Plovdivu začala ve školním roce 1881 – 1882. Byl přijat jako učitel výtvarné výchovy na mužském gymnáziu sv. Cyrila a Metoděje. Ve svých hodinách kreslení požadoval od svých žáků, aby malovali podle sádrových modelů. Někdy v této době změnil své jméno na Ivan. V mužském gymnáziu učil až do roku 1889.²⁸¹

V roce 1881 Mrkvička nastoupil jako první učitel výtvarné výchovy v dívčím gymnáziu. Zde učil až do roku 1885. Ve své výuce byl dobromyslný, často pomáhal dívkám s malováním, při opravě různých chyb se často soustředil na obraz tak dlouho, až ho sám namaloval.²⁸²

V témže roce, co Mrkvička přijel do Plovdivu, soustředila se tu značná část tehdejší bulharské inteligence, mezi níž byla jména jako Ivan Vazov, Petko Karavelov a Petko Slavejkov, kteří ve Východní Rumélii našli útočiště potom, co kníže Alexandr

---

²⁷⁸ Д. В. Как пристигнах в България. Спомени на проф. Мръквичка. *Ип. Пламък*. Бр. 5 – 6 от 1995 г. с. 113.

²⁷⁹ Тамtéž, s. 113 – 114.

²⁸⁰ Тамtéž, s. 115.

²⁸¹ НЕНКОВ, В. и кол. *Видни български художници. Животописни бележки*. София, 1965. с. 34 – 35.; ДИМОВ, Д. *Историческият подвиг на Пловдивската гимназия св. Кирил и Методий*. Пловдив, 2000. с. 265.

²⁸² *Юбилеен сборник по случай 50-годишнината на пловдивската девическа гимназия и 70-годишнината от откриването на първото българско девическо училище в Пловдив*. Пловдив, 1934. с. 93. МАДЖАРОВА, М. М. Един кжсь споменъ. *Ип. Юбилеен сборник по случай 50-годишнината на пловдивската девическа гимназия и 70-годишнината от откриването на първото българско девическо училище в Пловдив*. Пловдив, 1934. с. 305.

I. vyhlásil režim plných mocí. Mrkvička se rychle seznámil s těmito lidmi a udržoval s nimi kontakty až do konce svého života. Důkazem toho byl výtisk slavného románu Ivana Vazova *Pod Jařmem (Под Изомо)* v roce 1894, na jehož stránkách se ukázaly také obrázky vytvořené tímto slavným umělcem.²⁸³

V Plovdivu se Mrkvička rychle seznámil s místními zvyky a kulturou. Byl přímo fascinován bulharskými národními zvyklostmi a snažil se je zachytit ve svých obrazech. Tato jeho činnost se však neseťkávala s pochopením u místního obyvatelstva, které se obávalo, že by je malíř mohl do svých obrazů začarovat. Malování obrazů ztěžovali místní Bulhaři, protože mu nedovolovali malovat ani jejich domácí zvířata. Mrkvička se musel proto často ukrývat a snažil se malovat, aniž by ho někdo viděl. Zároveň však patřil mezi první malíře v Bulharsku, podporovanými zdejší elitou. V roce 1883 namaloval obraz *Plovdivský trh (Пловдивску пазар)* a *Sakadžii (Сакаджии)*. Ústředním motivem v jeho tvorbě bylo venkovské prostředí, pestré tradiční bulharské národní kroje a život jak v Plovdivu, tak i na venkově. Díky jeho obrazům se nám dochovalo přesné vyobrazení života v Plovdivu a v Bulharsku na konci 19. a v první polovině 20. století. V roce 1886 Mrkvička organizoval první výstavu obrazů v Plovdivu, která byla třetí výstavou uměleckých děl v celém Bulharsku. Tuto první výstavu Mrkvička organizoval spolu s bulharským malířem Antonem Mitovem, jejichž kamarádství a společná organizační činnost potom změnilo celý umělecký život v Bulharsku. Důležité se v tomto směru ukázaly také blízké vztahy se správcem osvěty Východní Rumélie, Konstantinem Veličkovem.²⁸⁴

Právě v době před sjednocením Bulharska vznikla idea Antona Mitova, Ivana Mrkvičky a Konstantina Veličkova na vybudování umělecké školy v Plovdivu, jako správce osvěty, se Veličkov snažil zajistit podporu tohoto plánu od Východorumelijské vlády. Jeho plán počítal s vybudováním školy v letech 1885 –

---

²⁸³ ПРОТИЧ, А. Мръквичка и художественият живот на България (по случай 15 години от смъртта му). In. *Изкуство*. N 4, 1953. с. 38.; ЧЕРНЕВ, Г. *Чешката следа у Вазов. 150 години от рождението на народния поет*. София, 2001. с. 16.

²⁸⁴ НЕНКОВ, В. и кол. *Видни български художници. Животописни бележки*. София, 1965. с. 36.; ЯНТАРСКИ, Г. Б. Професоръ Ив. В. Мърквичка (по случай 75 годишнината му). In. *Борба*. Бр. 2998. 2. май 1931 г. с. 2.; МИЛЕВ, Е. Иван Мърквичка. Европеецът, който рисуваше пазарите в столицата Пловдив. In. *Акцент*. Бр. 46 от 2008 г. с. 13.; АСПАРУХОВА, Н. *Иконите на Георги Данчов, Иван Мърквичка и Антон Митов в колекцията на военно-исторически музей Плевен*. Плевен, 2007. с. 26.

1886, sjednocení Bulharska však jeho úmysly překazilo. Příchodem Stambolovy vlády v roce 1886 byl K. Veličkov nucen Sofii opustit a hledat azyl v Itálii.²⁸⁵

I po osvobození Bulharska Mrkvička stále působil v Plovdivu. Snažil se v početných skicách zachytit život venkovského obyvatelstva a život ve městě, jeho snaha zobrazit pestré bulharské národní kroje pestrých bulharských národních krojů vyvrcholila v jednom z jeho největších děl – obrazu *Plovdivský trh* (*Пловдивски пазар*), který namaloval v roce 1888 na tak velkém plátně, že dodnes budí údiv u návštěvníku etnografického muzea v Plovdivu, kde je obraz vystaven.²⁸⁶

V Plovdivu Mrkvička často chodil na blízké hory jako Stara Planina, Rhodopy a Sredna Gora, a kromě krajiny maloval také kompozice zobrazující lidové zvyky, historické obrazy a portréty historických či soudobých osob. V roce 1889 opustil Plovdiv, ale ve svých obrazech zůstal věrný venkovského motivu.²⁸⁷

V letech 1890 – 1896 Mrkvička působil jako učitel v II. Sofijském gymnáziu. V této době znovu navázal kontakty s K. Veličkovem, který se po pádu Stambolova vrátil do Sofie. Spolu s ním a Antonem Mitovem v roce 1894 založil spolek pro podporu bulharského umění. Z tohoto spolku pak vzešel návrh na ministerstvo na založení první umělecké školy v Bulharsku, která byla otevřená v roce 1896. Ivan Mrkvička se stal jejím ředitelem.²⁸⁸

Přesto, že od roku 1889 již působil v Sofii, Ivan Mrkvička nezapomněl na Plovdiv. Město často navštěvoval, organizoval zde výstavy vlastních obrazů. Tak například vystavil 300 obrazů – mezi nimi své a obrazy Antona Mitova od 2. do 5. ledna roku 1889. V roce 1890 vystavil své obrazy v gymnastickém salónu chlapeckého gymnázia. V roce 1892 inicioval otevření uměleckého oddělení při první plovdivské výstavě, kde vystavil svá díla spolu s díly dalších malířů, k nimž patřil také Emil Holárek, Anton Mitov, Nikola Ivanov Obrazopisov a K. Veličkov. Zde Mrkvička vystavil obrazy *Šopsko choro* (*Шопско хоро*), *Motiv z Poduene* (*Мотив*

---

²⁸⁵ ВЕЛИКОВ, Д. “Как пристигнах в България” спомени на проф. Иван Мърквичка. In. *Литературен форум*. Бр. 39 от 1993 г. с. 6

²⁸⁶ ДИМИТРОВА, В. Иван Мърквичка. In. *Народна Младеж*. Бр. 22. 26. януари 1956. с. 3. ДИНОВА – РУСЕВА, В. Пловдив в живота и творчеството на Иван Мърквичка. In. *Отечествен глас*. Бр. 10314 от 12. юли 1978. с. 4.

²⁸⁷ ЕМАНУИЛОВА, Е. Иван Мърквичка в Пловдив. In. *Отечествен глас*. Бр. 288 от 7. декември 1986 г. с. 4.

²⁸⁸ ВЕЛИКОВ, Д. “Как пристигнах в България” спомени на проф. Иван Мърквичка. In. *Литературен форум*. Бр. 39 от 1993 г. с. 6. ПОПОВ, И. Иван Мърквичка (По случай 100 години от рождението на бележития художник – 23. април 1856 г.). In. *Отечествен глас*. Бр. 3587 от 22. април 1956 г. с. 6.

от Подуене), *Ulice v Plovdivu* (Улица в Пловдив), *Муж, hrající na loutnu* (Тамбурджия).²⁸⁹

Mrkvička maloval také nástěnné malby – jeho díla jsou vidět v chrámě sv. Alexandra Něvského v Sofii, v Sofijském seminárním kostele, v zemědělské bance v Sofii a v plevenské kapli.²⁹⁰

V letech 1895 – 1899 vydal spolu s Antonem Mitovem první bulharský časopis věnující se umění – *Umění* (Изкуство). Přestože působil ve městě, jeho obrazy se věnovaly venkovské tematice. Mezi známější obrazy patří *Ráčeniца* (Ръченица)²⁹¹, *Makedonka* (Македонка), *V mlze* (В мъглата), *Slepá, žebrající cikánka* (Сляпа просеца циганка), *Autoportrét* (Автопортрет), *Tajemství* (Тайна), *Kozy* (Кози), *Pastevec* (Козар), *Mučedníci* (Мъченици) a další. Za obraz *Jarní dušičku* (Пролетна задушница) byl vyznamenán zlatou medailí na mezinárodních uměleckých výstavách v Paříži (1900) a Saint Louis (1904). Vytvořil také řadu obrazů bulharského revolucionáře Vasila Levského.²⁹²

Malíř Mrkvička se zúčastnil ještě množství jiných výstav. Dne 16. prosince 1904 patřil mezi zřizovatele svazu jihoslovanských malířů *Lada*. Tento svaz spojoval malíře z Bulharska, Chorvatska, Slovinska a Srbska a organizoval výstavy těchto malířů jak v těchto slovanských zemích, tak i v zahraničí. V roce 1913 Bulharsko opustilo tento umělecký svaz kvůli druhé balkánské válce. Svaz pak omezil svoje působení na Chorvatsko a Srbsko.²⁹³

Kromě výtvarného umění, se Mrkvička také věnoval básnictví. Tuto svou činnost utvrdil vydáním sbírky česky napsaných básní nazvané *Sonety* (Сонети) ve dvorní tiskárně v Sofii v roce 1930, které však byly zapomenuty na dlouhou dobu. Velkou část této sbírky tvořily básně věnované bulharské přírodě, tradicím a historii.

²⁸⁹ ДАП, Ф1666, оп. 1, а. е. 5, с. 57 – 58.; ПРОТИЧ, А. Мърквичка и художественият живот на България (по случай 15 години от смъртта му). In. *Изкуство*. Бр. 4 от 1953 г. с. 39.

²⁹⁰ ЛАВРЕНОВ, Ц. Художествения живот на Пловдивъ. Първитъ художници следъ освобождението – работили и излагали в Пловдивъ. In. *Пловдивски общински вестник*. Бр. 184. 31. май 1935 г. с. 5.

²⁹¹ Ráčeniца je bulharský lidový tanec.

²⁹² РУСЕВА – ДИНОВА, В. „Картините ми принадлежат на България“ 130 години от рождението на Иван Мърквичка. In. *Изкуство*. Бр. 2 от 1987 г. с. 8 – 13. ; ДИНОВА – РУСЕВА, В. Забравени художествени образи на Левски от Иван Мърквичка. In. *Българско възраждане. Идеи, личности, събития*. Том 2. София, 1999. с. 261.

²⁹³ ГЕОРГИЕВА, М. Г. Съюзът на южнославянските художници Лада. *Българското изкуство на южнославянските изложби 1904 – 1912*. София, 1994. с. 11, 19.

V roce 2008 se dočkaly nového vydání a byly přeloženy do bulharštiny z iniciativy klubu ctitelů Mrkvičky, který byl založen v roce 1998.²⁹⁴

Pro svou velice přínosnou činnost byl Ivan Mrkvička několikrát vyznamenán – v roce 1888 dostal stříbrnou medaili vyznamenání *Za vědu a umění*, v roce 1892 dostal V. stupeň tohoto vyznamenání, v roce 1898 IV. stupeň. V roce 1907 dostal vyznamenání *Za občanské zásluhy* III. stupně.²⁹⁵

V roce 1921 se Mrkvička vrátil zpátky do Českých zemí, ale každý rok se jezdil do Bulharska na několik měsíců. Naposledy tam jel v roce 1937. Zestárlý a zesláblý malíř umřel v roce 1938, zanechal po sobě svůj poslední obraz – *Autoportrét nedokončen*.²⁹⁶

Ivan Mrkvička měl dva syny – Karla-Ladislava (*1882) a Ivana (*1884). Jeho první syn se však nedožil dospělosti, druhý působil jako učitel chemie na zemědělské škole v Sadovu, zúčastnil se bojů v balkánských válkách, a pak také I. světové války. Dne 17. srpna 1916 padl v bitvě u řeky Černé.²⁹⁷

Ivan Mrkvička patřil bezpochyby k jednomu z nejaktivnějších Čechů, kteří kdy v Bulharsku působili. Jeho umělecké díla dodnes připomínají obraz Bulharska na konci 19. století a na začátku 20. století. Za svou dlouholetou uměleckou činnost byl vyznamenán knížetem Alexandrem Batemberegem, carem Ferdinandem I., carem Borisem III. Jeho díla byla známá také v zahraničí, Mrkvička byl vyznamenán také ruským císařem Nikolajem II., srbským králem Petrem a premiérem Francie. Kromě vysoké kvality jeho uměleckých děl, Mrkvička zanechal také významnou stopu ve vývoji bulharsko – českých vztahů, nejdřív zřízením spolku *Bulharská sedjanka*, pak také nějakou dobu předsedal spolku československo-bulharské vzájemnosti v Praze a věřil v ideu slovanské vzájemnosti. Mezi jeho žáky patřila velká jména bulharského výtvarného umění jako Alexandr Božinov a Vladimír Dimitrov – Majstora.²⁹⁸

---

²⁹⁴ МАРИНОВ, Г. Художникът като поет. In. *Родна реч*. Бр. 9 от 1998 г. с. 20.; ГЕНОВА, М. Художникът, който рисуваше и с думи. In. МРЪКВИЧКА, И. *Сонети и Ронда. Прашинки от неведомото*. Пазарджик, 2008. с. 4.

²⁹⁵ МИЛУШЕВ, Явор. *Чешки профили в общественото развитие на следосвобожденска България*. София, 2009. с. 57.

²⁹⁶ НЕНКОВ, В. и кол. *Видни български художници. Животописни бележки*. София, 1965. с. 40.

²⁹⁷ ПЕТРОВ, П., ПЕНЕВ, А. Иван Мърквичка. In. *Чужденци – просветни дейци в България*. София, 1988. с. 106.; СТАНЕВ, С. *Малко познати имена от българската ботаника*. София, 2001. с. 134 – 135.

²⁹⁸ МРЪКВИЧКА, Проф. И. В. Защо съществува дружествата за славянска взаимност? In. *Вестник на вестниците*. Брой 83. 3. октомври 1936 г. с. 26.; БТА. Проф. Мърквичка почина. In. *Борба*. Бр. 5114 от 17. май 1938 г. с. 1.; ДИНОВА, В. 100 години от рождението на основоположника на българската битова живопис Иван Мърквичка. In. *Изкуство*. Бр. 4 от 1956 г. с. 43.

4.3. Česká stopa v plovdivské fotografii

První fotografická dílna otevřená v Plovdivu po osvobození patřila Georgimu Dančovi-Zografinovi, který se znal osobně s významným bulharským revolucionářem Vasilem Levským. Svůj fotografický ateliér otevřel dne 1. května 1879. Ve městě však již v té době působily velmi schopní fotografové, v jejichž konkurenci Georgi Zografov nemohl obstát. Byli to Hadži Nikola Kavra a jeho syn Dimitar Kavra. Vlastnili fotografickou dílnu, která byla natolik vyhlášená ve městě, že si zde dne 12. listopadu 1879 nechal zhotovit portrétní fotografii sám generální guvernér Alexandr Bogoridi. Tito fotografové pracovali bez větší konkurence až do měsíce srpna roku 1898, kdy ze Sofie do Plovdivu přijel český fotograf Václav Velebný. Zde si téhož roku zařídil svou vlastní fotografickou dílnu a postupně si vybudoval jméno jednoho z nejlepších fotografů ve městě. Jeho kompozice se lišily od ostatních mistrovskou tvárností obrazu a byl známý svou precizností během fotografování. Zároveň, ostatně jako všichni další Češi, kteří zde žili a pracovali, zavedl do Plovdivu řadu novinek, obzvláště pak v oblasti fotografického umění.²⁹⁹

V této době v Plovdivu působily již desítky fotografů, mezi významnější patřila již zmíněná rodina Kavra, Nikola Stamenov, Christo Papukčiev a Václav Velebný. Všichni tito fotografové používali materiály, které si nechávali do Bulharska přivést až z Vídně. Ateliér českého fotografa se nacházel na ulici Gurko a fungoval až do smrti Václava Velebného v roce 1931.³⁰⁰

Podle inzerátu se jeho ateliér nacházel v ateliéru rodiny Kavra, což znamená, že Václav Velebný spolupracoval s nejlepšími fotografy ve městě. V roce 1902 se Kavra vystěhoval do Řecka a Velebný odkoupil jeho ateliér. Jeho fotografie vydržely dlouho díky moderním postupům, které používal při fotografování, zejména tzv. platinotypii. Fotograf Velebný působil v Plovdivu více než 30 let.³⁰¹

Další z českých fotografů, kteří se nějakým způsobem zasloužili o dějiny Plovdivu, byl žurnalista a fotograf Vladimír Sis, který však nepůsobil přímo v Plovdivu, ale zasloužil se o sbírání peněz na otevření domu umění a tisku

---

²⁹⁹ РАЙЧЕВ, Д. *Пловдивски алманах*. София, 2011. с. 18, 21, 66.

³⁰⁰ ГЕРАСИМОВ, И. 150 години фотография. 3. Светлописци на историята в Пловдив. In. *Отечествен глас*. Брой 53 от 16 март 1989 г. с. 2.; РАЙЧЕВ, Д. *Пловдивски алманах*. София, 2011. с. 66.

³⁰¹ Viz obrázek č. 31.; ВЕЛЕБНИ, В. Фотографията на В. Велебни. In. *Пловдивъ*. Брой 33 от 27. август 1898 г. с. 1.; АЛВАДЖИЕВ, Н. *Пловдивска хроника*. Пловдив, 2000. с. 198.; БАЛЧЕВ, В. Европа в Пловдив преди 100 години. In. *Марица*. Бр 33 от 4. февруари 2006 г. с. 6.

v Plovdivu po velkém zemětřesení v roce 1928. Plovdiv navštívil dne 26. října 1929 s cílem vybrat místo na postavení tohoto kulturního domu a obhájit to před plovdivskou městskou radou. Nakonec se to podařilo a díky velké dotaci z české strany byl dům kultury nakonec postaven. Dnes tato budova stále stojí v blízkosti budovy plovdivského magistrátu a momentálně se v ní nachází rádio Plovdiv.³⁰²

---

³⁰² Viz obrázek č. 30.; КАЛИНКОВА, П. Дом на изкуствата и печата в Пловдив. In. *Българи*. Бр. 6 от 2010 г. с. 30.

5. Čeští právníci v Plovdivu

5.1. Vývoj právního systému v Plovdivu

Během turecké nadvlády na Balkáně existoval systém oblastí, vyvíjející se postupně od sandžaků přes vilájety až po kaazy. Správce těchto oblastí obvykle kumuloval ve svých rukou nejen správní, ale i soudní moc.³⁰³

Po osvobození Bulharska se vlády v novém státu ujala již zmíněná prozatímní ruská vláda. Po Berlínském kongresu ruská vláda zrychlila své úsilí ustanovit pevný státní aparát, který by bylo velmi těžké změnit rozhodnutím kongresu. Kromě toho se také snažila urychleně vytvořit státní struktury v nastávající Východní Rumélii tak, aby odpovídaly státní organizaci v knížectví, s cílem umožnit budoucí sjednocení dvou bulharských států, s čímž už v této době Rusko počítalo.³⁰⁴

Základním zákonem Východní Rumélie byl tzv. Organický statut, přijatý dne 14. dubna 1879. Ve svých odstavcích tento zákon dával svobodu slova a tisku, seskupování, víry, svobodu člověka a rovnost všech před zákonem. Hlavou nového státního útvaru se stal generální guvernér, kterého do funkce jmenoval sultán. Jeho pomocníky bylo šest direktorů, kteří v podstatě zastávali funkce ministrů. Mezi nimi byl také direktor spravedlnosti, který byl nejvyšším právním úředníkem. Pod něj spadaly všechny menší právní instituce ve všech šesti departamentech, na něž byla Východní Rumélie rozdělena. Tyto departamenty byly rozdělené na 28 kantonů. Právní struktura byla organizovaná na městském principu (městské soudy), vyšší pak byly soudy okresní a oblastní, nad nimi byl nejvyšší soud. Spolu s nimi existovaly ještě administrativní a duchovní soudy.³⁰⁵

Na sestavení právní struktury Východní Rumélie se výrazně podíleli také Češi, zejména pak kníže Rudolf Thurn-Taxis, Anton Bernkopf, František Chytil a Hynek Mayer, kteří do jisté míry dosáhli modernizace právního systému v Bulharsku.³⁰⁶

Tito Češi se uplatnili zejména v prokuratuře mladého státu, protože místa soudců již obsadila část bulharské inteligence. V prokuratuře však chyběli schopní a

³⁰³ RYCHLÍK, Jan. *Dějiny Bulharska*. Praha, 2000. s. 148.

³⁰⁴ СТАТЕЛОВА, Елена. *Източна Румелия 1879 – 1885. Икономика, политика, култура*. София, 1983. с. 17.

³⁰⁵ АНГЕЛОВ, П., САЗДОВ, Д., СТОЯНОВ, И. *История на България 681 – 1944*. Том втори. София, 2003, с. 41 - 45.

³⁰⁶ Viz obrázek č. 32.; Стефан Бобчев и чешките магистрати в Източна Румелия. In. *Чехи в България – история и типология на една цивилизаторска роля*. Част трета. София, 1999. с. 17 – 18.

vzdělaní lidé, kteří by tato místa zaplnili proto se vláda Východní Rumélie obrátila na různé evropské země s prosbou, aby poslali takové vzdělance.³⁰⁷

Po sjednocení Bulharska v roce 1885 začíná na celém území státu platit Tärnovská ústava z roku 1879, která byla dvakrát suspendována (v letech 1881 – 1883 a v roce 1934) a platila až do roku 1947.³⁰⁸

5.1.1. Kníže Rudolf Thurn – Taxis

Kníže Rudolf Thurn-Taxis byl bez pochyby nejvýznamnější osobností v právním systému Východní Rumélie. Značná modernizace, kterou tento systém prožil během jeho působení, byla výsledkem jeho usilovné práce. Kromě toho pozval další české právníky do Bulharska, kteří se spolu s ním podíleli na kodifikaci právního řádu ve Východní Rumélii.³⁰⁹

Kníže Rudolf Hugo Maxmilián princ von Thurn-Taxis se narodil v Praze dne 25. listopadu 1833 jako třetí syn prince Karla Alselma von Thurn-Taxise (1792 – 1859) a hraběnky Marie Izabely von Elz (1795 – 1859). Rodové jmění Thurn-Taxisů, jež zahrnovalo také zámky v Dobrovicích, Loučni a Nymburku zdědil nejstarší syn, princ Hugo Maxmilián (1817 – 1889). Druhorozený syn princ Emerich (1820 - ?) se věnoval vojenské službě a dosáhl hodnosti generála rakouské armády. Jako důstojník předčil zakladatele rodu, svého dědečka, prince Maxmiliána Josefa von Thurn-Taxise (1769 – 1831), který v rakouské armádě dosáhl hodnosti generál-majora.³¹⁰

Nejmladší syn rodu, kníže Rudolf Thurn-Taxis si vybral jako pole svého působení právo. Absolvoval gymnázium v Praze, zúčastnil se studentské legie a v patnácti letech také nepokojů v roce 1848. Potom studoval tři roky právo na pražské univerzitě a na univerzitě v Heidelbergu. Pokračoval v doktorském studiu a 26. listopadu 1867 získal titul doktor práv.³¹¹

---

³⁰⁷ ЗАПРЯНОВА – ПЕНЕВА, Н. Чехи, първоносители на правна култура у нас след освобождението. In. *Чехи в България – история и типология на една цивилизаторска роля*. Част трета. София, 1999. с. 27.

³⁰⁸ Народно събрание на Република България. Кратка историческа справка. [cit. 1.11.2012] URL: <<http://www.parliament.bg/bg/15>>.

³⁰⁹ Viz obrázek č. 33.; RYCHLÍK, Jan. *Dějiny Bulharska*. Praha, 2000. s. 389.

³¹⁰ МИЛУШЕВ, Явор. *Чешки профили в общественото развитие на следосвобожденска България*. София, 2009. с. 82. 84 – 85.

³¹¹ ЗАПРЯНОВА – ПЕНЕВА, Н. Чехи, първоносители на правна култура у нас след освобождението. In. *Чехи в България – история и типология на една цивилизаторска роля*. Част трета. София, 1999. с. 30.

Tehdy se kníže Thurn-Taxis účastnil všech politických akcí, které byly spojené s požadavkem za větší nezávislost českých zemí na Rakousko-Uherské monarchii a podporou českého národního hnutí. Jeho snahy však byly marné, velmi rychle ho přivedly do finančních potíží, proto nějakou dobu působil v Kroměříži jako advokát. Jeho postup ve vyšších právnických funkcích byl v monarchii omezený kvůli jeho politickým názorům.³¹²

V červnu roku 1879 dostal Konstantin Jireček dopis od Todora Kesjakova, v té době správce spravedlnosti Východní Rumélie. Kesjakov ho žádal, aby se přimluvil u F. L. Riegra o podporu při hledání schopných českých právníků, kteří by se podíleli na sestavení právního řádu v Bulharsku a zajímali by je vyšší právníké hodnosti. Jireček tento dopis představil doktorovi Antonínovi Randovi z Karlovy univerzity. Spolu se potom rozhodli, dopis publikovat v časopisu *Právník*, který v té době vedl kníže Rudolf Thurn-Taxis. Odtud se kníže dozvěděl o nabízené pozici a rozhodl se do Východní Rumélie poslat svůj životopis. Tam byl přijat na pozici generálního advokáta u vrchního soudu. Kníže Thurn-Taxis se rozhodl odjet.³¹³

Rozhodnutí nebylo lehké s ohledem na jeho věk. V českých zemích musel zanechat velkou část svého života, který zde prožil. Přestože tu prožil 47 let, rozhodl se odjet do Východní Rumélie. Do Plovdivu přijel na začátku roku 1880 a na svou pozici nastoupil krátce po 15. březnu. Nejel však sám. Byla s ním jeho manželka – kněžna Jeni Štendlerová Thurn – Taxisová. Kníže Rudolf Thurn-Taxis se s ní seznámil v dobách svého studia v Heidelbergu a oženil se s ní v roce 1857.³¹⁴

Od roku 1885 působil jako generální prokurátor Východní Rumélie, po sjednocení Bulharska byl v prosinci přemístěn do funkce prokurátora u Plovdivského apelačního soudu. V roce 1887 byl přemístěn do funkce prokurátora u apelačního soudu v Ruse, kde strávil několik měsíců mezi květnem a červencem, kdy byl vrácen k plovdivskému apelačnímu soudu jako náměstek předsedy. V září znovu obsadil místo prokurátora u téhož soudu. Dne 10. června 1888 byl propuštěn a od té doby

---

³¹² МИЛУШЕВ, Явор. *Чешки профили в общественото развитие на следосвобожденска България*. София, 2009. с. 92 - 96.

³¹³ Стефан Бобчев и чешките магистрати в Източна Румелия. In. *Чехи в България – история и типология на една цивилизаторска роля*. Част трета. София, 1999. с. 17.; МИЛУШЕВ, Явор. *Чешки профили в общественото развитие на следосвобожденска България*. София, 2009, с. 64 – 65, 96.

³¹⁴ МИЛУШЕВ, Явор. *Чешки профили в общественото развитие на следосвобожденска България*. София, 2009, с. 85, 97.

působil v Plovdivu jako soukromý advokát. Na navrácení do pozice prokurátora příliš nenaléhal, protože se mu již od počátku nelíbil Stambolovův režim.³¹⁵

Během svého působení v Plovdivu se kníže Rudolf Thurn-Taxis zasloužil o vytvoření řady zákonů, norem a pravidel, aktivně se podílel na vyhotovení projektu hmotného trestního zákona, protože však došlo ke změně politické situace ve státě, nebyl ani vnesen do oblastního shromáždění. Jeho práce ovlivnila tehdejší dění ve smyslu upevnění právní struktury ve Východní Rumélii a v Plovdivu v letech 1880 – 1888. Zanechala pevné základy pro další generace, spolu s ním se na tom podíleli také jeho spolupracovníci, které pozval z českých zemí – František Chytil, Anton Bernkopf a Hynek Majer.³¹⁶

Největší potíže při jeho působení v Bulharsku mu dělala jazyková bariéra. Sám rozuměl jenom zčásti bulharsky, své rozsudky vždycky vydával ve francouzštině a také preferoval francouzštinu. Proto u každého soudního zasedání, kde zasedal, musel být přítomen alespoň jeden překladatel, který překládal z bulharštiny do francouzštiny. Ve Východní Rumélii však oficiální jazyky byly tři – bulharština, řečtina a turečtina. To znamenalo, že když byl v soudu přítomen občan tureckého či řeckého etnika, mluvil ve svém jazyce, což byla další komplikace pro soudní řízení – museli obstarat dalšího překladatele pro příslušný jazyk. Stejně problémy měl také jeho kolega František Chytil.³¹⁷

V roce 1892 kníže Rudolf Thurn-Taxis opustil Bulharsko a vrátil se do Čech. Přesto byl za své zásluhy vůči bulharskému právu odměněn v roce 1893 knížetem Ferdinandem I. vyznamenáním *Sv. Alexandr (Св. Александър)* I. stupně. Zemřel v roce 1904 ve věku 70 let a byl pohřben na Velehradě, jeho tělo bylo pak přemístěno do Staré Boleslavi.³¹⁸

5.1.2. Hrabě Antonín Bernkopf

Hrabě Antonín Bernkopf patřil mezi právníky, kteří svou prací ovlivnili právní řád v Bulharsku. Byl to jeden z právníků, kteří pracovali po boku knížete Thurn-Taxise, pozvedl však právní systém v Plovdivu v jiném ohledu – pracoval na

---

³¹⁵ Tamtéž, s. 97 – 99.

³¹⁶ Tamtéž, s. 73, 78 – 79, 98.

³¹⁷ МАДЖАРОВ, М. *Спомени*. София, 1968. с. 280, 282.

³¹⁸ МИЛУШЕВ, Явор. *Чешки профили в общественото развитие на следосвобожденска България*. София, 2009, с. 58, 101.

řešení starých, odložených případů, které dokázal vyřešit do posledního. Zavedl nový systém v řešení soudních případů, jež značně vylepšil práci vyšetřovatelů.³¹⁹

Hrabě Antonín Bernkopf se narodil dne 31. ledna 1835 ve městě Nalžovské Hory, okres Klatovy. Byl to syn hraběte Antonína von Bernkopfa a Anny Frenzlové. Jeho rodina pocházela ze starého rodu Bernkopf, původem z Bernu a Schaffhausen ve Švýcarsku, který vznikl ve 14. století a byl rozvětvený po celé Evropě.³²⁰

Mladý hrabě Bernkopf úspěšně absolvoval studium práva na Pražské univerzitě a potom působil ve svém oboru jako advokát v Praze. Postupně dosáhl lepšího místa – stal se notářem u okresního soudu v Nymburku. Na univerzitě se seznámil s knížetem Rudolfem Thurn-Taxisem, s nímž se stali blízkými přáteli. Spolu s ním se zúčastnil studentské legie, vedl protesty za práva českého lidu. V roce 1864 dosáhl titulu doktora práv, od roku 1865 až do roku 1879 byl sekretářem u karlínského soudu v Praze. Stále udržoval velmi dobré vztahy s knížetem Rudolfem Thurn-Taxisem, který v roce 1860 byl svědkem na jeho svatbě s Marií Dvořákovou. V roce 1880 však nejel do Bulharska s ním, protože čekal narození svého osmého potomka – syna Konstantina.³²¹

Stejně jako kníže Rudolf Thurn-Taxis, patřil i Antonín Bernkopf k Čechům, kteří se rozhodli odjet do Bulharska v již pokročilém věku. V roce 1881, kdy odjel do Bulharska, bylo hraběti Bernkopfovi již 46 let. Jel tam spíše z demokratických důvodů, stejně jako kníže Thurn-Taxis, nechtěl být pronásledován v českých zemích, a chtěl někde působit, aniž by byl omezován kvůli svým radikálně demokratickým názorům o Habsburské monarchii.³²²

Tak jel v roce 1881 hrabě Bernkopf do Východní Rumélie. Poprvé byl jmenován prokurátorem ve Staré Zagoře. Zde zůstal až do roku 1883, kdy byl jmenován prokurátorem v Plovdivu a přemístil se do hlavního města Východní Rumélie, aby pracoval po boku knížete Thurn-Taxise.³²³

---

³¹⁹ Viz obrázek č. 34.; ПЕТРОВ, П. Антон Бернкопф. *Ип. Чехословакия*. Бр. 4 от 1989. с. 14 – 15.

³²⁰ МИЛУШЕВ, Явор. *Чешки профили в общественото развитие на следосвобожденска България*. София, 2009. с. 103.

³²¹ Тамtéž, с. 108 - 109.

³²² ЗАПРЯНОВА – ПЕНЕВА, Н. Чехи, първоносители на правна култура у нас след освобождението. *Ип. Чехи в България – история и типология на една цивилизаторска роля*. Част трета. София, 1999. с. 47.

³²³ ЧОЛАКОВА, Ж. Дейността на Антонин и Константин Бернкопф в контекста на културно-интеграционните процеси в България на границата между два века. *Ип. Чехи в България – история и типология на една цивилизаторска роля*. Част втора. София, 1996. с. 45 – 46.

V Plovdivu začal pracovat na odložených případech v místní prokuratuře a postupně dosáhl znovu otevření a vyřešení asi 1600 případů. Spolu s tím zavedl nový systém ve zkoumání a organizaci místního právního oddělení, předával své zkušenosti Dimitru Tončevovi a Andonu Kableškovi, kteří byli jeho spolupracovníky a měli solidní teoretickou přípravu, ale postrádali praktické zkušenosti s právem. Jeho pilnost se však nakonec ukázala příliš velkou v měnící se politické situaci v Bulharsku. Již brzy byla část jeho spolupracovníků zatčena a sám byl v roce 1885 donucen vrátit se na svou pozici ve Staré Zagoře.³²⁴

V roce 1886 byl přemístěn na pozici prokurátora u okresního soudu v Lovči, v dalších letech pak působil u okresních soudů v Chaskovu, Slivenu, Varně, Burgasu. Dne 17. srpna 1894 byl jmenován členem apelačního soudu v Plovdivu. V roce 1897 se znovu stal prokurátorem u Plovdivského okresního soudu a na konci tohoto roku byl jmenován náměstkem prokurátora u apelačního soudu v Plovdivu. Zde působil až do roku 1904, kdy byl propuštěn.³²⁵

Nejznámější případ, který zde hrabě Antonín Bernkopf vyřešil, byla vražda Anny Simonové.³²⁶

Kolem roku 1904 mu byla zjištěna rakovina, pro její léčení musel podstoupit operaci ve Vídni. Po úspěšné operaci se znovu vrátil do Plovdivu. Žil zde v důchodu jen krátce, umřel dne 17. dubna 1905.³²⁷

---

³²⁴ ПЕТРОВ, П. Антон Бернкопф. In. Чехословакия. Бр. 4 от 1989. с. 15.; Стефан Бобчев и чешките магистрати в Източна Румелия. In. *Чехи в България – история и типология на една цивилизаторска роля*. Част трета. София, 1999. с. 19.

³²⁵ МИЛУШЕВ, Явор. *Чешки профили в общественото развитие на следосвобожденска България*. София, 2009. с. 125 - 127.

³²⁶ Anna Simonová, původem Maďarka, již v útlém věku ztratila svou matku. Měla však pěvecké nadání. Nechala se přemluvit srbským pasákem, který jí slíbil kariéru v Bělehradu. Ten jí pak předal svému spoluobčanovi, který držel nechvalně známý nevěstinec „Slivnica“ v Sofii. Nevěstinec byl často navštěvován adjutantem kněžny Marie-Louisy, rotmistrem Dečko Bojčevem. V letech 1894 – 1896 mezi nim a Annou Simonovou vzplanul milostný vztah, který vyvrcholil porodem nelegitimní dcery. Dečko Bojčev se jí snažil zbavit, poslal jí zpátky do Maďarska k jejímu otci a oženil se za dceru bohatého duchovního ze Sofie. V roce 1897 se Anna Simonová vrátila do Sofie a začala hledat Bojčeva. Ve snaze předejít velkému skandálu rotmistr vymyslel plán jak ji zabít. Na tomto plánu s ním spolupracoval jeho bratr Nikola Bojčev a bývalý starosta Plovdivu Karel Novelič. Do plánu byl také zatáhnut policista Bohdan Vasilev. Anna Simonová byla zavražděna Dečko Bojčevem a Karlem Noveličem nedaleko Plovdivu dne 9. dubna 1897. Proces začal 9. července a skončil 17. července. Dečko Bojčev se proti rozhodnutí soudu odvolal, proti tomuto odvolání protestoval sám okresní prokurátor Bernkopf a 3. února 1898 bylo odvolání zamítnuto soudem. Dečko Bojčev a Karel Novelič dostali rozsudky smrti a byli popraveni. Proces měl velký ohlas v Rakousko-Uherském tisku, pošpinil také reputaci bulharského knížecího dvora. Viz. МИЛУШЕВ, Явор. *Чешки профили в общественото развитие на следосвобожденска България*. София, 2009. с. 230 – 255.

³²⁷ МИЛУШЕВ, Явор. *Чешки профили в общественото развитие на следосвобожденска България*. София, 2009. с. 125 - 128.

Výrazné byly zásluhy hraběte Antonína Bernkopfa pro vývoj bulharského soudnictví. Ve své právnické praxi dosáhl změny ve struktuře soudního systému u všech soudů, u kterých působil. Jeho časté revize pomáhaly odstranit nedostatky a vylepšit efektivitu soudní práce. Za sebou zanechal dědictví lépe fungujících soudů. Jeho dcera Marie si vzala za manžela Karla Škorpila, v době jeho pobytu ve Varně, jeho syn Konstantin Bernkopf se stal učitelem na zemědělské škole v Sadovu a významným bulharským fytopatologem.³²⁸

5.1.3. František Chytil

František Chytil patřil mezi právníky, kteří přišli do Bulharska spolu s knížetem Rudolfem Thurn-Taxisem a podílel se na právních reformách ve Východní Rumélii. Díky jejich společné práci se podařilo modernizovat bulharský právnický systém a vyzdvihnout ho na evropskou úroveň. Byl zároveň nejbližším spolupracovníkem knížete Thurn-Taxise.³²⁹

František Chytil se narodil v roce 1854 a absolvoval právo na univerzitě v Paříži. Byl blízkým přítelem knížete Rudolfa Thurn-Taxise a spolu s ním přijel do Východní Rumélie v březnu 1880. Zde byl jmenován hlavním prokurátorem, a na této pozici zůstal až do března 1885. Spolupracoval s hrabětem Antonínem Bernkopfem a knížetem Rudolfem Thurn-Taxisem.³³⁰

V roce 1882 provedl revizi oblastních soudů. Dobře ovládal rétorické umění, což mu pomáhalo v jeho práci soukromého advokáta, se kterou začal po březnu roku 1885 rovněž v Plovdivu. Byl autorem zákona o občanském statusu, který napsal v češtině a pak ho přeložil bulharský překladatel, což v něm způsobilo některé nejasnosti.³³¹

Pro ostatní právníky byl František Chytil velkým znalcem římského a francouzského práva, ve své práci sledoval přísnou logiku. Všichni právníci k němu chovali hluboký respekt, pro ně byl každý jeho závěr poučnou lekcí práva. Byl velmi sečtělý a brzy si osvojil také turecké právo, se zvláštní pozorností k zákonům, které se

---

³²⁸ ПЕТРОВ, П. Антон Бернкопф. In. *Чехословакия*. Бр. 4 от 1989. с. 15.; ЗАПРЯНОВА – ПЕНЕВА, Н. Чехи, първоносители на правна култура у нас след освобождението. In. *Чехи в България – история и типология на една цивилизаторска роля*. Част трета. София, 1999. с. 35.; ПЕТРОВ, П. Константин Бернкопф. In. *Чехословакия*. Бр. 1 от 1987. с. 18 – 19.

³²⁹ МИЛУШЕВ, Явор. *Чешки профили в общественото развитие на следосвобожденска България*. София, 2009. с. 78 - 79.

³³⁰ Тамтѣж, с. 198, 160-161, 116,

³³¹ Тамтѣж, с. 191, 200, 203

týkaly půdy, daní, obchodu a také muslimské právo (Šaría), jež stále platilo ve Východní Rumélii. Stal se tak žádaným znalcem tohoto práva u mnoha soudních sporů. Často při soudních případech, kde vystupoval František Chytil, byli přítomni také právníci, kteří zde hledali ponaučení od uznávaného experta.³³²

V roce 1883 byl přijat zákon o advokátské praxi, na kterém František Chytil a kníže Thurn-Taxis dlouho pracovali. Cílem tohoto zákona bylo omezit pravomoc advokátů a odstranit vykořisťování, spojené s touto profesí.³³³

Po roce 1885 se jeho stopy z pramenů vytrácejí. Je známo, že po něm přebral úřad hlavního prokurátora hrabě Rudolf Thurn-Taxis a že sám František Chytil začal soukromou advokátskou praxi v Plovdivu, není ovšem známé, dokdy tu zůstal a kdy umřel. Sympatie bulharského národa si však nejvíc získal tím, že úspěšně vyřešil případ vraždy matky ruského generála z rusko-turecké války Skobeleva, a následujícím vedením procesů proti vrahů Olgy Skobelevy.³³⁴

---

³³² ЗАПРЯНОВА – ПЕНЕВА, Н. Чехи, първоносители на правна култура у нас след освобождението. In. *Чехи в България – история и типология на една цивилизаторска роля*. Част трета. София, 1999. с. 31 – 32.

³³³ МИЛУШЕВ, Явор. *Чешки профили в общественото развитие на следосвобожденска България*. София, 2009. с. 207.

³³⁴ Стефан Бобчев и чешките магистрати в Източна Румелия. In. *Чехи в България – история и типология на една цивилизаторска роля*. Част трета. София, 1999. с. 19.; МИЛУШЕВ, Явор. *Чешки профили в общественото развитие на следосвобожденска България*. София, 2009. с. 200.

6. Česká stopa ve vývoji plovdivského průmyslu

Po roce 1878 do Plovdivu začali přicházet cizinci, kteří měli dost kapitálu na to, aby začali vlastní průmyslovou výrobu. V roce 1882 Švýcaři Frik a Sulzer založili pivovar *Kameniza*, Švýcar Adolf Bomonti založil lihovar. V roce 1885 Řek D. Stavridis založil továrnu na tabák *Orel*. Tato továrna byla ve své době největší továrnou na tabák v obou bulharských státech.³³⁵ V této době Bulhaři také disponovali značným kapitálem, který však nestačil na vlastní otevření větší továrny, aniž by se spojila skupina podnikatelů a investorů. Tak K. Peev, M. Grekov a P. Nabotkov založili továrnu na mýdlo *Rhodopská včela*. Existovala také řada malých dílen, kde se vyrábělo menší množství tabáku, sody a limonády. Celková produkce těchto nových typů podniků byla malá, protože zaměstnávaly málo lidí. Postupně se některé z nich stali velkými kapitalistickými podniky, další však rychle zanikly. V plovdivské oblasti existovalo 12 takových továren.³³⁶

Naprostá většina českých podnikatelů patřila ke druhé vlně českých přistěhovalců do Bulharska. V období Východní Rumélie na tomto poli působil pouze Lukáš Ludvík, který však profesně patřil k učitelům.³³⁷ Kromě toho ale začal využívat prakticky své chemické znalosti, když se rozhodl z cukrové řepy, kterou pěstoval v okolí Plovdivu, vyrobit cukr. Tak přišel na myšlenku sjednotit se s Christo G. Danovem, vlivným a bohatým Bulharem z Plovdivu, a vybudovat cukrovar *Zaxap* (*Cukr*). Jeho praktické zkušenosti ho vedly k další oblasti chemie – spolu s Stefanem Obrejkovem založil první plovdivskou továrnu na inkoust a lepidla *Máj*.³³⁸

Lukáš Ludvík se věnoval pěstování cukrové řepy usilovně, napsal dokonce manuál o jejím pěstování, ale podnik *Zaxap* se nakonec nepodařilo postavit.³³⁹

Tradiční české cukrovarnictví bylo úspěšně přeneseno do Bulharska v pozdější době. Příkladem toho je dodnes fungující cukrovar v Gorné Orjachovici.³⁴⁰

---

³³⁵ АНЕВ, Петър. Началото на капиталистическата индустриализация на Пловдивски окръг (1879 – 1900). In. *Пловдив 1878 – 1968. 90 години от освобождението на града и пловдивския край*. Пловдив, 1968. с. 119 - 125

³³⁶ СТОЯНОВ, Маньо. *Когато Пловдив беше столица*. Пловдив, 2008. с. 110.

³³⁷ Proto jeho biografii jsem podal v kapitole o učitelích. ПЕНЕВ, Ангел. Лудвиг Лукаш. In. *Чужденци – просветни дейци в България*. София, 1988. с. 82 – 89.

³³⁸ РАЙЧЕВСКИ, Георги. *Пловдивска енциклопедия*. Пловдив, 2004. с. 198 - 199.

³³⁹ ПЕНЕВ, Ангел. Лудвиг Лукаш. In. *Чужденци – просветни дейци в България*. София, 1988. с. 83.

³⁴⁰ *Jubilejní ročenka československé kolonie v Bulharsku 1868 – 1928*. Sofie, 1929. s. 43 - 44.; История. Захарни заводи. [cit. 4.11.2012] URL:<<http://zaharnizavodi.com/about/history/>>.

Továrna na inkoust a lepidla *Máj* však zažívala období rozkvětu. Vyráběla inkousty vysoké kvality, které byly oceněné zlatou medailí na průmyslové výstavě v Plovdivu v roce 1892. Vysoké ocenění dostaly tyto inkousty také v zahraničí, na výstavě v americkém Chicagu. Byla to první továrna, jež vznikla v Plovdivu za spoluúčasti Čechů.³⁴¹

V oblasti Plovdivského průmyslu pak následovalo dlouhé období, kdy zde Češi nezanechali žádné stopy. Celkově jejich působení nebylo tak patrné, jako působení velkých zahraničních podnikatelů jako největší podnikatel ve městě, tvůrce tabákového kartelu Ital Carlo Vakaro, či velkých místních továrníků jako Christo G. Danov. Založení velkých českých podniků se s výjimkou továrny na inkoust *Máj* spíše vyhnulo Plovdivu. České výrobky však byly v Plovdivu známé díky účasti Českých zemí na První zemědělsko-průmyslové výstavě ve městě v roce 1892. Od roku 1933 se Československá republika účastnila všech dalších veletrhů, od roku 1939 také jako Protektorát Čechy a Morava.³⁴²

Jedním z prvních podnikatelů českého původu, kteří působili v Plovdivu po roce 1914, byl František Peška. V roce 1915 zaregistroval firmu na vyrábění slámových a pletených klobouků. Továrna se jmenovala *Franc Peška* a zahájila provoz dne 17. ledna téhož roku.³⁴³

Čech Vikent Veselý se zabýval prodejem cukrovinek a vlastnil cukrárnu, nacházející se vedle budovy dívčího gymnázia. Strávil celý život v Plovdivu, ale větší informace o svém životě bohužel nezanechal. Žil dlouho v domě na ulici *Stefan Stambolov*, přesně vedle továrny Františka Pešky.³⁴⁴

Vzrůst podnikatelů české národnosti, kteří působili v Plovdivu, byl patrný až na konci 20. a na začátku 30. let 20. století. Patřili k nim zejména Ladislav Vaněk, majitel tkalcovny *Plovdiv* a uzenáři Josef Putík a Antonín Josef Malovaný, kteří

---

³⁴¹ АНЕВ, Петър. Началото на капиталистическата индустриализация на Пловдивски окръг (1879 – 1900). In. *Пловдив 1878 – 1968. 90 години от освобождението на града и пловдивския край*. Пловдив, 1968. с. 128.

³⁴² НИКОЛОВА, Е. Българското изложение в Пловдив и утвърждаването на традиционните българо-чешки връзки. In. *100 години от първото българско земеделско-промишлено изложение*. Пловдив, 1992. с. 73 - 77.; ДОЧЕВ, Д. *От демокрация към диктатура. Пловдив между двете войни*. Част втора 1931 – 1944. Пловдив, 1995. с. 31 - 41.

³⁴³ РАЙЧЕВ, Д. *Пловдивски алманах*. София, 2011. с. 108.

³⁴⁴ АЛВАДЖИЕВ, Н. *Пловдивска хроника*. Пловдив, 2000. с. 62.

vlastnili *První českou továrnu na klobásy Josefa Putíka* v Plovdivu. Materiály o jejich životě jsou však značně omezené a ve velké míře se nedochovaly.³⁴⁵

6.1. Ladislav Vaněk

Ladislav Vaněk se narodil v roce 1903 ve městě Nová Včelnice, nedaleko Jindřichova Hradce. Jeho otcem byl Václav Vaněk, textilní mistr z Rokycan. Jeho matka se jmenovala Marie. V roce 1908 se rodina rozhodla emigrovat do Bulharska. Spolu s Václavem a Marií cestovaly také jejich děti – dcera Klára a syn Ladislav. V Bulharsku se usadili ve městě Karlovu. Zde se Václav Vaněk uplatnil v místní textilní továrně. V roce 1911 se narodila další sestra Ladislava, Luisa. Rodinně se zde dařilo, protože po balkánských válkách si zde zakoupila dům s velkou zahradou.³⁴⁶

Mladý Ladislav Vaněk studoval v Karlovu, Gabrovu a ve Varně absolvoval střední námořní průmyslovou školu. Od roku 1920 působil jako zámečník v námořní zbrojnici ve Varně a zúčastnil se oprav slavných torpédoborců *Chrabry* a *Drzky*. Pak působil jako soustružník v továrně v Gabrovu a jako vedoucí továrny *Provádia*, která=jež se nacházela nedaleko Varny. Zde konstruoval mlátičky, které byly používány až do nástupu komunismu v Bulharsku.³⁴⁷

Od roku 1928 pracoval v malé textilní továrně v Plovdivu, kde sestavil svůj první mechanicky poháněný tkalcovský stav. Později se uplatnil ve větší textilní továrně jako mistr a postupně začal konstruovat další tkalcovské stroje. Se svými stroji se zúčastnil strojírenského veletrhu ve Varně v roce 1932 a získal zde zlatou medaili. Spolu s Kostou Savovem založil menší továrnu, v roce 1934 se díky investicím bratrů Gartiů tato továrna zvětšila a byla nazvána tkalcovnou *Plovdiv*. Její provoz byl zahájen dne 2. června 1934 a vyráběly se zde bavlněné látky. Ladislav Vaněk tady zkonstruoval všech 50 strojů a pomocných zařízení. Vše však bylo ztraceno ve velkém požáru. Ladislav Vaněk potom působil ve městě Peštera, kde také

---

³⁴⁵ БАЛЧЕВ, В. Собственик национализира фабриката си. Лади Ваник сам изобретил машините за две свои тъкачни предприятия. In. *Марица*. Бр. 2 от 27. октомври 1997. Приложение „Бизнес“. с. 8.; MALOVANÁ, A. Vzpomínky na mého otce. In. *Studentské zamyšlení 2. Češi a Slováci v Plovdivu*. Pardubice, 2011. s. 29 – 30.; БАЛЧЕВ, В. С умела реклама чех пробил под тепетата. Колбасарят Йосиф Путик предлагал осемдесет и пет изделия в шарена каручка. In. *Марица*. Бр. 14 от 12. януари 1998. Приложение „Бизнес“. с. 8.

³⁴⁶ Viz obrázek č. 38.; GEORGIEV, G. Ladi Vaník – Český technik v Bulharsku. In. *Studentské zamyšlení 2. Češi a Slováci v Plovdivu*. Pardubice, 2011. s. 27 – 28.

³⁴⁷ Тамтѣж, с. 28.; БАЛЧЕВ, В. Собственик национализира фабриката си. Лади Ваник сам изобретил машините за две свои тъкачни предприятия. In. *Марица*. Бр. 2 от 27. октомври 1997. Приложение „Бизнес“. с. 8.

založil tkalcovnu. V roce 1947 byl donucen svou továrnu nacionalizovat. Přesto pokračoval v práci v továrnách v Plovdivu a Pešteře i za komunismu. Spravoval zde tkalcovské stroje, za svou činnost získal několik státních vyznamenání.³⁴⁸

Ladislav Vaněk umřel v Plovdivu v roce 2005 ve věku 102 let. Zanechal po sobě významné dědictví v podobě prvních mechanizovaných tkalcovských stavů, používaných v Bulharsku. Jeho práce znamenala velký pokrok pro textilní průmysl v Plovdivu a v dalších městech.³⁴⁹

6.2. Josef Putík

Josef Putík patřil k jedněm z významnějších českých průmyslníků, kteří v Plovdivu působili až začátkem 30. let 20. století. Původem byl z Mnichova Hradiště nedaleko Mladé Boleslavi. Někdy v roce 1929 přijel do Plovdivu a rozhodl se zde seznámit bulharskou veřejnost s kvalitou českých masových výrobků. Přes velkou konkurenci se mu zde rychle začalo dařit a za 2 roky si udělal jméno v masném průmyslu. Jeho tajemstvím, jak se dostal na Plovdivský trh, bylo využití hořčice, kterou do té doby v Plovdivu neznali. Josef Putík totiž nabízel ke každému masnému výrobku malou krabičku hořčice. Další výhodou oproti konkurenci byla znalost tradiční české přípravy masových výrobků a klobás.³⁵⁰

Jeho továrna se jmenovala *První česká továrna na klobásy* a nabízela salámy z mladého dobytka – druhu Pražský, Katanský, Mortadely, Pařížský, Šunkový aj. Vyhlášené byly především nabízené párky, dále všechny druhy klobás nabízel teplé ve svém obchodu od 11 do 13 hodin v poledne a pak od 18 do 22 hodin večer. Provoz továrny byl zahájen dne 1. srpna 1930.³⁵¹

Pomáhal mu Antonín Josef Malovaný, který se narodil v roce 1910 v Čekyni u Přerova (dnes předměstí Přerova), a tam se vyučil na mistra uzenáře. V roce 1928

---

³⁴⁸ GEORGIEV, G. Ladi Vaník – Český technik v Bulharsku. In. *Studentské zamyšlení 2. Češi a Slováci v Plovdivu*. Pardubice, 2011. s. 28 - 29.; БАЛЧЕВ, В. Собственик национализира фабриката си. Лади Ваник сам изобретил машините за две свои тъкачни предприятия. In. *Марица*. Бр. 2 от 27. октомври 1997. Приложение „Бизнес“. с. 8.; РАЙЧЕВ, Д. *Пловдивски алманах*. София, 2011. с. 201.

³⁴⁹ GEORGIEV, G. Ladi Vaník – Český technik v Bulharsku. In. *Studentské zamyšlení 2. Češi a Slováci v Plovdivu*. Pardubice, 2011. s. 29.

³⁵⁰ Viz obrázek č. 35.; БАЛЧЕВ, В. С умела реклама чех пробил под тепетата. Колбасарят Йосиф Путик предлагал осемдесет и пет изделия в шарена каручка. In. *Марица*. Бр. 14 от 12. януари 1998. Приложение „Бизнес“. с. 8.

³⁵¹ Viz obrázek č. 36.; Първа чехска колбасарница. In. *Югъ*. Бр. 8678. 16. април 1931. с. 1.; РАЙЧЕВ, Д. *Пловдивски алманах*. София, 2011. с. 182.

poprvé přijel do Bulharska, do města Stara Zagora, kde pracoval v továrně na konzervy. V letech 1931 – 1934 znovu působil v Přerově, od roku 1934 se přestěhoval natrvalo do Plovdivu, kde spolupracoval s Josefem Putíkem v *První české továrně na klobásy*. V roce 1936 se oženil s Bulharkou Cvetou Pavlovu Ilievou a v roce 1939 se jim narodila dcera Anélie. Antonín Josef Malovaný působil v Plovdivu až do své smrti.³⁵²

Josef Putík se také zúčastnil plovdivského veletrhu, kde na svém stojanu vystavil 75 druhů klobás. Reklamu mu dělal i jeho pes Žužinka, který roznášel klientům párky v košíčku, přivázaném na svém krku. Další promyšlenou reklamou byl jeho barvitý vozík, s kterým dodával uzeniny do obchodu. Projížděl s ním hlavní ulicí města. Josef Putík se stal jedním z významných výrobců uzenin ve městě, a to až do roku 1947, kdy mu bylo nařízeno obchod uzavřít.

Jeho rodina se odstěhovala zpátky do Československa, na začátku roku 1991 se však jeho vnuk – Josef Putík, vrátil do Plovdivu a obnovil činnost, kterou vyvíjel jeho dědeček.³⁵³

---

³⁵² MALOVANÁ, A. Vzpomínky na mého otce. In. *Studentské zamyšlení 2. Češi a Slováci v Plovdivu*. Pardubice, 2011. s. 29 – 30.

³⁵³ Viz obrázek č. 37.; БАЛЧЕВ, В. С умела реклама чех пробил под тепетата. Колбасарят Йосиф Путик предлагал осемдесет и пет изделия в шарена каручка. In. *Маруца*. Бр. 14 от 12. януари 1998. Приложение „Бизнес”. с. 8.

Závěr

Cílem této práce bylo nastínit působení Čechů v Plovdivu v letech 1878 – 1944, vliv, který měli na vývoj tohoto města, život, který tu prožili a také z části jejich motivy pro odcestování do Bulharska. Důležité pro pochopení životních rozhodnutí těchto lidí však bylo také nastínit dějiny města Plovdivu, které se stalo místem, kde působili celý či část svého života. Další historické události, které jsem v této práci zmínil, měly velký vliv na život řady z nich.

Počínaje Josefem Meissnerem, prvním doloženým Čechem, který nějakou dobu v Plovdivu žil, začínám v práci postupně rýsovat obraz velké kulturní invaze Čechů do bulharského prostředí. Josef Meissner patřil k velké skupině učitelů, která v Plovdivu působila. Byl to první český učitel, který učil ve městě již za osmanské nadvlády. Jako vzdělanec pomáhal významnému obrozenci Christo G. Danovi s vytisknutím prvních zeměpisných map Bulharska.

Ludvík Lukáš, který byl jednou z nejvýznamnějších osobností v Plovdivu po osvobození, patřil k Čechům, kteří působili nejen ve školství, ale také ve společnosti. Založil chemický spolek, továrnu na lepidla a inkoust *Máj*. Zároveň to byl první učitel chemie v plovdivských školách, zařídil chemické laboratoře v chlapeckém a dívčím gymnáziu. Zasloužil se také o velkou spolkovou činnost, vedl krajanskou organizaci Čechů v Plovdivu a stál též u založení řady dalších organizací, které změnily kulturní život města. Byl to jeden z prvních Čechů, kteří v Plovdivu prožili celý svůj život. Napsal první učebnice chemie v Bulharsku, zajímal se a zasloužil se o pozvednutí bulharského zemědělství a pěstování ryb. Navíc patřil Ludvík Lukáš k Čechům, přivolávajících do Bulharska další krajany. Tak se například rozhodl odcestovat do Bulharska jeho blízký kamarád z gymnázia Jan Mrkvička, dnes v Bulharsku velmi známý malíř.

Hermenegild Škorpil patřil k prvním Čechům, kteří do Plovdivu přijeli. Již v roce 1880 působil v chlapeckém gymnáziu jako učitel přírodovědných oborů. V Plovdivu se dlouho nezdržel, odjel již v roce 1881. Znovu sem přijel až v roce 1894, aby tady strávil dalších 6 let. Během svého působení v Plovdivu sbíral botanické materiály, zkoumal flóru a faunu v okolí města. Díky jeho spolupráci s pražským profesorem Josefem Velenovským pak vznikla první bulharská flóra. V této době se však již stále více věnoval archeologii, kterou provozoval spolu se

svým bratrem Karlem a s Václavem Dobruským. Od roku 1890 již působil mimo Plovdiv.

Karel Škorpil přijel do Bulharska až dva roky po svém bratrovi. Působil v Plovdivu v letech 1882 – 1886 jako učitel exaktních věd, v té době se tu seznámil s Václavem Dobruským. Začal s ním spolupracovat na archeologických výzkumech a sběru artefaktů. V této práci zároveň spolupracoval se svým starším bratrem Hermenegildem. Všichni tři se pak podíleli na vzniku velké archeologické sbírky u reálného gymnázia, která se stala základem pro pozdější vznik archeologického muzea v Plovdivu. Po roce 1886 již působil mimo Plovdiv, zasloužil se však o probádání prvních středověkých bulharských sídelních měst – Plisky a Preslavi, což pro rodinu Škorpilů znamenalo velkou popularitu jak v Bulharsku, tak i v České Republice, která se zachovala dodnes. Za svého života vytvořil množství archeologických sbírek a založil archeologické muzeum ve Varně.

Václav Dobruský byl učitelem dějepisu a latiny na chlapeckém gymnáziu v Plovdivu. Učil řadu let také na dívčím gymnáziu. Byl jedním z prvních numizmatiků v Bulharsku, kteří zkoumali antické mince. V následujícím období se stal ředitelem muzea v Sofii, kde se však dostal do sporu s předními bulharskými archeology. Nakonec Bulharsko opustil a dožil svůj život v Českých zemích.

Antonín Šourek přijel do Bulharska v roce 1880, nejdříve se však usadil ve Slivenu. Po roce se přemístil do Plovdivu, kde působil jako učitel matematiky na zdejším reálném gymnáziu. V roce 1890 se přemístil do Sofie, tam byl přijat na pozici vysokoškolského učitele na Sofijské univerzitě. Účastnil se také mezinárodních matematických konferencí, jako představitel bulharského státu. Napsal řadu učebnic matematiky pro střední školy a pro univerzitu v Sofii.

František Splitek patřil k radikálně demokraticky naladěným Čechům, kteří vítali osvobození Bulharska a zúčastnili se různých akcí, na kterých propagovali demokratické hodnoty pro český lid. Jeho radikálnost byla pravděpodobně příčinou, proč se do Bulharska vydal a nezůstal snášet absolutistickou vládu ve své domovině. Během své dlouhé praxe jako učitel matematiky si relativně pozdě vybral za místo svého působení Plovdiv, ale zůstal zde až do své smrti. Zde založil spolek *Učitelská družba*, který se stal centrem společenského a kulturního života ve městě. Inicioval také založení spolku *Svépomoc*, který pomáhal chudým obyvatelům města. Zanechal po sobě celou řadu středoškolských učebnic, zasloužil se o vyzvednutí matematické

vědy zejména ve středních školách, protože sám odmítl pozici vyučujícího na univerzitě v Sofii.

Jozefa Jirásková patřila k málo Čechům, kteří do Bulharska přijeli již před osvobozením. Působila zde jako učitelka na dívčích gymnáziích, ale nejvíce se zasloužila o založení a aktivizaci ženského hnutí v Bulharsku. V Plovdivu pracovala jako ředitelka sirotčince. Obohatila bulharskou literaturu o překlady českých povídek, sama zažila a také napsala o hrůzách při potlačení dubnového povstání a osvobozené války, s čímž seznámila českou veřejnost v řadě článků na konci 70. let 19. století.

Franciska Söhnler-Šourková byla první Češkou s vysokoškolským vzděláním v Bulharsku. Jako taková zaujímala jistou výsadní pozici jako ředitelka plovdivského dívčího gymnázia a pensionu. Její působení bylo krátké, ale přesto mělo pozitivní vliv pro další vývoj a rozšíření gymnázia. Využila pak své výborné jazykové schopnosti a obohatila bulharskou literaturu o překlady z francouzštiny, němčiny a češtiny.

Druhá nejpočetnější skupina Čechů, která v Plovdivu působila, byla skupina hudebníků, kapelníků a dirigentů. Mezi ně patřili Josef Mrvík, František Švestka, Josef Dušek a Anton Tajner. V menším měřítku se zde uplatnili i kněžna Thurn-Taxisová, Josef Calder, dirigenti Jiránek, Laštovka, Kamaráš a houslista Ivan Cibulka.

František Švestka byl prvním českým dirigentem, který působil v Plovdivu. Jako první skladatel se také zasloužil o první bulharskou kytku, soubor skladeb, kde bylo nejvíce ukázek z bulharské národní hudby. Jeho působení však kvůli jeho brzké smrti nezanechalo hlubší stopy v bulharské muzikální kultuře.

Josef Vincenc Dušek byl pokračovatelem Františka Švestky a jako takový dirigoval vojenský orchestr v Plovdivu. Projevil se také jako skladatel, sestavil *věvec bulharských národních písní* a další dva sborníky bulharských národních písní. Jako jeden z prvních hudebníků sbíral bulharské národní písně a vojenské pochody. Na poli hudby pracoval až do své smrti. Po něm zanechal hlubokou stopu v bulharské hudební kultuře jeho syn.

Anton Tajner byl nejvýznamnějším českým hudebníkem, který působil v Plovdivu. Při své dlouholeté práci vedl orchestry vojenské, školní, spolkové, soukromé a církevní. Zasloužil se o vyzdvižení muzikální kultury města. Byl uznávaným mistrem hry na housle, klavír a varhany. Patřil k zakladatelům *domu umění a tisku*, zasloužil se tak o podporu umění ve městě. Inicioval otevření první hudební školy v Plovdivu. Mezi soudobými lidmi budil úctu, jeho jméno přetrvalo do

dnešní doby. Po jeho smrti byl vypracován plán na přejmenování ulice ve městě na jeho jméno, a na vybudování pomníku, který by připomínal jeho dílo budoucím generacím, nakonec však k tomu bohužel nedošlo.

Menší skupinu Čechů, kteří působili v Plovdivu, tvořili architekti a umělci. Mezi nimi nejznámější byl nechvalně proslulý architekt Josef Brada, který u plovdivské veřejnosti spíše zkazil pověst českých architektů. Díky architektu Josefu Schnitterovi se však podařilo tuto pověst postupně povznést, dát ji do nových, vysokých sfér.

Architekt Josef Schnitter bojoval za osvobození Bulharska jako součást sboru inženýru v ruské armádě. Válka ho přivedla do Plovdivu, který se stal ústředním bodem jeho dalšího života. Zde se stal prvním městským architektem, postavil množství budov, sestavil první regulační plán města a navrhnul vybudování vodovodu. V jeho činnosti mu pomáhal jeho bratr Antonín, který však brzy po svém příjezdu do Plovdivu zemřel. Během srbsko-bulharské války budoval opevnění na srbské hranici. Jako první zavedl konstrukci budov z železobetonu. Jeho budovy jsou dodnes k vidění ve městě. Díky své promyšlené architektuře přežily bez větších škod velké zemětřesení v roce 1928. Odkaz Josefa Schnittera tak zůstal dodnes patrný ve městě, které se mu v roce 2012 odměnilo vybudováním pomníku.

Jan Mrkvička byl bezpochyby nejvýznamnější malíř v Bulharsku na sklonku 19. století. Do Bulharska se dostal díky svým blízkým vztahům s Ludvíkem Lukášem, kterého znal již z dob svých gymnaziálních studií. Střediskem jeho činnosti se stal Plovdiv, zalíbil si bulharské zvyky, kulturu a krajinu a věnoval jim veškeré své malířské nadání. Působil zároveň také jako první učitel výtvarné výchovy v plovdivských školách a zasloužil se o založení umělecké školy v Sofii. Jeho umělecká díla byla a jsou známá dodnes po celém Bulharsku. V tomto státě také přijal jméno Ivan na důkaz své lásky ke své druhé vlasti. Ilustroval několik literárních děl velkého bulharského spisovatele Ivana Vazova, kterého znal osobně. Dodnes jsou známé jeho obrazy plovdivského trhu či výjevy z let dubnového povstání a osvobozené války. Významná byla také jeho spolková činnost, ve které se snažil podporovat česko-bulharské vztahy. Patřil mezi zakládající členy pražského spolku *bulharská sedjanka*, předsedal spolku československo-bulharské vzájemnosti v Praze. V Bulharsku zanechal bohaté dědictví uměleckých děl a oživil ideu slovanské vzájemnosti. Jméno Ivana Mrkvičky je dodnes známo u široké bulharské veřejnosti daleko více, než jména ostatních Čechů, kteří v Bulharsku působili.

Václav Velebný patřil k nejlepším fotografům, působícím v Plovdivu na sklonku 19. století. Používal nejmodernější fotografickou technologii, díky které si získal velký ohlas. V dnešní době je jeho jméno známo spíše v kruzích okolo plovdivského archivu, kde je deponována řada jeho fotografií. Pro další generace zachoval obraz Plovdivu na sklonku 19. století.

Vladimír Sis byl český žurnalista, který se zasloužil o podpoření Plovdivu a jeho obyvatel po velkém zemětřesení v roce 1928. Sbíral také peníze u české inteligence na postavení budovy pro *dům kultury a tisku* v Plovdivu. Sám však přímo v Plovdivu nepůsobil, a proto jeho jméno a činy jsou dnes v tomto městě neznámé.

V oblasti právnické působila v Plovdivu větší skupina Čechů. Mezi ně patřili zejména kníže Rudolf Thurn-Taxis, hrabě Antonín Bernkopf, František Chytil a méně známý Petr Žilka, který tu založil právnickou školu.

Kníže Rudolf Thurn-Taxis pracoval v Plovdivu jako hlavní prokurátor Východní Rumélie od roku 1885 jako prokurátor u hlavního apelačního soudu v Plovdivu. Zasloužil se o zdokonalení soudního systému celého jižního Bulharska a o návrh nového trestního zákoníku, který však nebyl přijat. Od ostatních Čechů, kteří zde působili, se odlišoval vyšší životní úrovní a služebnictvem příslušejícím k jeho titulu. Byl to nejvýše postavený Čech ve společenské hierarchii, který v Plovdivu působil. Kromě toho pozval další české právníky do Bulharska – hraběte Antonína Bernkopfa, Hynka Majera a Františka Chytila.

Hrabě Antonín Bernkopf udržoval blízké vztahy s knížetem Rudolfem Thurn-Taxisem, od kterého také obdržel pozvání do Plovdivu. Pracoval v místní prokuratuře, jejíž práci zdokonalil. Podílel se na přípravě návrhu trestního zákoníku spolu s knížetem Rudolfem Thurn-Taxisem. S ním totiž sdílel svobodomyšlné demokratické názory, které oběma znemožnily život v Českých zemích a byly jednou z příčin jejich vystěhování do Bulharska. Zasloužil se o zdokonalení soudní práce, vyřešil vraždu Anny Simonové.

František Chytil byl nejmladším českým právníkem, který působil v Plovdivu. Byl to blízký kamarád knížete Thurn-Taxise a díky tomu také získal pozvání do Východní Rumélie. Jako dobrý znalec římského, francouzského a muslimského práva si zasloužil úctu u většiny kolegů. Připravil spolu s knížetem Thurn-Taxisem zákon o advokátské praxi, vyřešil případ vraždy Olgy Skobelevy, matky významného ruského generála Skobeleva. Prováděl revizi oblastních soudů, kterou dosáhl jejich zdokonalení.

V Plovdivu působila také řada českých podnikatelů. Do konce 19. století zde byl jejich jediným představitelem Ludvík Lukáš, který se podílel na zřízení továrny na inkoust *Máj*, od 30. let 20. století zde však působili další Češi – v oblasti uzenářství to byli Antonín Josef Malovaný a Josef Putík, v oblasti tkalcovství pak Ladislav Vaněk. Méně známé osobnosti byly František Peška, který vlastnil továrnu na výrobu klobouků a Vikent Veselý, který provozoval cukrárnu.

Josef Putík a Antonín Josef Malovaný v Plovdivu zřídili výrobní uzenin, kterou nazvali *První česká továrna na klobásky Josefa Putíka*. Brzy se jim podařilo překonat plovdivskou konkurenci díky svým znalostem z oblasti uzenářství a dovozem hořčice, kterou jako první zavedli v Plovdivu. Zasloužili se o rozšíření sortimentu uzených výrobků ve městě.

Ladislav Vaněk následoval profesi svého otce Václava, který pracoval jako tkadlec v Karlovu. Již brzy získal technické dovednosti a sestavil první mechanicky poháněný tkalcovský stav. Byl to vůbec první takový stav v Bulharsku. Na tomto základě založil továrny v Plovdivu a v Pešteře. Pracovaly zde výhradně jenom stroje, které sám sestavil, a proto se zasloužil o vývoj tkalcovství v Bulharsku.

Vliv české menšiny na vývoj Plovdivu byl mnohostranný a v době konce 19. století česká menšina ve městě byla velkého počtu, s Čechem bylo možné se potkat v nejrůznějších profesích. Město Plovdiv pro ně však nebylo pouhým pracovištěm, ale také naplněním touhy po svobodě, kterou neměli v Rakousko-Uherských zemích. Kromě toho práce v bratrském slovanském státě představovala naplnění tehdy populární myšlenky panslavismu.

Moje práce v mnohém předčila své cíle. Nejenže dokázala přítomnost Čechů skoro ve všech odvětvích veřejného života v Plovdivu na sklonku 19. století a v první polovině 20. století, ale podala i zajímavé informace, které dosud nebyly uvedeny do souvislostí. V dalších otázkách však přenechala značné pole pro budoucí výzkum a přehodnocení některých dosavadních výzkumů. Široké pole bádání přispělo k vyjasnění celkového obrazu a zapletenosti vztahů Čechů k bulharské společnosti, ukázalo zejména na vnitřní vztahy mezi nimi v Plovdivu a vnější vztahy Čechů s plovdivskou veřejností. Snaha ukázat význam české menšiny pro vývoj města Plovdivu byla hlavním bodem této práce, který se podařilo naplnit, v některých ohledech dokonce předčila moje očekávání. Zároveň zanechávám velká témata pro další výzkum, který v tomto ohledu může přinést další zajímavé poznatky o rozsahu českého vlivu v tomto městě. Budoucí práce, které se této tématice budou věnovat,

však musí počítat s pracným sběrem pramenů jak v Bulharsku, tak i v České Republice, pro které chybí evidence a možné stopy po Čěších v Plovdivu mohou být nalezeny i na neočekávaných místech, jak se často stávalo během psaní této práce.

Obrazová příloha

Obr. č. 1.: Plovdiv v roce 1900.

Obr. č. 2. Plovdiv kolem roku 1900, pohled na Sachat tepe (prostřední pahorek s hodinovou věží).

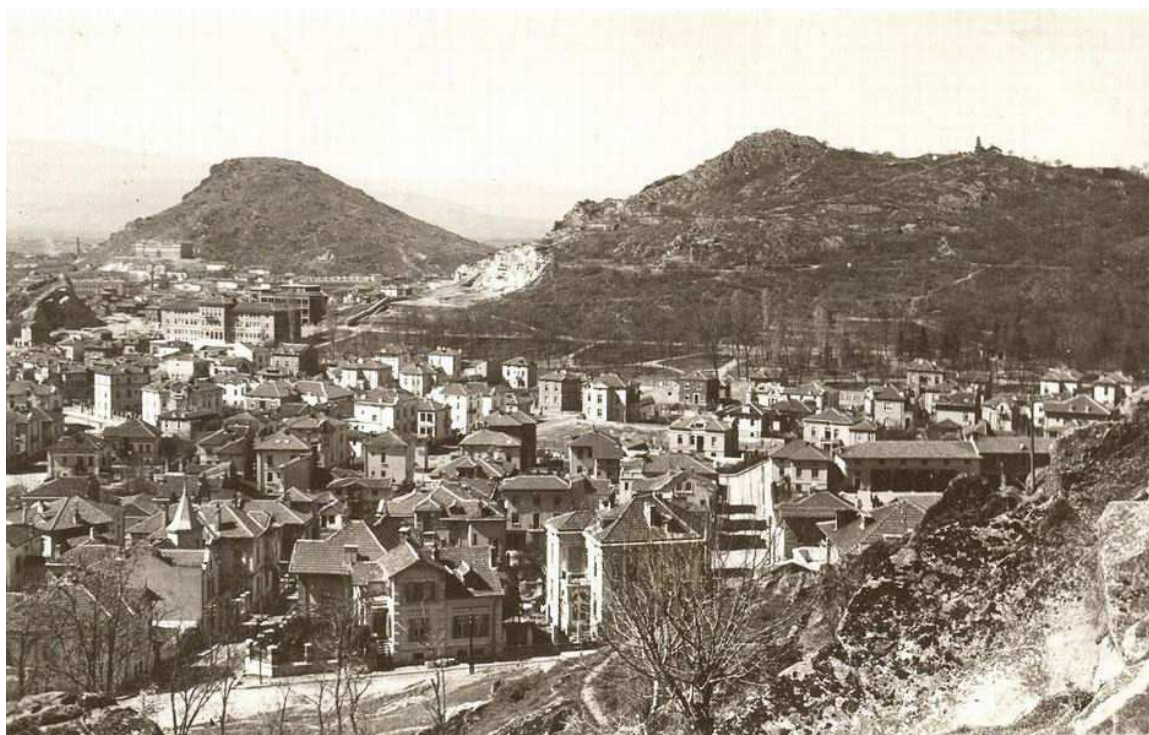
Obr. č. 3.: Hlavní ulice města Plovdiv s obchůdky, r. 1892.

Obr. č. 4.: Náměstí *Džumaja*, počátek 20. století.

Obr. č. 5.: Sachat tepe s muničním skladem, 1899.

Obr. č. 6.: Bunardžika kolem r. 1900. Patrný je obelisk, který byl postaven na oslavu ruské armády, která osvobodila město v roce 1878.

Obr. č. 7.: Starý most přes řeku Marici, 1904.

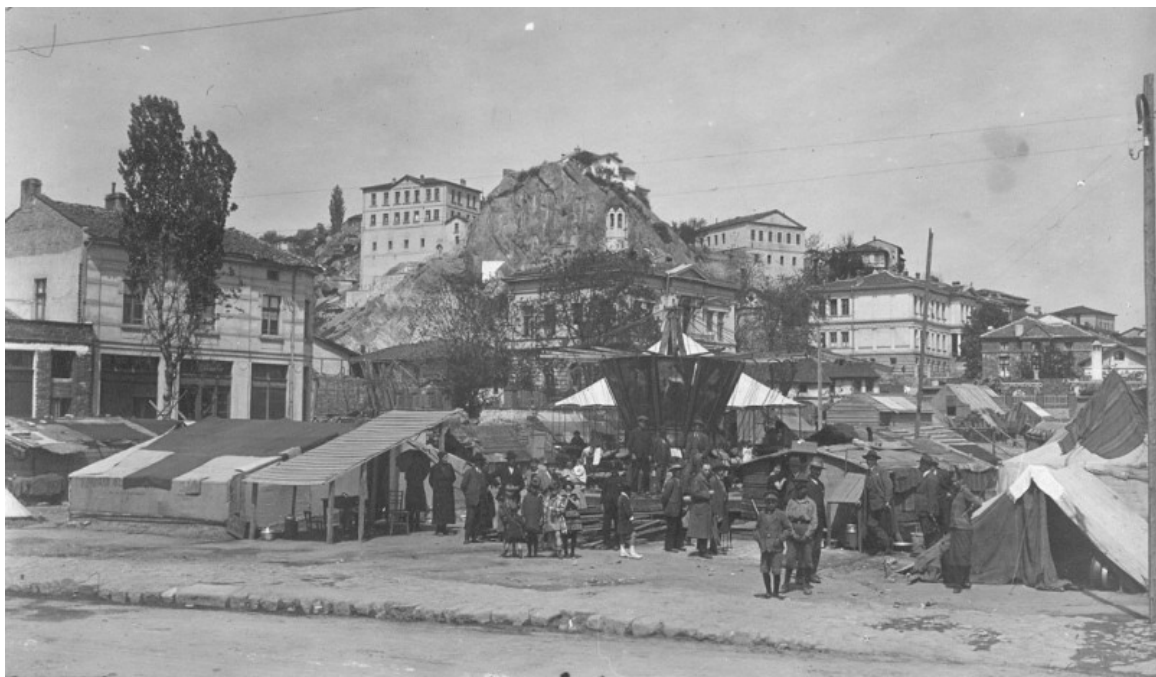

Obr. č. 8.: Džambaz tepe s vilami bohatých občanů Plovdiva, 1906.

Obr. č. 9.: Zahrada car Simeon I., 1901.

Obr. č. 10.: Důsledky zemětřesení z r. 1928 v Plovdivu: občané města stanující na náměstí.

Obrázek č. 11.: Plovdiv, letecký pohled, po r. 1928.

Obr. č. 12.: Plán první bulharské výstavy ve městě Plovdiv, 1892.

Obr. č. 13.: Pohled na výstavu z r 1892.

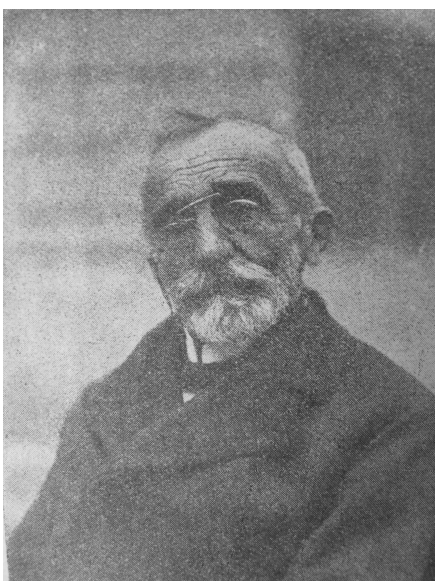

Obr. č. 14.: Jeden z výstavných domků

Obr. č. 15.: Vchod do výstavy z r. 1892.

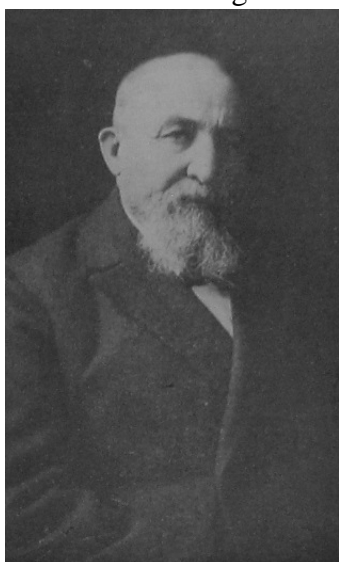

Obr. č. 17.: Hermenegild Škorpil

Obr. č. 18.: Ludvík Lukáš

Obr. č. 19.: Karel Škorpil

Obr. č. 20.: Václav Dobruský

Obr. č. 21.: Antonín Šourek

Obr. č. 22.: František Splítek

Obr. č. 23.: Franciska Söhnler - Šourková

Obr. č. 24.: Bohdana Chyteva

Obr. č. 25.: Anton Tajner

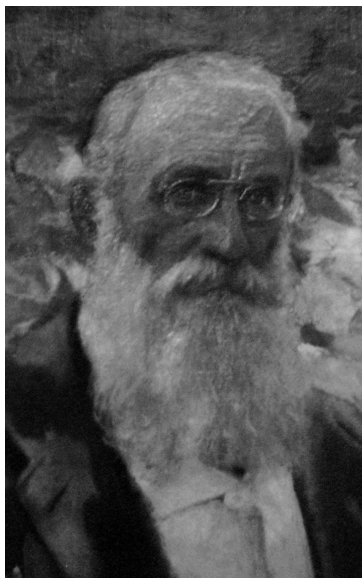
Obr. č. 26.: Josef Dušek

Obr. č. 27.: Josef Calder

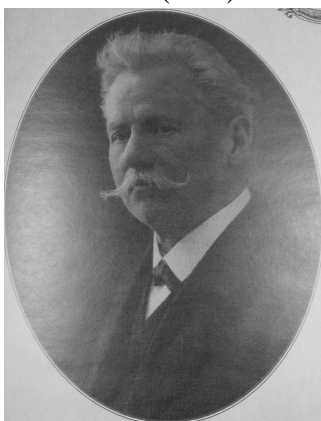
Obr. č. 28.: Josef Schnitter

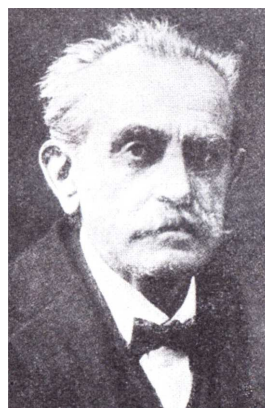
Obr. č. 29.: Jan (Ivan) Mrkvička

Obr. č. 30.: Vladimír Sis

Obr. č. 31.: Václav Velebný

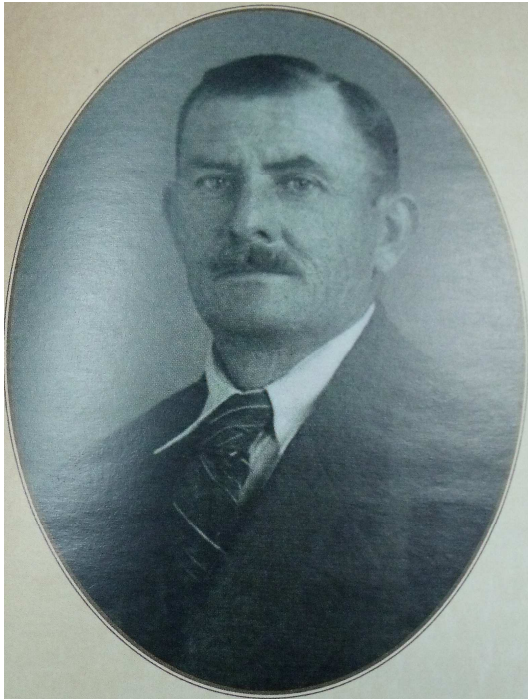
Obr. č. 32.: Hynek Mayer

Obr. č. 33.: Kníže Rudolf Thurn-Taxis

Obr. č. 34.: Hrabě Anton Bernkopf

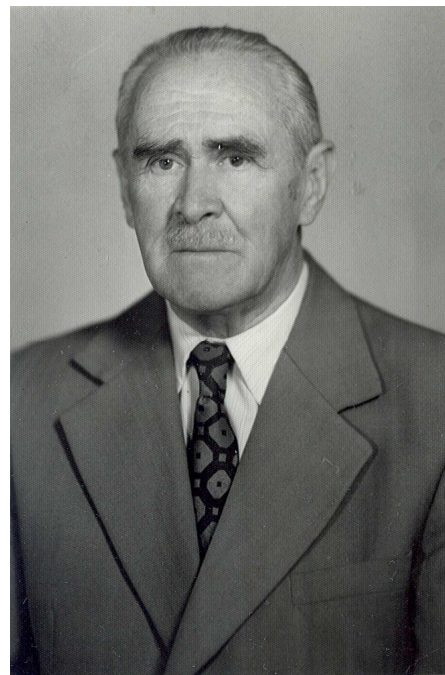
Obr. č. 35.: Josef Putík

Obr. č. 36.: Josef Putík před svým obchodem.

Obr. č. 37.: Josef Putík u svého stánku na Plovdivském veletrhu.

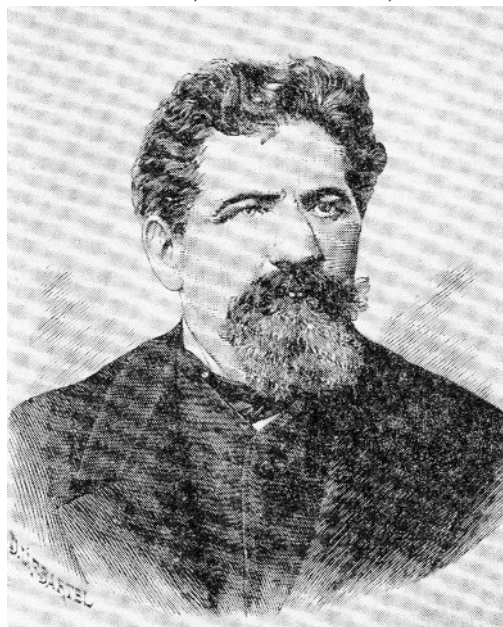
Obr. č. 38.: Ladislav Vaněk

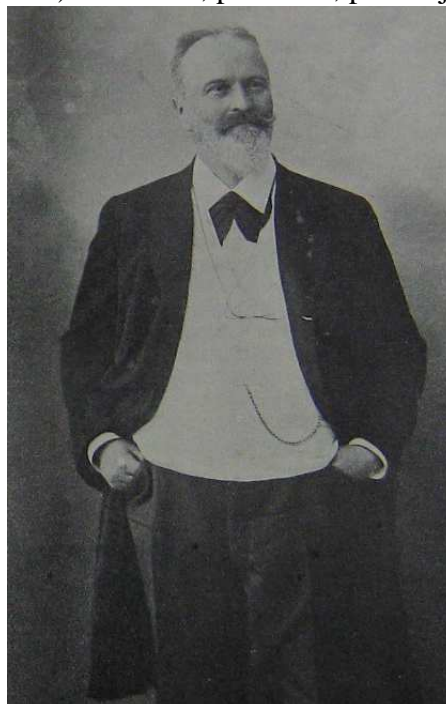

Obr. č. 39.: Česká kolonie v Plovdivu v roce 1882.

Sedící zleva: Václav Dobruský, paní Dobruská, paní Bradová, inženýr Brada, paní Söhnerová, paní Mrkvičková, paní Švestková.
 Stojící zleva: Václav Stříbrný, pán Gorov, pán Chytov, doktor Dančev, Karel Škorpil, Antonín Šourek, Ludvík Lukáš, I. Burián, Jan (Ivan) Mrkvička, pán Kočí, pán Hejrek.

Obr. č. 40.: Josef Meissner

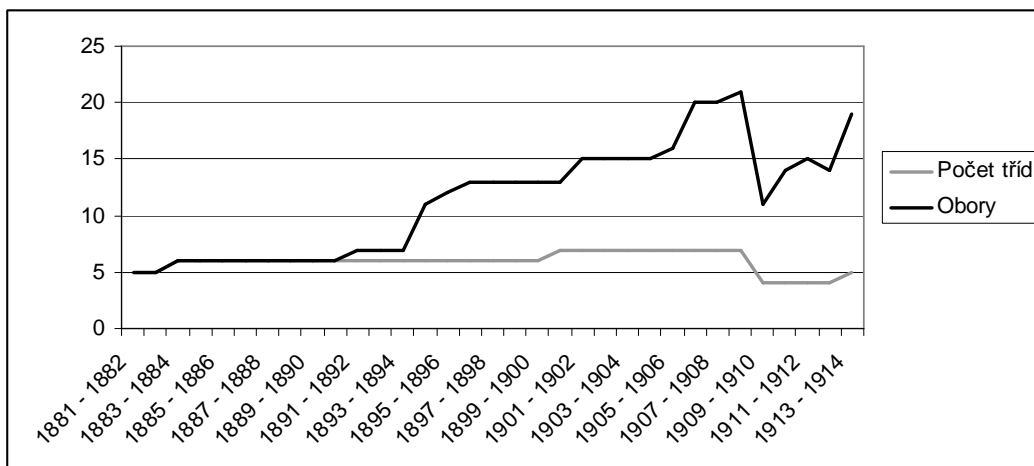
Obr. č. 41.: Konstantin Jireček

Akademický rok	Zapsaný	Zůstaly	Počet tříd	Obory	Absolventky	Učitelé	Učitelky
1881 - 1882	115	112	5	5	6	7	4
1882 - 1883	141	121	5	5	0	11	3
1883 - 1884	142	136	6	6	11	8	3
1884 - 1885	160	143	6	6	13	6	4
1885 - 1886	175	150	6	6	12	5	5
1886 - 1887	133	134	6	6	10	6	4
1887 - 1888	138	121	6	6	5	7	5
1888 - 1889	138	116	6	6	5	7	5
1889 - 1890	152	134	6	6	10	7	6
1890 - 1891	210	187	6	6	11	7	6
1891 - 1892	227	207	6	7	11	7	6
1892 - 1893	286	266	6	7	28	7	6
1893 - 1894	335	312	6	7	28	5	9
1894 - 1895	394	372	6	11	31	9	11
1895 - 1896	462	437	6	12	46	9	14
1896 - 1897	485	451	6	13	57	12	10
1897 - 1898	475	450	6	13	41	12	12
1898 - 1899	532	494	6	13	62	13	12
1899 - 1900	553	516	6	13	44	12	13
1900 - 1901	552	530	7	13	5	15	7
1901 - 1902	549	488	7	15	22	14	8
1902 - 1903	491	450	7	15	27	18	8
1903 - 1904	536	467	7	15	31	16	8
1904 - 1905	544	510	7	15	32	18	10
1905 - 1906	579	540	7	16	45	21	10
1906 - 1907	709	655	7	20	35	20	11
1907 - 1908	799	735	7	20	50	20	14
1908 - 1909	901	816	7	21	37	22	11
1909 - 1910	421	339	4	11	56	11	9
1910 - 1911	500	474	4	14	58	15	10
1911 - 1912	553	525	4	15	51	15	13
1912 - 1913	551	510	4	14	0	15	13
1913 - 1914	798	714	5	19	50	19	14

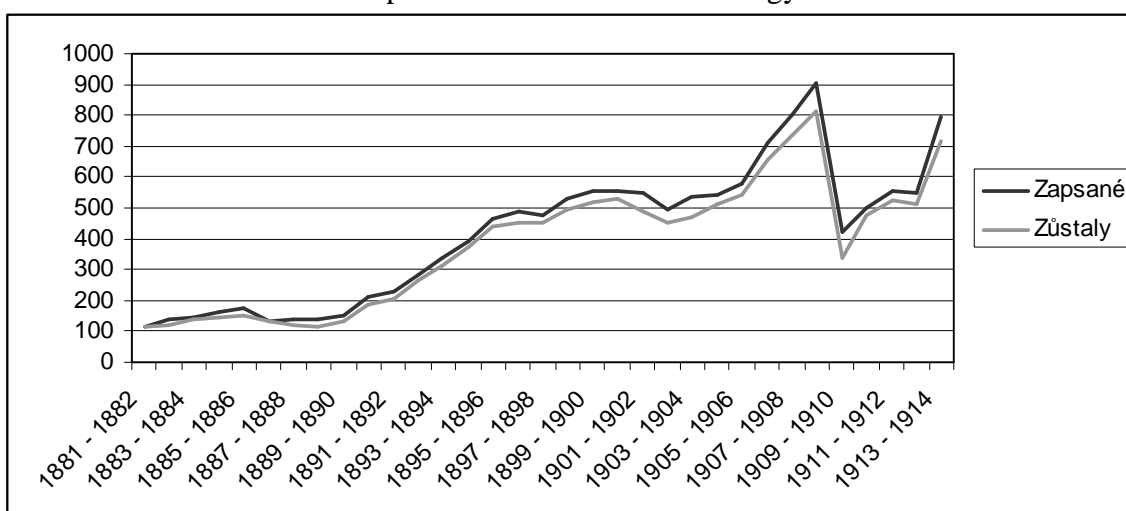
Tabulka č. 1.: Počet učitelů a žáků v divčím gymnáziu v Plovdivu v rozmezí let 1881 – 1914.

Akademický rok	Počet žáků
1878 - 1879	161
1879 - 1880	307
1880 - 1881	477
1881 - 1882	714
1882 - 1883	823
1883 - 1884	569
1884 - 1885	700

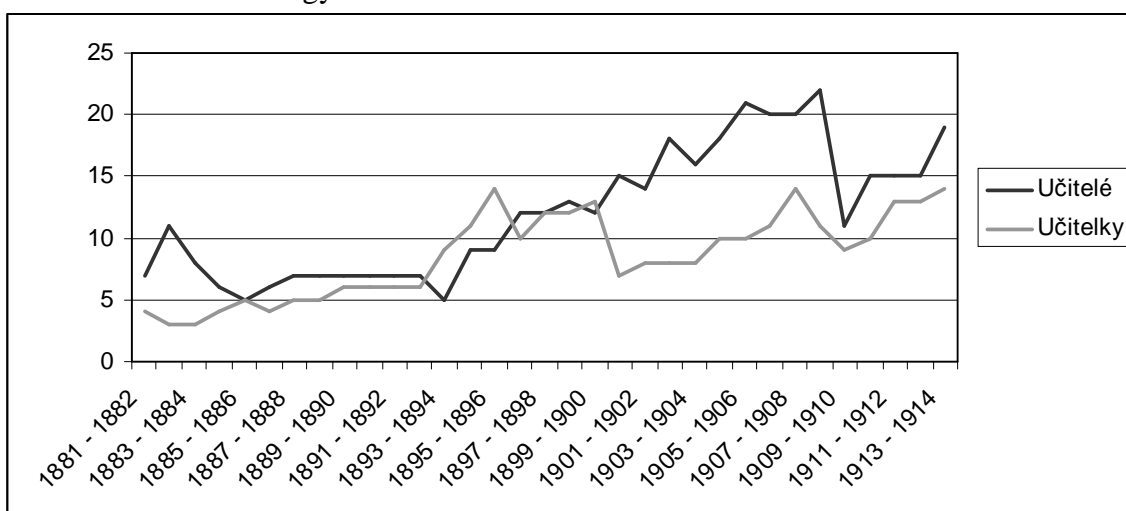
Tabulka č. 2.: Počet žáků v plovdivském mužském gymnáziu sv. Cyrila a Metoděje.

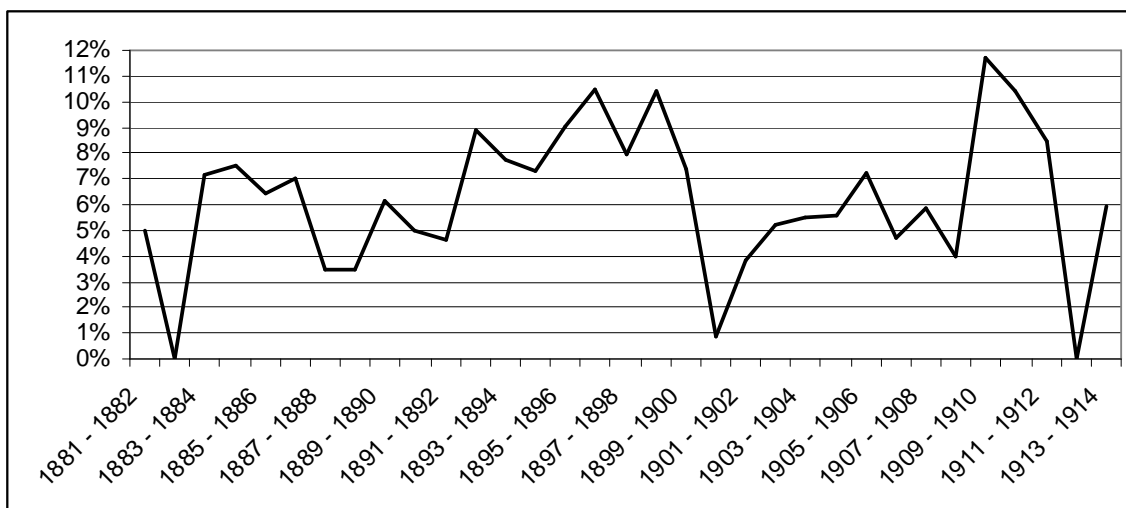
Graf č. 1.: Srovnání mezi počtem oborů a tříd v dívčím gymnáziu v Plovdivu.

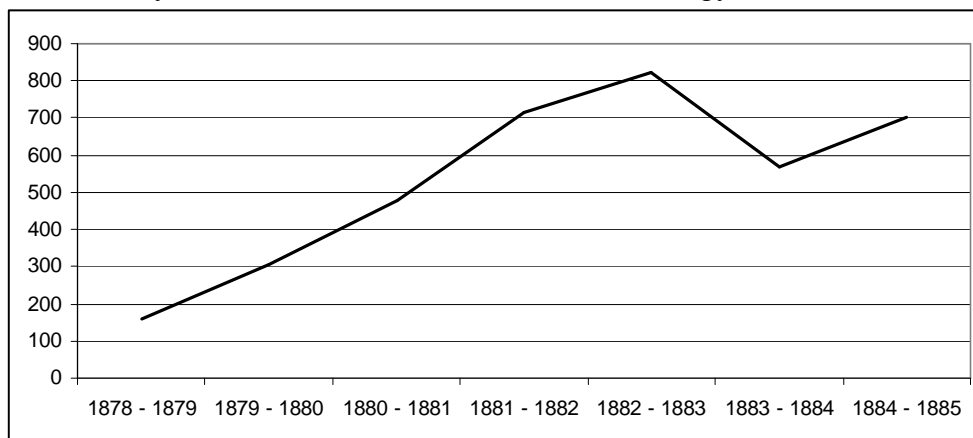
Graf č. 2.: Počet zapsaných žákyň a žákyň, které zůstaly po konce akademického roku v dívčím gymnáziu v Plovdivu v rozmezí let 1881 - 1914.

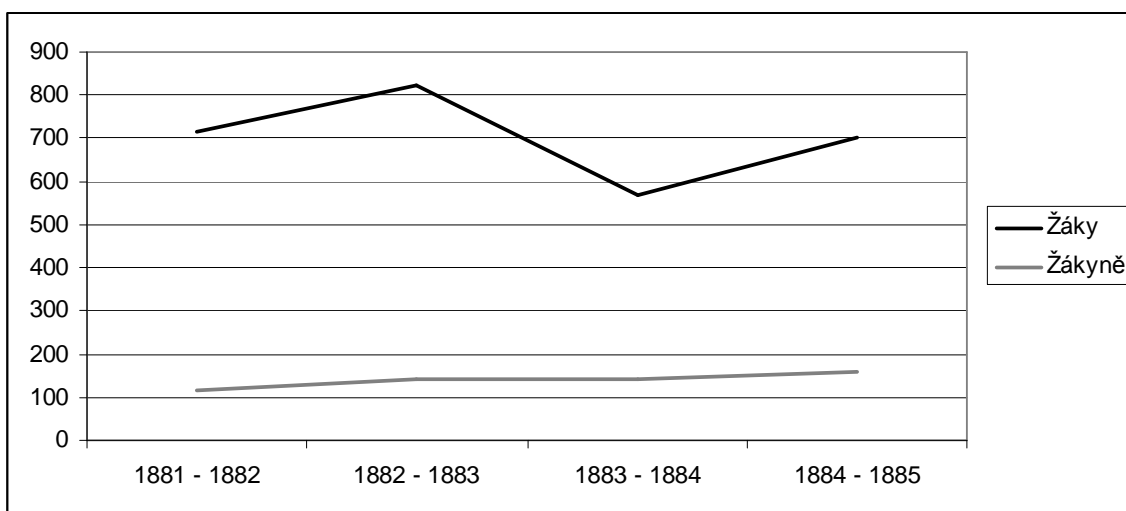
Graf č. 3.: Srovnání mezi počtem učitelek a učitelů, působících na dívčím gymnáziu v Plovdivu v rozmezí let 1881 - 1914.

Graf č. 4.: Procento absolventek z celkového počtu zapsaných dívek pro každý akademický rok v rozmezí let 1881 – 1914 v dívčího gymnázia v Plovdivu.

Graf č. 5.: Počet žáků v plovdivském mužském gymnáziu sv. Cyrila a Metoděje v letech 1878 – 1885.

Graf č. 6.: Počet žáků, zapsaných v mužském gymnáziu ve srovnání s počtem žákyň, zapsaných v dívčím gymnáziu v Plovdivu v letech 1881 – 1885.

Zdroje obrazových příloh:

- Obr. č. 1 Zdroj: ГЕОРГИЕВ, Х. Европейската архитектура на българския град в края на XIX. век.
URL:< <http://bgнаука.com/a/европейската-архитектура-на-българския-град-в-края-на-хix-век/>>.
[cit. 18.1.2013].
- Obr. č. 2 Zdroj: Skyscrapercity formus. Plovdiv (Old Pictures) / Пловдив (Стари снимки).
URL:< <http://www.skyscrapercity.com/showthread.php?t=1148249&page=4>>.[cit. 18.1.2013].
- Obr. č. 3 Zdroj: Skyscrapercity formus. Plovdiv (Old Pictures) / Пловдив (Стари снимки).
URL:< <http://www.skyscrapercity.com/showthread.php?t=1148249&page=4>>.[cit. 18.1.2013].
- Obr. č. 4 Zdroj: Джумаята в началото на XX век: In. Skyscrapercity formus. Plovdiv (Old Pictures) / Пловдив (Стари снимки).
URL:< <http://www.skyscrapercity.com/showthread.php?t=1148249&page=3>> . [cit. 18.1.2013].
- Obr. č. 5 Zdroj: Skyscrapercity formus. Plovdiv (Old Pictures) / Пловдив (Стари снимки).
URL:< <http://www.skyscrapercity.com/showthread.php?t=1148249&page=4>>.[cit. 18.1.2013].
- Obr. č. 6 Zdroj: Бунарджика преди столетие: In. Skyscrapercity formus. Plovdiv (Old Pictures) / Пловдив (Стари снимки).
URL:< <http://www.skyscrapercity.com/showthread.php?t=1148249&page=3>> . [cit. 18.1.2013].
- Obr. č. 7 Zdroj: Skyscrapercity formus. Plovdiv (Old Pictures) / Пловдив (Стари снимки).
URL:< <http://www.skyscrapercity.com/showthread.php?t=1148249&page=4>>.[cit. 18.1.2013].
- Obr. č. 8 Zdroj: Skyscrapercity formus. Plovdiv (Old Pictures) / Пловдив (Стари снимки).
URL:< <http://www.skyscrapercity.com/showthread.php?t=1148249&page=4>>.[cit. 18.1.2013].
- Obr. č. 9 Zdroj: Skyscrapercity formus. Plovdiv (Old Pictures) / Пловдив (Стари снимки).
URL:< <http://www.skyscrapercity.com/showthread.php?t=1148249&page=4>>.[cit. 18.1.2013].
- Obr. č. 10 Zdroj: Skyscrapercity formus. Plovdiv (Old Pictures) / Пловдив (Стари снимки).
URL:< <http://www.skyscrapercity.com/showthread.php?t=1148249&page=4>>.[cit. 18.1.2013].
- Obr. č. 11 Zdroj: Бойна Слава. Военноисторически форуми. Османски паметници на територията на България.
URL:< <http://forum.boinaslava.net/showthread.php?11502-%CE%F1%EC%E0%ED%F1%EA%E8-%EF%E0%EC%E5%F2%ED%E8%F6%E8-%ED%E0-%F2%E5%F0%E8%F2%EE%F0%E8%FF%F2%E0-%ED%E0-%C1%FA%EB%E3%E0%F0%E8%FF/page27>> . [cit. 18.1.2013].
- Obr. č. 12 Zdroj: Първото българско изложение от птичи поглед, 1892 г. ДАП, Ф. 997 к.оп. 1, а.е. 28.
URL:< <http://www.skyscrapercity.com/showthread.php?t=1148249&page=3>> . [cit. 18.1.2013].
- Obr. č. 13 Zdroj: Панаирът: In. Skyscrapercity formus. Plovdiv (Old Pictures) / Пловдив (Стари снимки).
URL:< <http://www.skyscrapercity.com/showthread.php?t=1148249&page=4>>.[cit. 18.1.2013].
- Obr. č. 14 Zdroj: Панаирът: In. Skyscrapercity formus. Plovdiv (Old Pictures) / Пловдив (Стари снимки).
URL:< <http://www.skyscrapercity.com/showthread.php?t=1148249&page=4>>.[cit. 18.1.2013].

- Обр. ч. 15 Zdroj: Панаирът: In. Skyscrapercity formus. Plovdiv (Old Pictures) / Пловдив (Стари снимки).
URL:< <http://www.skyscrapercity.com/showthread.php?t=1148249&page=4>>.[cit. 18.1.2013].
- Обр. ч. 16 Zdroj: Регулационен план на Пловдив изработен от инж. Йосиф Шнитер. Утвърден и отпечатан през 1896 г. ДАП. Ф 1192К.
- Обр. ч. 17 Zdroj: КАЦАРОВ, Г. † Херменегилдъ Вацлавовъ Шкорпилъ. In. Училищенъ прегледъ. Кн. 9. Ноемврий 1923. с. 682.
- Обр. ч. 18 Zdroj: Jubilejní ročenka československé kolonie v Bulharsku 1868 – 1928. Sofie, 1929. s. 27.
- Обр. ч. 19 Zdroj: Jubilejní ročenka československé kolonie v Bulharsku 1868 – 1928. Sofie, 1929. s. 93.
- Обр. ч. 20 Zdroj: ПЕТРОВ, П. Пред 100-годишнината на софийския университет. In. Чехословакия, бр. 2 от 1988 г. с. 19.
- Обр. ч. 21 Zdroj: Jubilejní ročenka československé kolonie v Bulharsku 1868 – 1928. Sofie, 1929. s. 15.
- Обр. ч. 22 Zdroj: МИЛУШЕВ, Явор. Чешки профили в общественото развитие на следосвобожденска България. София, 2009. с. 340.
- Обр. ч. 23 Zdroj: Jubilejní ročenka československé kolonie v Bulharsku 1868 – 1928. Sofie, 1929. s. 15.
- Обр. ч. 24 Zdroj: Jubilejní ročenka československé kolonie v Bulharsku 1868 – 1928. Sofie, 1929. s. 6.
- Обр. ч. 25 Zdroj: Jubilejní ročenka československé kolonie v Bulharsku 1868 – 1928. Sofie, 1929. s. 60.
- Обр. ч. 26 Zdroj: Československý klub T. G. Masaryk, odbočka Plovdiv. Z materiálu k výstavě „Češi a Slováci v Plovdivu“.
- Обр. ч. 27 Zdroj: Československý klub T. G. Masaryk, odbočka Plovdiv. Z materiálu k výstavě „Češi a Slováci v Plovdivu“.
- Обр. ч. 28 Zdroj: Архитектура. Фестивал улица Отец Пайсий. URL:< <http://opsfestival.com/zalicata/architektite/>>.[cit. 21.1.2013].
- Обр. ч. 29 Zdroj: МРЪКВИЧКА, И. Сонети и Ронда. Пазарджик, 2008. с. 1.
- Обр. ч. 30 Zdroj: ЗЛАТЕВА, А. Чешкият журналист Владимир Сис и неговата фотопопея за балканските войни от 1912 – 1913 г. In. Чехи в България. София, 2009. с. 141.
- Обр. ч. 31 Zdroj: РАЙЧЕВ, Д. Пловдивски алманах. София, 2011. с. 67
- Обр. ч. 32 Zdroj: МИЛУШЕВ, Явор. Чешки профили в общественото развитие на следосвобожденска България. София, 2009. с. 337.
- Обр. ч. 33 Zdroj: МИЛУШЕВ, Явор. Чешки профили в общественото развитие на следосвобожденска България. София, 2009. с. 354.
- Обр. ч. 34 Zdroj: МИЛУШЕВ, Явор. Чешки профили в общественото развитие на следосвобожденска България. София, 2009. с. 355.
- Обр. ч. 35 Zdroj: РАЙЧЕВ, Д. Пловдивски алманах. София, 2011. с. 183
- Обр. ч. 36 Zdroj: РАЙЧЕВ, Д. Пловдивски алманах. София, 2011. с. 183

- Obr. č. 37 Zdroj: РАЙЧЕВ, Д. Пловдивски алманах. София, 2011. с. 182
- Obr. č. 38 Zdroj: Československý klub T. G. Masaryk, odbočka Plovdiv. Z materiálu k výstavě „Češi a Slováci v Plovdivu“.
- Obr. č. 39 Zdroj: МИЛУШЕВ, Явор. Чешки профили в общественото развитие на следосвобожденска България. София, 2009. с. 341.
- Obr. č. 40 Zdroj: AMORT, Č. Dějiny československo-bulharských vztahů. Praha, 1980. s. 61.
- Obr. č. 41 Zdroj: Jubilejní ročenka československé kolonie v Bulharsku 1868 – 1928. Sofie, 1929. s. 7.
- Tabulka č. 1 Zdroj: Летописна книга на пловдивска държавна девическа гимназия. ДАП, Ф92К. Оп. 1. а. е. 114, с. 1 – 14.
- Tabulka č. 2 Zdroj: ДИМОВ, Д. Историческият подвиг на Пловдивската гимназия св. Кирил и Методий. Пловдив, 2000. с. 269.
- Graf č. 1 Zdroj: Летописна книга на пловдивска държавна девическа гимназия. ДАП, Ф92К. Оп. 1. а. е. 114, с. 1 – 14.
- Graf č. 2 Zdroj: Летописна книга на пловдивска държавна девическа гимназия. ДАП, Ф92К. Оп. 1. а. е. 114, с. 1 – 14.
- Graf č. 3 Zdroj: Летописна книга на пловдивска държавна девическа гимназия. ДАП, Ф92К. Оп. 1. а. е. 114, с. 1 – 14.
- Graf č. 4 Zdroj: Летописна книга на пловдивска държавна девическа гимназия. ДАП, Ф92К. Оп. 1. а. е. 114, с. 1 – 14.
- Graf č. 5 Zdroj: ДИМОВ, Д. Историческият подвиг на Пловдивската гимназия св. Кирил и Методий. Пловдив, 2000. с. 269.
- Graf č. 6 Zdroj: ДИМОВ, Д. Историческият подвиг на Пловдивската гимназия св. Кирил и Методий. Пловдив, 2000. с. 269.; Летописна книга на пловдивска държавна девическа гимназия. ДАП, Ф92К. Оп. 1. а. е. 114, с. 3 - 4.

Seznam použité literatury a pramenů:

- AMORT, Č. Dějiny československo-bulharských vztahů. Praha, 1980.
- BEČVAŘOVÁ, M. František Vítězslav Splítek (1855 – 1943) – zapomenutý učitel, matematik, etnograf a spisovatel. In. Úloha české inteligence ve společenském životě Bulharska po jeho osvobození. Praha, 2008. ISBN 978-80-254-3456-7.
- GEORGIEV, G. Ladi Vaník – Český technik v Bulharsku. In. Studentské zamyšlení 2. Češi a Slováci v Plovdivu. Pardubice, 2011.
- GLENNY, M. Balkán 1804 – 1999. Nacionalismus, válka a velmoci. Praha, 1999. ISBN 80-7257-976-2.
- HAVRÁNKOVÁ, R. Česko-bulharské vztahy v minulosti – světla a stíny. In. Antropologie dialogu. Souznění a nedorozumění mezi Čechy a Bulhary. Praha, 2000. ISBN 80-902439-6-7.
- HLAVAČKA, Milan, PEČENKA, Marek. Trojspolek: německá, rakousko-uherská a italská zahraniční politika před První Světovou válkou. Praha, 1999. ISBN 80-85983-86-9.
- JIREČEK, K. J. Cesty po Bulharsku. Praha, 1888.
- Jubilejní ročenka československé kolonie v Bulharsku 1868 – 1928. Sofie, 1929.
- LENDEROVÁ, M., KOPIČKOVÁ, B., BUREŠOVÁ, J., MAUR, E. a kol. Žena v českých zemích od středověku do 20. století. Praha, 2009. ISBN 978-80-7106-988-1.
- MALOVANÁ, A. Vzpomínky na mého otce. In. Studentské zamyšlení 2. Češi a Slováci v Plovdivu. Pardubice, 2011.
- RYCHLÍK, J. Dějiny Bulharska. Praha, 2002. ISBN 80-7106-404-1.
- RYCHLÍK, J. a kol. Mezi Vídní a Cařihradem. 1. Utváření balkánských národů. Praha, 2009. ISBN 978-80-7021-957-7. ISSN 1801-5204.
- SKRUŽNÝ, Ludvík. Profesoři Hermenegild a Karel Škorpilové působící v Bulharsku. In. Theatrum historiae 3. Pardubice, 2008.
- VACULÍK, J. České menšiny v Evropě a ve světě. Praha, 2009. ISBN 978-80-7277-397-8.
- WEITHMANN, Michael W. Balkán: 2000 let mezi Východem a Západem. Praha, 1996. ISBN 80-7021-199-7.

ОВСЯНИЙ, Н. Р. Русское управление въ Болгаріи въ 1877 – 78 – 79 гг. II. Россійскій Императорскій Комисаръ въ болгаріи, генераль-адъютантъ князь А. М. Дондуков – Корсаковъ. С. Петербургъ, 1906.

АЛВАДЖИЕВ, Н. Пловдивска хроника. Пловдив, 2000. ISBN 954-516-275-9. Алманахъ на софійския университетъ св. Климентъ Охридски (1888 – 1928). София, 1929.

Алманахъ на софійския университетъ св. Климентъ Охридски. Живописки и книгописни сведения за преподавателитѣ. Второ издание. За петдесетгодишнината на университета. 1888 – 1939. София, 1940.

АНГЕЛОВ, П., САЗДОВ, Д., СТОЯНОВ, И. История на България 681 – 1944. Том първи. София, 2003. ISBN 954-638-121-7.

АНГЕЛОВ, П., САЗДОВ, Д., СТОЯНОВ, И. История на България 681 – 1944. Том втори. София, 2003. ISBN 954-638-122-5.

АНЕВ, Петър. Началото на капиталистическата индустриализация на Пловдивски окръг (1879 – 1900). In. Пловдив 1878 – 1968. 90 години от освобождението на града и пловдивския край. Пловдив, 1968.

АРНАУДОВ, М. История на Софійския университет „Св. Климент Охридски“ през първото му полустолетие (1888 – 1938). София, 1939.

АСПАНУХОВА, Н. Иконите на Георги Данчов, Иван Мърквичка и Антон Митов в колекцията на военно-исторически музей Плевен. Плевен, 2007. ISBN 978-954-491-314-4.

АТАНАСОВЪ, В. Професоръ Антонъ В. Шоурекъ. In. Българо – чехословашка взаимностъ. Бр. 1 от 1. март 1926 г.

АХТАРОВ, Борис. Дейността на Йосиф Веленовски за изучаване на българската флора. In: Природа. Бр. 3, 1959.

БАЛЧЕВ, В. Собственик национализира фабриката си. Лади Ваник сам изобретил машините за две свои тъкачни предприятия. In. Марица. Бр. 2 от 27. октомври 1997. Приложение „Бизнес“.

БАЛЧЕВ, В. С умела реклама чех пробил под тепетата. Колбасарят Йосиф Путик предлагал осемдесет и пет изделия в шарена каручка. In. Марица. Бр. 14 от 12. януари 1998. Приложение „Бизнес“.

БАЛЧЕВ, В. Европа в Пловдив преди 100 години. In. Марица. Бр 33 от 4. февруари 2006 г.

- БАЧУРОВ, Георги. Садовското земеделско училище на първото пловдивско изложение. In: 75 години Садовско земеделско училище – юбилеен сборник, 1959.
- БЕРБЕРЯН, Е. 130 години от рождението на Иван Мърквичка. Палитра за България. In. Ехо. Бр. 19 от 9 май 1986 г.
- БЕЧВАРЖОВА, Мартина. Франтишка Сенлерова – Шоурекова (1844 – 1919). In. Славянски диалози. Кн. 10 – 11, Пловдив, 2010. ISSN: 1312-5346.
- Братя Шкорпилови. Паметници изъ Българско. Дълъ I. София, 1888.
- БТА. Проф. Мърквичка почина. In. Борба. Бр. 5114 от 17. май 1938 г.
- В. Д. Как пристигнах в България. Спомени на проф. Мърквичка. In. Пламък. Бр. 5 – 6 от 1995 г.
- ВАНКОВ, Н. И. Из архивата на министерството на народното просвещение 1878/79 – 1884/85. София, 1905.
- ВЕЛЕБНИ, В. Фотографията на В. Велебни. In. Пловдивъ. Брой 33 от 27. август 1898 г.
- ВЕЛИКОВ, Д. “Как пристигнах в България” спомени на проф. Иван Мърквичка. In. Литературен форум. Бр. 39 от 1993 г.
- ВЪЛЧЕВ, Г. Чужденците в българската следосвобожденска култура 1879 – 1900. Стара Загора. 2001. ISBN 954-9584-44-5.
- ГАШАРОВЪ, Н. Инж. Йосифъ Шнитеръ. Създателът на генералния планъ на градъ Пловдивъ. In. Пловдивски общински вестникъ. Бр. 155 от 21. февруари 1934 г.
- ГАШАРОВЪ, Н. Първитъ дейци следъ Освобождението. За просветното и културното повдигане на гр. Пловдивъ. In. Пловдивски общински вестник. Бр. 177 – 178 от 28. ноември 1934. с. 6.
- ГЕНОВ, Цонко. Освободителната война 1877 – 1878. София, 1978.
- ГЕНОВА, М. Художникът, който рисуваше и с думи. In. МРЪКВИЧКА, И. Сонети и Ронда. Прашинки от неведомото. Пазарджик, 2008. ISBN 978-954-684-202-2.
- ГЕНЧЕВ, Николай. Възрожденският Пловдив (принос в българското духовно възраждане). Пловдив, 1981.
- ГЕОРГИЕВ, Е. Българи и чехи в епохата на тяхното възраждане. I. София, 1946.

ГЕОРГИЕВА, М. Г. Съюзът на южнославянските художници Лада. Българското изкуство на южнославянските изложби 1904 – 1912. София, 1994. ISBN 954-14-0013-2.

ГЕРАСИМОВ, И. 150 години фотография. 3. Светлописци на историята в Пловдив. In. Отечествен глас. Брой 53 от 16 март 1989 г.

ДЖУРОВА. Г. Богдана Хитева (Йоза Ираскова) 1844 – 1929 (1925). In. Алманах. Книга 18. Извор 2011. ISSN 1314-2747.

ДИМОВ, Димчо. Историческият подвиг на Пловдивската гимназия св. Кирил и Методий. Пловдив, 2000. ISBN 954-491-066-2.

ДИМИТРОВА, В. Иван Мърквичка. In. Народна Младеж. Бр. 22. 26. януари 1956.

ДИНОВА, В. 100 години от рождението на основоположника на българската битова живопис Иван Мърквичка. In. Изкуство. Бр. 4 от 1956 г.

ДИНОВА – РУСЕВА, В. Пловдив в живота и творчеството на Иван Мърквичка. In. Отечествен глас. Бр. 10314 от 12. юли 1978.

ДИНОВА – РУСЕВА, В. Забравени художествени образи на Левски от Иван Мърквичка. In. Българско възраждане. Идеи, личности, събития. Том 2. София, 1999. ISSN 1311-011X.

ДОЧЕВ, Д. Покушение срещу демокрацията. Пловдив между двете войни. Част първа 1918 – 1931. Пловдив, 1995.

ДОЧЕВ, Д. От демокрация към диктатура. Пловдив между двете войни. Част втора 1931 – 1944. Пловдив, 1995.

ЕМАНУИЛОВА, Е. Иван Мърквичка в Пловдив. In. Отечествен глас. Бр. 288 от 7. декември 1986 г.

ЕМАНУИЛОВА, Евдокия. Константин Иречек и пловдивската област. In. Чехословакия, бр. 6 от 1988.

ЖЕЛЕВА - МАТИНС, Д. Чехи - сторители на нова следосвобожденска България. In. Чехи в България. София, 2009. ISBN 978-954-9928-45-7.

ЖЕЛЕЗАРОВА, Р. Чешките художници в България в края на XIX и началото на XX век. In. Чехи в България – история и типология на една цивилизаторска роля. Част втора. София, 1996.

ЗАПРЯНОВА – ПЕНЕВА, Н. Чехи, първоносители на правна култура у нас след освобождението. In. Чехи в България – история и типология на една цивилизаторска роля. Част трета. София, 1999. ISBN 954-07-1314-5.

ЗАХАРИЕВА, Мария. 150 години от рождението и 65 години от смъртта на Карел Шкорпил. In. Българи. Бр. 3 – 4 от 2009 г.

ИВАНОВ, Атанас. Военните оркестри в България. София, 1979.

ИВАНОВ, Атанас. Чешките капелмайстори в България. (1878 – 1904). София, 1983.

ИВАНОВ, Ивайло. Чешкият принос за развитието на българската следосвобожденска музикална култура (1879 – 1919). In. Известия на националния исторически музей. Том XVIII. Велико Търново, 2008. ISSN 1311-5219.

ИРЕЧЕК, Константин. Пътувания по България. София, 1974.

История на панаира. Плакатът на Иван Мърквичка. In. Индустриален дизайн декоративно изкуство. Бр. 2/3 от 1992 г. ISSN 0861-4245.

КАЛИНКОВА, П. Дом на изкуствата и печата в Пловдив. In. Българи. Бр. 6 от 2010.

КАЦАРОВ, Г. † Херменегилдъ Вацлавовъ Шкорпилъ. In. Училищенъ прегледъ. Кн. 9. Ноемврий 1923.

КЕСЯКОВ, Д-р. Ив. Благоустройството на Пловдив. In. Правда. Бр. 663 от 3. януари 1925 г.

КЕСЯКОВЪ, Д-ръ Хр. Първото българско училище въ град Пловдивъ. In. Пловдивски общински вестникъ, брой 107 от 9 април 1932.

Кол. Енциклопедия България. Том VII. София, 1996. ISBN 954-8104-01-6.

ЛАВРЕНОВ, Ц. Художествения животъ на Пловдивъ. Първитъ художници следъ освобождението – работили и излагали в Пловдивъ. In. Пловдивски общински вестник. Бр. 184. 31. май 1935 г.

ЛАЗАРОВ, И., ТЮТЮНДЖИЕВ, И., ПАВЛОВ, П., ПАЛАНГУРСКИ, М. *Кратка история на българския народ*. Велико Търново, 2004. ISBN 954-8914-17-4.

ЛУКАШЪ, Л. Л. Ръководство къмъ „Образци за рисуване”. Пловдив, 1882.

ЛУКАШЪ, Л. Л. Образци за рисуване. Часть I. Второ, разширено издание. Пловдив, 1901.

ЛУКАШЪ, Л., АТАНАСОВЪ, В. Начална химия за долнитъ классове на срѣднитъ български училища. Пловдив, 1883.

ЛУКАШЪ, Л. Л. Учебникъ по химията за третий классъ на трикласнитъ училища и гимназии. Пловдив, 1889.

ЛУКАШЪ, Л. Л. Учебникъ по химията за третий класъ на трикласнитѣ училища и гимназии. Трето издание. Пловдив, 1895.

ЛУКАШЪ, Л. Л. Начална геометрия (съ чъртане и рисуване). Второ преработено издание. Пловдив, 1890.

ЛУКАШЪ, Л. Л. Начална геометрия и геометрическо чъртане и измервание за II-й класъ на гимназиите и трикласнитѣ училища. Пловдив, 1890.

ЛУКАШЪ, Л. Л. Какъ се сѣе и отгледва захарното цвекло. Пловдив, 1895.

МАДЖАРОВ, М. Спомени. София, 1968.

МАКЕДОНОВ, Д. 100 години от Съединението и чехословашкото участие. In. Чехословакия. Бр. 6 от 1985 г. ISSN 0204-9775.

МАКЕДОНОВ, Д. Чешкото участие на първото българско изложение в Пловдив. In. Чехословакия. Бр. 4 от 1987 г. ISSN 0204-9775.

МАКЕДОНОВ, Д. Из чехословашко-българските взаимни отношения. Хермин Шкорпил. In. Чехословакия. Бр. 5 от 1983 г. ISSN 0204-9775.

МАКЕДОНОВ, Д. Антон Тайнер. In. Чехословакия. Бр. 6 от 1986 г. ISSN 0204-9775.

МАКЕДОНОВ, Д. Йосиф Шнитер. In. Чехословакия, бр. 1 от 1990 г. ISSN 0204-9775.

МАКЕДОНОВ, Д. Франциска Сенлер – Шоурекова. In. Чехословакия, бр. 4 от 1989. ISSN 0204-9775.

МАРИНОВ, А. Йосиф Шнитер и Пловдив. In. Чехи в България – история и типология на една цивилизаторска роля. Част първа. София, 1995.

МАРИНОВ, Г. Художникът като поет. In. Родна реч. Бр. 9 от 1998 г.

МАРХОЛЕВА, К. 130 години от създаването на Българска седянка. In. Българи. Брой 3 – 4 от 2010 г.

МИЛУШЕВ, Явор. Чешки профили в развитието на следосвобожденска България. София, 2009. ISBN 978-954-322-359-6.

МИРЧЕВ, Милко. Карел Шкорпил като музеен деятел и общественик. In. Изследвания в памет на Карел Шкорпил. София, 1961.

МИТЯЕВ, К. Научното дело на Карел Шкорпил. In. Изследвания в памет на Карел Шкорпил. София, 1961.

МИЧЕВ, Добрин. Първото българско земеделско-промишлено изложение и събор в Пловдив 1892. In. 100 години от първото българско земеделско-промишлено изложение. Пловдив, 1992.

МИЛЕВ, Е. Иван Мръквичка. Европейецът, който рисуваше пазарите в столицата Пловдив. In. Акцент. Бр. 46 от 2008 г. с. 13.

МИХАЙЛОВ, М. Ян Мръквичка (по повод 130 години от рождението му). In. Чехословакия. Бр. 4 от 1986 г. ISSN 0204-9775.

МРЪКВИЧКА, Проф. И. В. Защо съществува дружествата за славянска взаимност? In. Вестник на вестниците. Брой 83. 3. октомври 1936 г. с. 26.

НАЧОВ, Н. Калофер в миналото. София, 1927.

НЕДКОВ, С. История на музейното дело в България. София, 2006.

НЕДКОВ, С. Музеи и музеология. София, 1997. ISBN 954-607-122-6.

НЕНКОВ, В. и кол. Видни български художници. Животописни бележки. София, 1965.

НИКОЛОВА, Е. Българското изложение в Пловдив и утвърждаването на традиционните българо-чешки връзки. In. 100 години от първото българско земеделско-промишлено изложение. Пловдив, 1992.

Областната реална гимназия в Сливен за учебната 1882 – 1883 година. Сливен, 1883.

Н. Г. Първитѣ дейци следъ освобождението на просветното и културното повдигане на гр. Пловдивъ. In. Пловдивски общински вестник. Брой 180 – 181 от 12 януари 1935 г.

ПАРАШКЕВАНОВЪ, Л. Архитектъ Йосифъ Венцеславъ Шнитеръ. In. Пловдивски общински вестник. Бр. 155 от 21. февруари 1934 г.

ПЕЕВЪ, Д-ръ Василь К. Градъ Пловдивъ минало и настояще. Част I. Пловдивъ въ миналото. Пловдив, 1941.

ПЕЕВ, Т. Непрочетени страници. Из миналото на Асеновградския край. Част II. Асеновград, 2009. ISBN 978-954-8812-15-3.

ПЕНЕВ, А., ПЕТРОВ, П. Чужденци – просветни дейци в България. София, 1988.

ПЕТРОВ, П. Константин Бернкопф. In. Чехословакия. Бр. 1 от 1987. ISSN 0204-9775.

Първа чехска колбасарница. In. Югъ. Бр. 8678. 16. април 1931.

ПЕТРОВ, П. Антон Бернкопф. In. Чехословакия. Бр. 4 от 1989. ISSN 0204-9775.

ПЕТРОВ, П. Пред 100 годишнината на софийския университет. In. Чехословакия, бр. 2 от 1988 г. ISSN 0204-9775.

ПЕТРОВ, П. Пред 100 годишнината на софийския универистет. Антон Шоурек. In. Чехословакия. Бр. 4 от 1988 г. ISSN 0204-9775.

- ПЕТРОВ, Петър. Из чехословашко – българските отношения. 90 годишен юбилей на Йосиф Душек. In. Чехословакия. Бр 6 от 1983 г. ISSN 0204-9775.
- ПЕТРОВ, Петър. Вацлав Добруски. In. Чехословакия. Бр. 5 от 1988 г. ISSN 0204-9775.
- ПОПОВ, И. Иван Мърквичка (По случай 100 години от рождението на бележития художник – 23. април 1856 г.). In. Отечествен глас. Бр. 3587 от 22. април 1956 г.
- ПРОТИЧ, А. Мърквичка и художественият живот на България (по случай 15 години от смъртта му). In. Изкуство. N 4, 1953.
- РАЙЧЕВ, Д. Пловдивски алманах. София, 2011. ISBN 978-954-799-966-4.
- РАЙЧЕВСКИ, Георги. Пловдивска енциклопедия. Пловдив, 2004. ISBN 954-317-036-3.
- РИХЛИК, Я., ПЕНЧЕВ, В. История на Чехия. София, 2010. ISBN 978-954-326-128-4.
- РУСЕВА – ДИНОВА, В. „Картините ми принадлежат на България” 130 години от рождението на Иван Мърквичка. In. Изкуство. Бр. 2 от 1987 г.
- СКРУЖНИ, Лудвик. 150 години от рождението на Херменегилд Шкорпил. In. Българи. Бр. 5 от 2008 г.
- СТАТЕЛОВА, Елена. Източна Румелия 1879 – 1885. Икономика, политика, култура. София, 1983.
- СТАНЕВ, Стефан. Малко познати имена от българската ботаника. София, 2001.
- СТАТЕЛОВА, Е., ГРЪНЧАРОВ, С. История на нова България 1878 – 1944. Том III. София, 1999. ISBN 954-426-206-7.
- Стефан Бобчев и чешките магистрати в Източна Румелия. In. Чехи в България – история и типология на една цивилизаторска роля. Част трета. София, 1999.
- СТОЯНОВ, Маньо. Когато Пловдив беше столица. Пловдив, 2008. ISBN 978-954-26-0712-0.
- Училищенъ прегледъ. Кн. 9 и 10. Май и юни 1915.
- Училищенъ прегледъ. Кн. 7. Юни 1902.
- УРБАН, З. Из Историята на чешко-българските връзки. София, 1961.
- ХЪРКОВ, Стефан. Делото на Франтишек Швестка като композитор и диригент в светлината на новооткрити материали. In. Чехи в България. София, 2009. ISBN 978-954-9928-45-7.

- ЧЕРНЕВ, Г. Чешката следа у Вазов. 150 години от рождението на народния поет. София, 2001. ISBN 954-737-158-4.
- ЧОЛАКОВА, Ж. Дейността на Антонин и Константин Бернкопф в контекста на културно-интеграционните процеси в България на границата между два века. In. Чехи в България – история и типология на една цивилизаторска роля. Част втора. София, 1996.
- ЧОЛАКОВА, М. Йозефа Ираскова – Богдана Хитева. In. Чехословакия. Бр. 6 от 1988 г.
- ШИВАЧЕВ, С. Пловдив и първото българско земеделско-промишлено изложение. In. 100 години от първото българско земеделско-промишлено изложение. Пловдив, 1992.
- ШКОРПИЛЪ, ВЛ., ШКОРПИЛЪ, К. Нъкои бележки върху археологическитѣ и историческитѣ ислѣдования въ Тракия. Пловдив, 1885.
- ШКОРПИЛЪ, К. Първобитнитѣ люди въ България. Пловдив, 1896.
- ШКОРПИЛЪ, К., ШКОРПИЛЪ, Х. Първата българска столица до Абоба (прѣдварителни изслѣдания). Варна, 1901.
- ШКОРПИЛЪ, К. Описъ на старинитѣ по течението на рѣка Русенски Ломъ. София, 1914.
- ШКОРПИЛЪ, К. Описъ на старинитѣ въ черноморската областъ. II частъ. София, 1927.
- ШКОРПИЛЪ, К. Царския типъ на монетитѣ на гр. Варна въ сбиркитѣ на варненския музей. Варна, 1930.
- ШКОРПИЛЪ, Х. 133 научни и простобългарски наименования на растенията из Сливенската околия, събрал Х. В. Шкорпил. In. Вторий годишен отчет на ШКОРПИЛЪ, Х. Българска терминология на растенията (в сравнение с другите славянски езици). In. Третий годишен отчет на Областната реална гимназия в Сливен за учебната 1883 – 1884 година. Сливен, 1884.
- ШКОРПИЛЪ, Х. В. Природни богатства въ цѣлокупна България. Пловдив, 1884.
- ШКОРПИЛЪ, Х. Върху пловдивската флора (геологически и фаунически бѣлѣжки). Пловдив, 1897.
- ШОУРЕКЪ, А. В. Стереометрия за горнитѣ класове на реалнитѣ и гимназиалнитѣ училища. Пловдив, 1883.
- ШОУРЕКЪ, А. В. Праволинейна тригонометрия за горнитѣ класове на реалнитѣ и гимназиалнитѣ училища. Пловдив, 1883.

- ШОУРЕКЪ, А. В. Методическо изяснение на краснописанието за училищата въобще. Пловдив, 1883.
- ШОУРЕКЪ, А. В. Ръководство към първата част на „Методическото изяснение на краснописанието”. Пловдив, 1884.
- ШОУРЕКЪ, А. В. Учебникъ по дескриптивна геометрия. София, 1914.
- ШОУРЕКЪ, А. В. Основи на проективната геометрия. Часть първа. София, 1926.
- ШОУРЕКЪ, А. В. Чехословаци и българи. Г-нъ Фр. Сплитекъ. In. Българо чехословашка взаимностъ. Брой 3 и 4 от 1. декември 1925.
- ШОУРЕКЪ, А. Международен конгрес на математиците в Хайденберг. София, 1905.
- Юбилеен сборник по случай 50-годишнината на пловдивската девическа гимназия и 70-годишнината от откриването на първото българско девическо училище в Пловдив. Пловдив, 1934.
- ЯНТАРСКИ, Г. Б. Професоръ Ив. В. Мръквичка (По случай 75-годишнината му). In. Борба. Бр. 2998 от 2 май 1931 г.

Archivní prameny

Státní archív v Plovdivu

Fond:

Ф1666 – Никола Янев.

Archivní jednotky:

4, 5, 6, 7, 32.

Fond:

Ф92К – Девическа гимназия.

Archivní jednotky:

114.

Fond:

Ф61К – гимназия „Александър I.”

Archivní jednotky:

10, 18, 34, 38, 47, 58.

Okresní muzeum ve Vysokém Mýtě

Archiv rodiny Škorpilů

Inv. č. 922, kart. 7.

Internetové zdroje

Кметът Иван Тотев: Йосиф Шнитер запази уникалността на Пловдив. In.

Община Пловдив. Пловдив днес. [cit. 1.12.2012] URL:<

<http://www.plovdiv.bg/кметът-иван-тотев-йосиф-шнитер-запази/>>.

Народно събрание на Република България. Кратка историческа справка. [cit.

1.11.2012] URL: <<http://www.parliament.bg/bg/15>>.

Захарни заводи. История. [cit. 4.11.2012]

URL:<<http://zaharnizavodi.com/about/history/>>.

Resumé

This dissertation is dedicated to the Czechs, who spent at least a part of their life in the Bulgarian city Plovdiv from the end of 19. century to 1944. Most of them arrived in Bulgaria shortly after the Russian-Ottoman war of 1878, but the first Czech was in Plovdiv before that. His name was Josef Meissner, and he was a teacher in Plovdiv in the years 1860 – 1862. The main stream of Czechs, sometimes called Czech invasion in Bulgaria, was later, after the liberation of Bulgaria. The architect Josef Schnitter fought in the Russian-Ottoman war and remained in Plovdiv after the liberation of Bulgaria.

Very large group of Czechs emigrated to Plovdiv in 1880s. The largest group was the group of the teachers Václav Dobruský, Hermenegild and Karel Škorpil, Ludvík Lukáš, Antonín Šourek, František Splitek, who taught in the male gymnasium of saints Cyril and Metody, later known as gymnasium Alexander I., and in the female gymnasium in the city. There were also two female teachers, Bohdana Chyteva and Franciska Söhnlerová, which worked in the female gymnasium.

The second largest group of Czechs was the group of musicians. Most of the Czech musicians in Plovdiv started from military orchestras, like František Švestka and Josef Dušek, others were civilian musicians like Anton Tajner.

The third group of Czechs was the group of architects, artists and photographers. The most famous of them was the architect Josef Schnitter, the artist Jan Mrkvička and the photograph Václav Velebný.

The fourth group of Czechs in Plovdiv was the group of lawyers and prosecutors. They were older than all the others Czechs who worked in Plovdiv. The most famous of them was the duke Rudolf Thurn-Taxis, who was in friendly relations to all other and invited count Antonín Bernkopf and František Chytil into Plovdiv.

The fifth group of Czechs was the group of industrials and entrepreneurs. The documents about their lives are scarce and give only a little information about the lives of Josef Putík, Josef Antonín Malovaný, Vikent Veselý, Ladislav Vaněk and František Peška.

This dissertation gives a detailed look into the lives of those Czechs, who worked in Plovdiv, and with that it gives many opportunities for further development of this theme, as those people who helped in many ways to Bulgaria are not to be forgotten.